

БИР НАСИҲАТ - МИНГ БИР ИБРАТ

Усмон Нурий Тўпбош

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

© “ЭРКАМ” Нашриёти - 1442 х / 2020

БИР НАСИҲАТ - МИНГ БИР ИБРАТ

Усмон Нурий Тўпбош

Туркча асл нусха номи: Bir Nasihat Binbir İbret

Муаллиф: Усмон Нурий Тўпбош

Таржимонлар: Мукаддамхон Абдурахмон кизи
Шавкат Мағфур

Мухаррирлар: Ўткирбек Муҳаммад Собир
Одил Ҳамид
Санжар Саид
Умида Азиз
Нилуфар Ўзбек

Мусахҳих: Ғиёсиддин Юсуф

Ношир ва маслаҳатчи: Абдумалик Абдурашидов

Саҳифалаш ва Муқова: Илхон Башташ

ISBN:

Адрес: İkitelli Organize Sanayi Bölgesi Mahallesi,
Atatürk Bulvarı, Haseyad 1. Kısım
No: 60/3-C, Başakşehir, İstanbul - Türkiye

Тел: +90 212 671 0700 pbx

Факс: +90 212 671 0748

Электрон почта: info@islamicpublishing.org

Веб-сайт: www.islamicpublishing.org

Language: Uzbek

БИР НАСИҲАТ - МИНГ БИР ИБРАТ

Усмон Нурий Тўпбош

Сўзбоши

Бизни мавжудотларнинг энг мукаррами бўлмиш инсон қилиб яратган, Ислом ва иймон неъматлари билан шарафлантирган, борлиги ва бирлигининг шоҳидларидан қилган Аллоҳ таолога чексиз ҳамду санолар бўлсин!

Дунёда тенгсиз намуна саналган саодат раҳбаримиз, охираддаги шафоатчимиз Пайғамбар алайҳиссаломга чексиз салоту саломлар бўлсин!

Иймон уфқидан қаралганида, ғоятда аниқ-тиниқ кўринадик, бу жаҳон – бошдан охиригача иймон дарсхонаси, унда рўй бераётган ва берадиган воқеа-ҳодисалар – илоҳий имтиҳоннинг кўринишлари, дунё ҳаёти эса абадият диёрига сафарбарликдир. Бу қадим қарвондаги энг буюк вазифамиз – нафс хоҳишларига асир тушмаслик, танбаллик ва бепарволик қилиб илоҳий имтиҳонларга тайёргарликсиз рўпара келмаслик, фоний ҳаётнинг алданган, зарар кўрган нодон йўловчиси бўлмасликдир. Аксинча, илоҳий қудратнинг сир ва ҳикматлари қаршида хушёр ва огоҳ бўлиш талаб қилинади.

Дарҳақиқат, бундай ҳаёт инсондан маънавий баркамолликни талаб қилади. Комиллик эса қисқагина муддатдан сўнг ортида қолиб кетадиган дунё учун талашиб-тортишиш, кўнгилларни вайрон қилиш, ўзгалар ҳақида кўз тикишнинг фожеали хато эканини кўра оладиган басират, яъни қалб кўзи очиқ бўлишини тақозо этади. Шу билан бирга, инсонга бу дунёга нима учун жўнатилаганининг ҳикматини англайдиган фаросат лозим. Бу каби эҳтиёжларнинг манбаи, шубҳасиз, Исломдир.

Шунга карамай, бир нарсага ром бўлмасдан туриб унга эриша олмаслик очиқ-ойдин ҳақиқатдир. Шундай экан, Ислому неъматини муносиб тарзда идрок эта олиш уни нафақат ақл билан, балки қалбдан ҳам қабул қилиш, исломни ҳаётининг ҳар бир саҳифасига жорий этишга ҳам боғлиқдир. Бунинг учун инсон, албатта, мукаммал кўнгил тарбиясини олмоғи лозим.

“Мени Роббим тарбия қилди ва тарбиямни қандай ҳам гўзал қилди” (Суйютий, “Жомиус-Сағир”, 1, 12.), деган Пайғамбар алайҳиссалом ва У кишининг меросхўрлари бўлмиш олиму орифлар, яъни Аллоҳнинг дўстлари бизга ана шу тарбияни берадилар. Уларнинг иршод садоларига қулоқ тутмасдан туриб ҳақиқатни эшитиш, тўғри йўлни топиш мумкин эмас. Оламдаги ҳикматларга назар солиш, ҳаёт ва коинот муаммосини ечиш ҳам ноқис ақллар ва хом кўнгилларнинг иши эмас.

Қадрли китобхон! Қўлингиздаги рисола мавзусига келсак, ҳассос кўнгилга эга ҳар бир мўмин ҳамма нарсадан ибрат олиб, ўзини тўғрилашга ғайрат қилади. Бунинг учун эса **“Бир насихат – минг бир ибрат”** китобимизни ўқишни мақсадга мувофиқ, дея ўйлаймиз.

Ғафлатда ётган қалб энг таъсирли насихатлардан ҳам хулоса чиқармайди. Бундайлар насихат билан эмас, мусибат билан ўнгланади. Шундай экан, мусибатга учрамаслик учун насихатдан ибрат олмоқ – оқилона ва орифона йўлдир. Зеро, инсоннинг бошига келадиган жуда кўп мусибатларни орқага қайтариш ва бартараф этишнинг иложи йўқ. Шунинг учун ўзимизни тафтиш этиб, нафсимизни ҳисоб-китоб қилишимиз лозим.

Биз мўминларнинг бу жаҳондаги энг буюк даъвоимиз – Иймондир. Ҳар иддаонинг исботга эҳтиёжи бўлгани каби,

даъво ҳам далиллар ва гувоҳлар воситасида исботланиши керак. Яъни, **“Иймон исбот талаб қилади”**. Демак, қаршимизга чиққан барча илоҳий имтиҳон ҳолатларида иймон тақозоси саналган сабр, розилик, таваккул, таслимият, ҳамд ва шукр лозим.

Иймонда ихлос, ҳар қандай ҳолатда ҳам Аллоҳнинг розилигини мақсад қилиш ва Ҳаққа муҳаббат билан боғлиқлик, лутф кўринишлари бўлиши керак. Яъни, **“Ихлос ва тақво баракаси”** фақат шу ҳолатда рўёбга чиқади. Такводор бандаларининг кўзи фақат Аллоҳни кўради, қулоғи фақат Аллоҳни эшитади (Бухорий). Қалблар ҳавойи бутлардан покланиб, илоҳий тажаллигоҳга айланиши лозим. Нафсининг бутпарастлигидан ўзини тия олган банда машаққатларни енга оладиган, ечилмайдиган ҳар қандай жумбоқни еча оладиган даражада юксакликка кўтарилади.

Абадий саодат манзили сари очиладиган эшик калитларини қўлга киритиш – калимаи тавҳид бекатидан ўтишни тақозо қилади. Иймон солиҳ амаллар билан исботланганидек, **“Калимаи тавҳид калитининг тишлари”** ҳам жаннат эшигининг қулфини очадиган шаклда бўлади. Яъни, инсон Қуръон ва суннат ўлчовлари билан яшаши лозим. Кўнгил англайдики, **“Ҳақиқат қарама-қаршиликларда ойдинлашади”**. Ҳақ ва хайр фазилатига ботил ва ёмонликлардан тийилиш билан эришилади.

Бу борадаги раҳбаримиз эса **“Китоби коинот – Қуръони карим”**дир. Ҳар ҳарфи сон-саноксиз сир ва ҳикматларга эга бўлган Қуръони карим – бепоён маъно денгизидир. Мўмин сифатидаги вазифамиз эса Қуръони каримнинг фойда ва руҳоният хазинаси бўлган тафаккур уфқида интилишдир. Сўнгра илоҳий имтиҳон кўринишларидан бири бўлмиш

“сабр” куролини машаққатли онларда ишлата оладиган маънавий етукликка эришиш талаб қилинади. Қолаверса, ҳар қандай ҳолатда илоҳий мақсадни англаб, ҳаётнинг аламли “сюрприз”ларини розилик билан қаршилай олмоқ лозим.

Яна бир кўнгил мақсад қилган маънавий тарбия, бу – тасаввуфдир. **“Тасаввуф – илоҳий тақдирдан мамнун бўлиш санъатидир”**. Яхшиликнинг ҳам, ёмонликнинг ҳам, хуллас, ҳар нарсанинг Аллоҳдан келганини билиб туриш кўнгилни ортикча ғам-қайғулар билан ўралашиб қолишдан муҳофаза қилади. Зеро, Ҳақ розилигига эришишни истаган мўмин аввало ўзи Ҳақдан рози бўлишни билади, ҳар қандай ҳолатда ҳам ўз ҳолига шукр қилади. **“Қайғу-ғамдаги ҳикмат ва каромат”**ни англайди. Жаноби Ҳақнинг сеvimли бандалари бошига тушган энг буюк ғам ҳикматларни англашга ёрдам беради. Яъни, мусибатлар билан тарбияланиш юксак руҳий комиллик услуби эканлигини ишонч билан англайди.

Дарҳақиқат, мўмин сифатидаги энг муҳим вазифамиз – руҳий комилликка эришишдир, ҳар қандай замон ва маконда илоҳий гўзалликларни акс эттира олишга лаёқатли бўлиш, яъни комил маънода **“Ислом шахсиятини кўрсатиш”**дир.

Исломий гўзалликлардан бебаҳра, ҳидоятдан маҳрум бўлганларга энг гўзал даъват – исломий қонун-қоидалар асосида яшашдир. Бунинг учун энг аввало, ўзимизни исломий муомала мукамаллиги билан зийнатлантиришимиз керак. Шунингдек, сўз ва амаллар билан Исломнинг очик ва бағрикенглиги, ҳақ ва адолати, шафқат ва марҳаматининг руҳоний оламини ҳаракатларимизда кўрсатмоғимиз лозим. Тарих гувоҳки, Ислом ахлоқи билан яшаш қанчадан-қанча тиконзорларни гулистонга, неча-неча душманликларни дўстликка айлантиргандир. Мўмин ҳолимиздаги Исломий ахлоқ

шиоримиз: **“Сени ўлдириш учун келган сенда тирилсин!”** бўлмоғи лозим. Зеро, ҳақиқий мўмин абадий нажотдадир. Бу нажот бошқалар ҳам нажот топишларига хизмат қилиши кераклигини фарқлай оладиган ғамхўр инсонлигидандир. **“Иймоннинг илк меваси марҳамат”**дир. Яратувчи сабабидан яратилганга шафқат ва марҳамат иймоннинг тақозосидир. Иймон ишқи билан яшаган мўминнинг кўнгли барча махлуқотга марҳамат билан қучоқ очадиган сайёр бир даргоҳдир.

Кўнгилларда бу даргоҳни оча олиш, аввало, қавмларга раҳбарлик қилган **“Пешқадамлар масъулияти”**дир. Зеро, бошқалардан бир қадам олдинда юрадиганларнинг ҳар бир ҳоли сокин сувга тушган бир томчи юзага келтирган тўлқинлар каби атрофга тезда ёйилади. Шунинг учун, хусусан, улар кўнгиллари ва муомалаларидаги ҳар бир нарсага ниҳоятда катта эътибор беришлари керак.

Жамиятни ташкил қилган ҳар бир шахс **“Сиз қандай бўлсангиз, шундай бошқариласиз”** (*Суютий, “Жомиус-Сағир”, II, 82*) ҳадиси шарифи тақозосига кўра ҳолу ҳаракатларига эътибор беришлари керак. Жамият ҳолатига ўзини масъул деб билиб, кенг бир кўнгил уфқига эга бўлмоғи лозим.

Қолаверса, бу фоний дунёда ўткинчи бахтли манзаралар қаршисида ҳаддан ортиқ севиниб, асл саодат юртининг охирад эканлигини унутмаслик лозим. Комил мўминга бу ярашмайди. Ҳаётнинг аламли воқеалари қаршисида ҳам ортиқча тушқунлик ва қайғуга тушмаслик даркор. Инсоннинг руҳини туширадиган фоний ва дунёвий қайғуларининг абадий ҳаёт қаршисида қанчалар аҳамиятсиз эканлигини мулоҳаза қилиш керак бўлади. Чекизликка очилган **“Ёшлик сирӣ”**га етишни мақсад қилмоғимиз лозим.

Шубҳасиз, бу сирга эришиш – “ўлмасдан аввал ўлиш”, яъни, нафсоний орзуларни бартараф этиб, ўлимни байрам каби қабул қила олиш бахтиёр бандаларнинг ишидир. Фоний умридан кейин ҳам кўнгилларда яшаган шундай бандаларнинг инсониятга қолдирган энг буюк хабари – **“Шундай яшагинки, ўлимни хушхабар ва қувонч билан қарши ол!”** танбеҳидир.

Дарҳақиқат, фоний ва нисбий борлиқни ошиб ўтиб, самода хуш садолар қолдиришнинг иштиёқу ҳаяжони билан яшаган комил рух қабр эшигида барча дунёвий мартаба ва бойликларидан айрилишини билади. Фақат амаллари билангина кўмилишини англаган ҳолда яшайди. Хайру ҳасанотлар билан барча имкониятларини ҳали дунёда эканлигидаёқ охи-ратга жўнатиш тадориғида бўлади. У дунёвий неъматлар қар-шисида қалбан беҳожатдир. Ҳақнинг даргоҳига “борлик” ва “менлик” либосида эмас, балки, қалбини Роббини унутти-рган ҳар қандай нарсадан покламасдан бориб бўлмаслигини ифода этиб, **“Юкингни ташлаб ўт!”** дейдилар.

Қолаверса, инсон наслининг давом этишига замин бўл-ган оила ҳаёти бу қутлуг истакларни қалбан қабул қилгани, мукаммал хулқли жуфтлар орасида барпо этилиши, дунё ҳаётидаёқ жаннат ҳузуридан насибаланиш имконини бера-ди. Бу ҳузур ва саодатда эр ва хотиннинг баркамол руҳияти муҳим аҳамиятга эга бўлганидек, “Уяни мода қуш бунёд этади” деган ибора сингари, аёллар тарбиясининг бенуксон, маънавий дунёсининг комил бўлиши алоҳида ўрин касб этади.

Ҳикмат аҳли дейдилар: **“Бир эркакни тарбияласанг – бир инсонни етиштирган бўласан. Бир аёлни тарбия-**

ласанг, бир оилани, ҳаттоки, жамиятнинг катта қисмини етиштирган бўласан”.

Шунинг учун **“Инсон наслининг зийнати – солиҳа аёл”** ҳисобланади. Солиҳа аёл инсониятни тутиб турган энг муҳим қадриятлар ҳисобланган одоб, ҳаё, ифбат ва номус ҳиссининг, назокат, зарофат ва латофатнинг, маънавий қадр-қиймат ва покликнинг тимсолидир. Бугун давримизда “тенглик” номи остида аёлларни ҳаётнинг ҳар бир саҳифасида эркалар билан беллашишга мажбурлайдиган тарғиботлар кўпаймоқда. Афсуски, бу замонавий дунёнинг энг катта хато-ларидан биридир. Зеро, аёл ва эрканинг жисмоний ва руҳий тузилиши бир хил эмас. Шундай экан, оила ва жамиятдаги ҳузур ҳамда саодат фақат ва фақат эрка-аёл хусусиятлари ва қобилиятларининг ўз ўрнида қўлланиши ва асралиши орқали қўлга киритилади. Акс ҳолда насл бузилади, жамиятдан ҳароб ҳолга тушган омма қолади. Шу жиҳатдан билхосса, ёш қизларимиз замонавий (!) дунёнинг одатий хасталикларига йўлиқмасдан, **“Асри саодатдан солиҳа хоним модели”**дан намуна олишлари ва бу билан фитрати бузилмаган ислом шахсиятини намоён қилиб, атрофидагиларга ўрнак бўлишлари керак. Шу маънода, турмуш қуриш арафасидаги ёш қизлар учун **“Солиҳа онанинг қизига насиҳатлари”** ҳузурли оила муҳитини барпо этишдаги энг асосий сармояни ташкил этади.

Бир неча асрдан бери давом этиб келаётган исломий урф-одатларимизда насиҳат муҳим аҳамият касб этади. Бу насиҳатларнинг асли эса аввал ўзини эмас, умр йўлдошини тушуниш, яъни, худғамлик эмас, дигарғамликдир. Қолаверса, эр-хотин бир-бирларини тақвога ташвиқ қилиши ва охират саодатига эришишда бир-бирига ёрдамчи бўлишлари оилавий ҳузур-халоватнинг асосий негизларидандир. Бу эса

эр-хотиннинг иймон ва ахлоқдаги баркамоллигига боғлиқ ҳолатдир.

Шунингдек, ислом аёлга муваффақ қилган муҳим ҳақлардан бири бўлган маҳр ҳам ғоятда аҳамиятлидир. Маҳр – зоҳиран моддий ва дунёвий таъминот ҳисобланади. Лекин бу моддий имконнинг берилишидан мақсад-муддао – аёлнинг маънавий ҳаётини ҳимоя қилиш, яъни, иффатини ва қадрини қўриқлашдир. Шунинг учун “дунёвийлашиш хасталиги” эпидемияга айланган, маънавият ҳукмлари поймол бўлган, нотўғри қарашлар жамиятда илдиз отган давримизда Аллоҳ ва Расулига таслимиятнинг чўққисида бўлган саҳоби-янинг маҳр борасида намоён қилган фазилати, ғўёки, **“Ана шундай маҳр!”** деб юборадиган даражада ҳайронликка соладиган тақвога мисол бўлади. Шубҳасиз, ҳар бир фурсатни уҳровий фойдага васила қилишга интилан ориф калблар бу каби мисоллардан ўзига муҳим сабоқларни чиқарадилар.

Аллоҳ таоло ҳис ва фикрларимизни Ўзининг розилигига мувофиқ қилсин. Ихлос ва тақвони амалларимизнинг асоси қилсин. Кўнгилларимизни иймон ҳузури билан тўлдирсин. Барчамизни Ислом бағрикенглиги ва ғўзаллигини хоссатан яшаган бахтиёр бандаларидан айласин!

Амин...

Усмон Нурий Тўпбош

Бир насиҳат - Минг бир ибрат

Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васаллам шундай деганлар:

“Мўмин асаларига ўхшайди. Тоза бўлганни ейди (ҳалол ейди), тоза бўлган нарсаларни ўртага қўяди (Ҳақ рози бўладиган ишларни қилади), тоза ерларга қўнади (солиҳ ва содиқ кишилар билан суҳбатлашади) ва қўнган жойини синдирмайди ҳам, бузмайди ҳам” (Аҳмад ибн Ҳанбал, II 199).

Дарҳақиқат, асалари бир томчи бол йиғиш учун минглаб гулларга учиб-қўнгани сингари, биз ҳам Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васаллам ҳамда Аллоҳ таоло дўстларининг намунали ҳаётларидан ибрат олишимиз, уларнинг фазилатларини ҳаётимизнинг ҳар бир лаҳзасида акс эттиришимиз керак. Шундай қилиб, покиза кўзгу мисоли Ислом бағрикенглигини бутун инсониятга кўрсатмоғимиз керак.

БИР НАСИХАТ – МИНГ БИР ИБРАТ...

Ҳар бир инсон фикри, феъли ва ҳунаридан қатъи назар, насихатга муҳтож бўлади. **Пайғамбаримиз** саллаллоҳу алайҳи васаллам бу ҳақиқатни **“Дин – насихатдир”** (Муслим, Имон, 95), дейиш билан насихатнинг диний сифат эканлигини баён этганлар. Боз устига, бу муборак каломни уч марта такрорлаш билан насихатда такрорнинг муҳимлиги ва лозимлигига ишора қилганлар.

Мўмин киши ўз замонасида ва теваарак-атрофида ўзига гўзал насихатлар билан ҳаққа ва хайрга чақирадиган солиҳ инсонларни тополмаслиги мумкин, аммо фойдали насихатлар, тарихий ибратли воқеаларга дуч келиши аниқ. Булардан ўзи учун хулоса ва ибратларни чиқара олади. Тасаввуфий мавзудаги китобларни нашр қилишдан кўзланган мақсад ҳам шундан иборатдир. Бу асарлар ҳар хил замонларда яшаганлари сабабли суҳбат ва насихатларига эриша олмаганимиз ислом буюкларидан сабоқ олиш учун ёзилгандир.

Халифалик **“Ҳулафои Рошидин”** деб аталган илк тўрт халифа ҳамда ҳазрати Ҳасан розияллоҳу анҳу олти ой амирал мўминин бўлган даври билан жами бўлиб ўттиз йилни ташкил қилади. Бу давр Пайғамбар алайҳиссаломнинг суҳбати ва руҳониятидан фойдаланиш маъносида халифалик “комил” сифати билан ҳақиқатга эришган даврдир. Ундан кейингиси эса, ҳадиси шарифда баён қилинганидек, “машаққатли ҳукмдорлик” бўлиб, бу давр халифаларининг халифалиги “шаклий халифалик” деб номлангандир. Буларнинг биринчиси Уммавий халифаларидир. Уммавийлар аҳли байтга ёмон

муносабатда бўлганликлари учун айбланса-да, уларнинг орасида халифалиги икки ярим йилдан иборат қисқа бир муддат давом этганлигига қарамасдан, ажойиб ишлари тилдан-тилга ўтган Умар ибн Абдулазиз каби буюк бир шахс ҳам бўлган. Умар ибн Абдулазиз ва бошқа бир истиснодаги Уммавий халифалари исломлаштиришни айна вақтда араблаштириш дея англаганлар. Яъни, мусулмонлар жамиятининг ҳар хил қарама-қарши туйғулар ва аксил амалларга рўбарў келган салтанати 92 йил давом этган.

Уммавийларнинг Умар ибн Абдулазиздан аввалги халифаси Сулаймон ибн Абдулмаликдир. Бу зотнинг тобеъинлардан **Абу Ҳазм** исмли муборак шахс билан кўришиши ва унинг жуда ҳам гўзал бир тафсилотли насихатини тинглаши Ислом тарихида алоҳида ўринга эга. Воқеа шундай бўлган:

Еттинчи Уммавий халифаси Сулаймон ибн Абдулмалик Маккага қилган бир сафарида Мадинада бир неча кун қолган эди. Атрофидагиларга:

– Мадинада Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобаларидан бирортасига дуч келган киши борми? - деб сўради. Унга:

– Абу Ҳазим исмли киши бор, - дея жавоб бердилар. Шу заҳоти унга бир хабарчи жўнатишди ва у зотни ҳукмдор ҳузурига олиб келишади. Халифа унга:

– Мен халифа бўлатуриб бу ерга келган бўлсаму, қандай ахлоқсизликки, мендан узоқ турибсан?! - деб сўради.

Абу Ҳазим:

– Эй мўминлар амири, менинг сиз билан қандай алоқам бўлиши мумкин? - деди.

Халифа Сулаймон унга жавобан:

– Мадиналикларнинг юқори мартабали кишилари ёнимга келган бўлсаю сен нима учун келмадинг?! - деб сўради.

Абу Ҳазим шундай жавоб берди:

– Эй мўминлар амири! Шу кунгача сен мени танимас эдинг, мен сени кўрмаган эдим. Қандай қилиб мендан бундай бир эътибор талаб қилаяпсан?!

Халифа Сулаймон ёнидаги Муҳаммад ибн Шиҳоб аз-Зухрийга қараб:

– Бу кекса одам тўғри айтди, мен хато қилдим, - деди ва бу комил сўзли инсондан панд-насиҳат олиш кераклигини англаб:

– Эй Абу Ҳазим! Бизга нима бўлаяптики, ўлимни хушламаяпмиз? - дея сўради.

Абу Ҳазим:

– Нафсоний орзуларингизга алдандингиз, дунёни обод қилиб, охиратни хароб қилдингиз. Шунинг учун обод ердан хароба ерга кўчиш ёкмаяпти, - деб жавоб берди.

Халифа Сулаймон:

– Тўғри айтдинг, эй Абу Ҳазим! Яхши, инсонлар эртага қиёмат куни Аллоҳнинг ҳузурига қандай чиқадилар? - дея сўради.

Абу Ҳазим қуйидагича жавоб берди:

– Солиҳ мўминлар (муҳсинлар) гурбатдан онла аъзола-рининг ёнига қайтган кимсалар каби ҳузурли ва хушнуд бўладилар. Нафсониятининг қули бўлган инсонлар хўжайинидан қочаётганда тутиб олиниб, қайтарилган қулар каби бўладилар!..

Бу сўзлардан кейин Халифа Сулаймон ўзини тутолмасдан, бор овозда хўнграб йиғлай бошлади ва:

– Оҳ, Аллоҳ хузурига қай ҳолатда боришимни билсам эди! - дея мутаассирлигини ифодалади.

Абу Ҳазим бу ҳолни кўриб:

– Ундай бўлса, амалларингни Аллоҳнинг китобига ва Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннатиға мувофиқ қил! - дея танбеҳ берди.

Халифа:

– Ҳолимни қай мезонга кўра ўлчай? - деб сўради. Абу Ҳазим бу саволга жавобан куйидаги ояти карималарни ўқиди:

“Албатта, яхшилар жаннатдадир. Ва, албатта, фожирлар жаҳаннамдадир” (“Инфитор” сураси, 13-14-оятлар).

Халифа Сулаймон:

– Эй Абу Ҳазим! Унда Аллоҳнинг раҳмати қаерда қолди? – деб сўради.

Абу Ҳазим эса бу сафар: **“...Албатта, Аллоҳнинг раҳмати яхшилик қилувчиларга яқиндир”** (“Аъроф”, 56-оят) ояти каримасини ўқиди.

Кейин ораларидаги мунозара шундай давом этди:

– Абу Ҳазим! Аллоҳнинг бандалари орасида энг қадрлилари кимлардир?

– Марҳаматли, мард, тавозеъли, хизмат аҳли ва ибрат олишни билган оқил кишилардир, - дея жавоб берди у зот.

– Қайси амал янада фазилатлидир?

– Ҳаромлардан узоқ бўлиш билан бирга, фарзларни хушуъ билан адо этиш.

– Қандай дуо тезроқ қабул бўлади?

– Эҳсон кўрган эҳтиёжманд кишининг эҳсон соҳибига қилган дуоси! - дея жавоб беда Абу Ҳазим. Халифа яна сўради:

– Қандай садақа фазилатлироқдир?

– Буткул йўқсил бўлган муҳтожга оз молдан қийналиб, имконияти даражасида берилган ва орқасидан таъна ва миннат қилиб озор берилмаган садақа садақаларнинг энг фазилатли-сидир!..

– Қандай сўзни адолатли сўз дея оламиз? - сўради халифа Сулаймон.

– Қаршисидаги кишидан кўрққанида ёки ундан бир нималар умид қилинган кимсага ҳақ ва ҳақиқатни айтиб, уни яхшиликка ундаб айтилган сўз сўзларнинг энг одилидир!

– Энг ақлли мўмин кимдир?

Бу саволга Абу Ҳазим шундай жавоб берди:

– Аллоҳга итоатда тақво соҳиби бўлган ва бу борада одамларга йўлбошчилик қилган киши энг ақлли мўмин бўладди. (**“Зеро, Ҳақ субҳонаҳу ва Таоло бизни тақво билан жамиятга раҳбар бўлмоғимизни истади”**, “Фурқон”, 74-оят).

– Энг аҳмоқ инсон кимдир? - давом этди сўровчи.

– Охиратни унутиб, дунёга майл қилган киши, - дея жавоб берди Абу Ҳазим. - Масалан, биродари ҳақ йўлда эмаслигини билиб, унинг ҳавойи нафси кетидан югуриб, бошқа бировнинг дунё ҳаваси кўйида охиратини барбод қилган кимса.

– Жуда тўғри гапирдинг! Хўш, бизнинг ҳолатимиз ҳақида нима дейсан? – дея сўради халифа Сулаймон.

– Эй мўминларнинг амири! Ижозатингиз билан бу саволга жавоб бермай қўяқолай!

– Йўқ! Сен бу жавобни менга насиҳат тариқасида гапир.

– Эй мўминларнинг амири! Боболаринг қилич кучи билан халкни бошқардилар. Бошқаришни зўравонлик, мусулмонлар билан маслаҳатлашмасдан ва уларнинг ризолигига хилоф тарзда қўлга киритдилар. Жуда қўп инсоннинг қонини тўқдилар. Алал-оқибат улар ҳам салтанатларини ташлаб чин дунёга кўчдилар. Қанийди, шу он уларнинг охираат оламидаги “эй, воҳ”ларини эшита олсанг ва уларга қандай муомала-муносабат қилинаётганини била олсанг эди!

Халифа Сулаймон билан бирга ўтирганлардан бири Абу Ҳазимга танбех бериб:

– Яхши гапирмадинг, қандай ҳам ёмон гапирдинг, эй Абу Ҳазим!” деди.

Абу Ҳазим эса шундай жавоб берди:

– Бу борада сен ноҳаксан!.. Чунки Аллоҳ илм одамларига ҳеч нарсадан қўрқмасдан кишиларга ҳақиқатни айтиш, ҳеч бир ҳақиқатни яширмасликка буюрган.

Халифа Сулаймон у кишидан:

– Яхши, биз қандай ислоҳ бўламиз? - деб сўрагани, Абу Ҳазим шундай жавоб берди:

– Ёмонлик ва зулмдан воз кечсангиз, Аллоҳнинг махлуқотиға марҳамат билан муомалада бўлсангиз ва инсонлар орасида адолат билан тақсимоат қилсангиз.

– Буни қандай қиламиз?

– Молларингизни ҳалол йўлдан топсангиз, сизга омонат берилган дунё молини ҳақиқатдан ҳам эҳтиёжмандларга инфоқ қилсангиз, - деди.

Халифа сўради:

– Эй Абу Ҳазим! Бизга биродар бўласизми? Агар бўлсангиз, сиз биздан, биз ҳам сизнинг насиҳатларингиздан фойдаланамиз.

– Бу ҳолатдан Аллоҳга сиғинаман!

– Нима учун?

– Озгина бўлса ҳам сизга майл қилмоқликдан кўрқаман! Зеро, сиз нафсингиз соясидасиз. Мен сизга майл қилсам, Аллоҳим менга ҳаёт ва ўлимни ҳам азоб василаси қилади.

– Абу Ҳазим, бир эҳтиёжинг бўлса менга айт!

– Мени жаҳаннамдан қутқариб, жаннатга қўя оласанми?!

– Бу менинг кўлимдан келадиган иш эмас! - деди халифа.

– Ундай бўлса менинг ҳам бундан бошқа эҳтиёжим йўк!
- деди Абу Ҳазим.

– Унда менинг ҳақимга дуо қилиб қўй!

– Аллоҳим! Агар Сулаймон сенинг дўстинг бўлса, унга дунё ва охиратнинг хайрларини эҳсон эт. Агар сенинг қулинг хато йўлда кетаётган банда бўлса, эй Роббим, унинг нафсини Ўз розилигинг билан дўст қил. Уни севиладиган ва рози бўлинадиган нарсаларга муваффақ айла!

Халифа Сулаймон хайрон бўлиб:

– Шу холосми? - деди.

– Агар сен бу дуога лойиқ бўлсанг, мен чиндан ҳам жуда қимматли ва фойдали дуо қилдим. Агар лойиқ бўлмасанг, унда бу – ипсиз камон билан ўқ отишга ўхшайдики, бунинг ҳеч бир фойдаси йўқ! - дея саволга ўғит билан жавоб қилди Абу Ҳазим.

– Менга насихат қил! - деди яна халифа.

– Сенга махсус насихат қиламан: Роббингга эҳтиром билан ибодат қил ва муомалада ниҳоятда эътиборли бўл! Роббинг сени ҳар лаҳза кузатиб турганини қалбинг билан идрок этгин. У Зот қайтарган ҳар бир нарсани қилиш ва буюрган ҳар бир нарсасига бепарво бўлишдан тийил!

Абу Ҳазим халифа Сулаймоннинг ёнидан чиқиб кетгач, Сулаймон унга юз диноҳ ва пулнинг ёнига қўшиб:

– Сен буларни сарфла, сенга мана шундай эҳсонлардан қўпини қиламан! - дея бир мактуб юборди.

Бироқ Абу Ҳазим бу пулларни қабул қилмади. Халифага қайтариб юборди ва шундай дея жавоб мактуби ёзди:

– Эй мўминлар амири! Сен учун муносиб кўрмаган нарсаларимни ўзим учун қандай муносиб кўра оламан?! Мен сенга манфаат умидида насихат қилмадим! Сенга бу хусусда бир қисса нақл қиламан: “Ҳазрати Мусо ибн Имрон алайҳис-салом Мадян шаҳридаги кудукка борганларида (*“Қасос”*, 23-26) у ерда қўйларини суғораётган чўпонларни кўрдилар. Улардан сал юқорида қўйларини нариги қўйларга араллашиб кетишидан сақлаб турган икки киз бор эди. Улардан аҳволини сўрадилар:

– Чўпонлар қўйларини суғориб кетмагунича биз қўйлари-мизни суғора олмаймиз, отамиз эса анча қариб қолган, - деди аёллар.

Ҳазрати Мусо уларнинг қўйларини суғориб берди. Кейин яна ўтирган сояларига қайтиб, шундай дуо қилдилар: “Роббим, Сендан келадиган ҳар қандай хайрга муҳтожман”.

У киши бу дуони қилган пайтида саккиз кунлик йўлдан келаётган, ҳорғин ва оч, душман ҳафвидан кўрқувда эдилар. Шу ҳолатда ҳам Роббига дуо қилдилар ва сиғиндилар, одамлардан ҳеч нарса сўрамадилар.

Чўпонлар ҳеч нарсага эътибор қилмадилар, лекин у фаросатли қизлар аҳволни дарров тушунишди. Оталарининг олдига бориб, бўлган воқеани сўзлаб беришди. Оталари ҳазрати Шуайб алайҳиссалом:

– У зотнинг корни очдир? - деди. Қизлардан бирига:

– Бор, уни шу ерга даъват қил! - деб буюрди.

Қиз Мусо алайҳиссаломнинг ёнига бориб, унга эҳтиром кўрсатди ва юзини бекитиб:

– Отам сизни чакираяптилар, қўйларимизни суғорганингиз учун сизга ҳақ тўламоқчи! - деди.

Яхшилигининг эътироф этилиши ва бу иши учун ҳақ тўланиш истагининг билдирилиши ҳазрати Мусонинг кўнглига оғир ботди. Бироқ кизнинг таклифини қабул қилиш энг мақбул йўл эди. Зеро, у киши оч ва ёлғиз эди.

Қизнинг орқасидан юриб борар экан, шамол эсиб, кизнинг кийими заиф ва навниҳол баданига ёпишиб, жисмини маълум қила бошлади. Мусо алайҳиссалом баъзида юзларини у ёқ-бўёққа бурар, баъзида эса кўзларини юмар эдилар. Охири:

– Эй Аллоҳнинг кули, орқамдан юргин-да, қайси тарафга кетишимизни сўзларинг билан менга билдир, - деди.

Мусо алайҳиссалом ҳазрати Шуайб алайҳиссаломнинг ёнига борганида тушлик овқати тайёр эди. Шуайб алайҳиссалом у кишига:

– Эй йигит, ўтир, овқат е! - дедилар. Ҳазрати Мусо эса:

– Бундан Аллоҳга сиғинаман! - дедилар. Шуайб алайҳиссалом ҳайрат билан:

– Нима учун, оч эмасмисан? - дея сўраганларида, Мусо алайҳиссалом:

– Албатта, очман, лекин бу овқат кўйларни суғорганим учун тўлов бўлишидан қўрқаман. Биз шундай оилага мансубмизки, ҳар қандай яхшилиқни фақатгина Аллоҳнинг розилиги учун қиламиз, - дедилар.

Шуайб алайҳиссалом у кишига:

– Йўқ! Эй йигит, сен ўйлаганингдек эмас. Бу менинг ва оталаримнинг одатидир. Меҳмонга икром қилиб, инсонларга овқат едирамиз, - дедилар.

Шундан сўнг Мусо алайҳиссалом ўтириб, овқат едилар.

Абу Ҳазим бу қиссани келтиргач, халифа Сулаймонга шундай деб ёзишда давом этди:

– Энди бу юз динор сенга айтганларимнинг ҳаққи бўлса, фақат зарурий ҳолатда ейиладиган ўлакса, қон ва тўнғиз гўшти булардан кўра ҳалолдир. Аксинча, бу динорларни байтул молдаги ҳаққим сифатида тушунган бўлсанг, унда бу пулларда мен каби яна нечаларнинг ҳаққи бор. Бу борада орамизда тенг тақсимот қилсанг, тортишув йўқ, акс ҳолда менинг ҳам буларга эҳтиёжим йўқ... (Доримий, Мукаддима, 56/653; Абу Нуъайм, Ҳиля, III, 234-236)

Халифа Сулаймон дабдабали ҳаётда яшайдиган султон эди. Шунинг учун Абу Ҳазим белгилагани каби маълум ўлчовда нафсоният худбинлиги ва ҳавоийлик остида яшар эди. Аммо нафс васвасасидан мутлақо омонда бўла оладиган муваффақиятга дунёда қанча банда эга бўла олган?!

Биз ҳам имконларимиз қандай бўлмасин, халифа Сулаймон каби озми-кўп нафсоний орзулар остида яшамокдамиз. Бу тарихий қиссада тобъеиндан бўлган Абу Ҳазимнинг халифа Сулаймонга қилган насихатини гўёки ўзимизга айтилгандек қабул қилиб, нафсимизни тартибга чақиришимиз керак. Амалларимизни ушбу насихатларга кўра янгидан ўлчамоғимиз лозим.

Асалари бир томчи бол йиғиш учун минглаб гулларга учиб-қўнгани сингари, биз ҳам Расулulloҳ саллоллоҳу алайҳи васаллам ҳамда Аллоҳ таоло дўстларининг намунали ҳаётларидан ибрат олишимиз, уларнинг фазилатларини ҳаётимизнинг ҳар бир лаҳзасида акс эттиришимиз керак. Шундай қилиб, покиза кўзгу мисоли Ислому бағрикенглигини бутун инсониятга кўрсатмоғимиз керак.

Ё Робби!.. Жаноби Расулulloҳ саллоллоҳу алайҳи вассаломнинг ибратли шахсияти ва мукаммал ахлоқидан бизга ҳам ҳаётимизда ўрнак олишимизни насиб айла! Ул зотнинг даъвати, таълими ва кўрсатиб берган бутун ҳаётидаги фазилат ва гўзалликларидан ибрат олишимизни насиб айла! Бизни У зот алайҳиссаломнинг ахлоқи билан хулқлантир! Бизга эҳсон қиладиганининг гўзал ахлоқ, фазилат ва шахсият ила беҳисоб ҳидоят ва яхшиликларга васила бўлмоғимизни барчамизга насиб айла!

Амин...

Иймон

Исбот Истайди

Тоза олтиннинг софлиги ва сифати ҳар хил ҳароратли даражаларга солиб текишилса, иймоннинг савияси ва камоли мусибату фалокатларга сабр, фидокорлик, таваккал, рози бўлиб қалб мувозанатини сақлаш билан ўлчанади.

Шу жиҳати билан комил мўмин маъданлар орасида олтин кабидир. Қанчалик оғир бало ва имтиҳонларга рўбарў бўлса ҳам, қийматини йўқотмайди.

ИЙМОН ИСБОТ ИСТАЙДИ

Ривоятларга кўра Пайғамбар алайҳиссалом саҳобаларидан Ҳорисага:

– Эй, Ҳориса қандай тонг оттирдинг? - деб сўрадилар. Ҳориса розияллоху анху:

– Ҳақиқий бир мўмин ҳолда! - дея жавоб бердилар.

Бу сафар Пағамбар алайҳиссалом:

– Эй, Ҳориса! Ҳар қандай ҳол ва ҳақиқатнинг бир исботи бор. Сенинг иймонинг ҳақиқати, исботи нима? - дедилар.

Ҳориса розияллоху анху:

– Ё Расулуллоҳ! Дунёдан узилгач, кундузларим сувсиз, кечаларим уйқусиз бўлди. Роббимнинг Аршини очиқ кўрадиган бўлдим. Бир-бирларини зиёрат қилган жаннат аҳли билан бир-бирларига душман бўлган жаҳаннам аҳлини кўраётган-декман, - деди.

Шу аснода Аллоҳнинг Расули саллаллоху алайҳи васаллам:

– Яхши, эй Ҳориса! Мана шу ҳолингни муҳофаза қил! Аллоҳ қалбини нурлантирган инсонсан, - дедилар (Ҳайсамий, Мажмауз завоид, 1,57).

Бошқа бир ривоятда Пайғамбар алайҳиссалом Ҳориса розияллоху анхунинг бу ҳолини ва бандаликдаги самимиятини шундай тасдиқлаган эдилар:

– Бир кимса Аллоҳ тарафидан қалби нурлантирилган бир кишини кўрмоқчи бўлса, Ҳорисага қарасин! (Ибн Ҳожар, Ал Исоба, I, 289)

Ривоятдан шуни кўриш мумкинки, ҳар иддао – исботга муҳтож. Исбот эса далил ва гувоҳларга муҳтождир. Инсоннинг Аллоҳ ҳузуридаги энг буюк иддаоси Унга иймон келтирганини сўзламоғидир. Бу иддаонинг исботи ҳаёти мобайнида бажарадиган солиҳ амаллари ва тўғри йўлда яшашидир.

Иймон тилда иқрор бўлишнинг ўзигина эмас, қалб билан ҳам тасдиқлашдир. Қалб билан тасдиқлаш муомалада, яъни амали солиҳларда кўрсатилади.

Иймон – муҳаббатдир. Муҳаббатнинг ўлчови эса фидо-корликдир. Иймондаги самимият Аллоҳ йўлидаги фидокорлик нисбатида бўлади.

Яъни, ҳар бир кишининг иймон савиясини кўрсатадиган ойнаси – унинг амаллари, бажарадиган ишларидир. Фақатгина сўзларда қоладиган бир қоп гап эмас... Шунинг учун шоир: *“Ҳар кишининг ойнаси бажарган амалидир, сўзлаган сўзи эмас”*, деган эди.

Шунингдек, иймон камолоти тақво билан яшалган маънавий ҳаётга ҳам боғлиқ. Тақво – Аллоҳдан узоқлаштирувчи ҳамма нарсадан қалбни асраш, нафсоний орзуларни жиловлаб, руҳоний истеъдодларни юксалтириш билан Аллоҳга гўзал банда ва дўст бўла олиш санъатидир. Қолаверса, тақво Аллоҳнинг ғазабидан ва азобидан сақланиб, раҳмати соясига сиғинишга ғайрат қилмоқдир. Дин ҳукмларини сидқидилдан, берилиб бажармоқдир.

Ояти каримада шундай марҳамат қилинади: **“...Аллоҳга тақво қилинг. Ва Аллоҳ сизга илм берадир...”** (“Бақара”, 282-оят)

Яъни, Аллоҳ таоло бандасининг тақвоси баробарида унга илм ва ирфон бахш этади. Бандасининг қўнғил олами-дан маърифатуллоҳ иқлимига деразалар очади.

Банданинг иймондаги сиддиклиги ҳаёти давомида жуда кўп имтиҳонлар билан намоён бўлади. Бу борада Ҳақ субҳонаҳу ва Таоло шундай хабар беради: **“Одамлар «иймон келтирдик» дейишлари ила имтиҳон қилинмай тарк этилишларини ўйладиларми? Ва, батаҳқиқ, Биз улардан олдингиларни ҳам имтиҳондан ўтказганмиз. Бас, Аллоҳ, албатта, содиқ бўлганларни ҳам билажак, ёлғончиларни ҳам билажак”** (“Анкабут”, 2-3-оятлар).

Тоза олтиннинг софлиги ва сифати ҳар хил ҳароратли даражаларга солиб текширилса, иймоннинг савияси ва камоли мусибату фалокатлар қаршисида сабр, фидокорлик, таваккал, рози бўлиб қалб мувозанатини сақлаш билан ўлчанади.

Шу жиҳати билан комил мўмин олтинга ўхшайди. Қанчалик оғир бало ва имтиҳонларга рубарў бўлса ҳам, киймати софлигидан ажрамайди. Осиё онамиз каби... У солиҳа аёл золим Фиръавннинг жуфти бўлса-да, қалбидаги ихлос, содиқлик ва тақвоси, иймонини сақладилар. Жонини фидо қилиб бўлса ҳам иймонидан воз кечмадилар. Ҳақиқий мўминлар ҳам лутф ва қаҳр кўринишидаги ҳар хил илоҳий имтиҳонлар қаршисида бандалик шуурини ва маънавий истиқорини муҳофаза қиладилар. Қалблардаги иймон жавҳарининг покизалиги нисбатида, доимо солиҳ ва содиқлар билан бирга бўладилар.

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам бу борада шундай ташбеҳлар билан марҳамат қилганлар:

“Мўмин киши асаларига ўхшайди, агар унга ҳамроҳ бўлсанг, сенга фойдаси тегади, агар ундан маслаҳат сўрасанг, сенга фойдаси тегади, агар бирга ўтирсанг, сенга фойдаси тегади ва унинг ҳар бир иши фойдалидир. Худди шундай асаларининг ҳам ҳар бир иши фойдалидир”.

Иймон – бировда лутф билан, бировда қаҳр билан имтиҳон қилинади. Қаҳр кўринишлари қаршисида сабр қилинса, сабабларга тавассул шарти ризо бўлиб, Аллоҳнинг розилигига васила бўлади. Зидди исён бўлиб, бандани маънавий ҳалокатга олиб боради.

Лутф кўринишлари орқали имтиҳон ҳам шундайдир. Мушарраф бўлган лутфларни ҳам Аллоҳдан деб билиб шукр қилмоқ лозим. Тавозеъ ва хокисорлик кўрсатиш ўрнига Қорун каби неъматларни “меники” деб кибр ва гурурга кириб юриш эса маънавий ҳалокат сабабидир. Буларнинг барчаси банданинг иймондаги содиқлигини имтиҳон қилишдан иборатдир.

Ҳазрати Пайғамбар алайҳиссаломнинг илоҳий имтиҳон қаршисида ўзларини тутишлари биз учун энг гўзал ўрнақдир.

Исломнинг куфрга қарши биринчи катта жанги – Бадр зафаридан сўнгра мўминларнинг қалбида бир гурур туйғуси пайдо бўлмаслиги учун Аллоҳ таоло шундай деди: **“Уларни сиз ўлдирмадингиз, балки Аллоҳ ўлдирди. Отган пайтингда, с ен отмадинг, балки Аллоҳ отди. Ва мўминларни гўзал синов ила синаш учун (шундай қилди). Албатта, Аллоҳ эшитгувчи ва билгувчи зотдир”** (“Анфол”, 17-оят).

Пайғамбар алайҳиссалом фатҳ қилинган Макка шаҳрига қирар эканлар, музаффар бир кўмондон бўлганларига қара-

май, туя устида тавозеъ ва хокисорлик билан ўтирардилар. Бу буюк зафар ониди муборак тилидан: “Ҳақиқий ҳаёт – охи-рат ҳаётидир” деган жумла янграр эди. Бу муваффақиятни Аллоҳнинг лутфи дея талқин қилиб, нафсоний ифтихорга чек қўйгандилар.

Дарҳақиқат иймон каби, ҳар турли фазилат ҳам исбот-га муҳтождир. Бир куни Пайғамбар алайҳиссалом таҳорат олдилар. Саҳобалар шу таҳорат сувини олиб юз-кўзларига сура бошлашди. Аллоҳнинг Расули саллаллоҳу алайҳи васаллам улардан:

- Нимага бундай қияпсиз? - деб сўрадилар.
- Аллоҳ ва Расулини яхши кўрганимиздан!.. - дедилар.

Пайғамбар алайҳиссалом бу муҳаббатнинг исботини кўрсатишни сўраб шундай дедилар:

– Аллоҳ ва Расулини севишни орзу қилган ёки Аллоҳ ва Расули мени севсин, деган одам гапирганда тўғри гапирсин, ўзига бир омонат берилганида унга гўзал шаклда риоя қилсин. Ўзига ишонган инсонларнинг омонатини зое қилмасин ва атрофидаги инсонларга чиройли тарзда қўшничилик қилсин!”
(*Байҳақий, Шуаб, II, 201. Табризий, Мишкот III, 81*)

Бу ҳадиси шариф Аллоҳ ва Расулини севишни даъво қилаётган инсон муҳаббати куруқ сўздан иборат бўлмаслиги билан эътиборни тортади. Бу муҳаббат севганига итоатда намоён бўлади. Севдим, деб иддао қилиб, орқасидан у истаганларнинг тескарисини қилиш улкан зиддиятдир. Бундай ҳолатда инсон севгисида самимий бўлмайди.

Шунингдек, иймоннинг далолатларидан бири – марҳамат ва кечиримлиликдир. Бу ерда назарда тутилган марҳамат, шунчаки ҳар бир кишининг қалбидан жой олган марҳамат эмас. Бу борадаги набавий мезон қуйидаги ҳадиси шариф билан ўртага чиқади:

Бир куни Пайғамбар алайҳиссалом: “Аллоҳга қасамки, бир-бирингизга марҳаматли бўлмагунингизча жаннатга киролмайсиз!” дедилар.

Саҳобалар: “Ё Расулуллоҳ, ҳаммамиз марҳаматлимиз”, - дедилар.

Пайғамбар алайҳиссалом шундай изоҳладилар: “Мен назарда тутган марҳамат сиз ўйлаганингиздек фақат бир-бирингизга бўлган марҳамат эмас. Аксинча, барча махлуқотни ўз ичига олган марҳаматдир! Бутун махлуқотни ўз ичига олган марҳаматдир” (*Ҳоким IV, 185-7310*).

Яъни, банданинг кўнгли кенгайиб, бутун махлуқот ичида ҳузур топадиган шафқат ва марҳамат саройига айланмоғи керак. Аллоҳ таолонинг “Раҳмон” ва “Раҳим” исмларидан насиба олмоғи, яратилганларга Яратганнинг ҳурматидан муҳаббат, марҳамат ва шафқат кўрсатмоғи керак. Банданинг қалби ҳассос ва нозик холга келгач, Аллоҳ таолонинг ҳам бандасига нисбатан марҳамат ва лутфлари зиёдалашади. Зеро, ер юзидагиларга марҳамат қилувчиларга осмондагилар ҳам марҳамат қила бошлайди.

Дарҳақиқат, қалби мана шундай мақомга эришган инсон ўзига қилинган ҳақсизлик ва хатолардан ҳам хафа бўлмай қолади. Аллоҳнинг ризосига қовушиш умиди билан бу хатоларни афв қилади, уларни кўнгли оламида гина ва нафратга айлантирмайди.

Ҳазрати Абу Бакр розияллоху анхунинг мана бу ҳоллари бунга мисол бўла олади: У киши энг севган қизи, Пайғамбар алайҳиссаломнинг севимли завжаси Оиша розияллоху онамизнинг иффатига тухмат тошини отганлардан бири Мистокқа фақир бўлгани учун ёрдам қилар эдилар. Унинг бу тухматчилар орасида борлигини билгач, нафақа қилишни узиб қўйдилар. Ҳаттоки, энди ёрдам қилмайман, деб қасам ҳам ичдилар. Бироқ Аллоҳ Таоло ҳазрати Абу Бакр розияллоху анхунинг иймон ва таслимиятини ғоят улкан имтиҳон билан синади. Қизига тухмат қилган шахсга эҳсонини узмасликни амр қилди: **“Сизлардан фазл ва бойлик эгаси бўлганлар қариндошларга, мискинларга ва Аллоҳнинг йўлида муҳожир бўлганларга (нафақа) бермасликка қасам ичмасинлар, бас, афв этсинлар, ўтиб юборсинлар. Аллоҳ сизларни мағфират қилишини хуш кўрмайсизларми?! Аллоҳ ўта мағфиратли, ўта раҳимли зотдир”** (*“Нур” сураси, 22-оят*).

Ояти карима нозил бўлгач, Абу Бакр розияллоху анху:

“Албатта, Аллоҳ мени кечиришини хоҳлайман!” дедилар. Сўнг қасамларининг каффоратини тўлаб, хайр қилишда давом этдилар (*Бухорий, Мағозий, 34: Муслим, Тавба, 56: Табарий, Тафсир, II, 546*).

Нақадар кучли иймон, нақадар буюк муҳаббат ва нақадар чиройли таслимиятки, оиласига, ўз қизига оғир тухмат қилгани ҳам афв этишни раво кўрмоқдадир.

Ҳолбуки, тухмат қилинган умматнинг онаси эди.

Тухмат қилинган оламларга раҳмат Пайғамбар алайҳиссаломнинг покиза завжалари эди. Тухматга учраган учин-

чиси Аллоҳ бўлган икки кишининг бири ҳазрати Абу Бакр Сиддикнинг кизи эди.

Бўхтонга учраган умматнинг энг ифбатли оиласи эди.

Яъни, бу гуноҳга қўл урганларнинг тошини оғир қиладиган муаззам асослар бор эди.

Дарҳақиқат, муборак саҳобанинг иймондаги содиқлиги ана шундай бир оғир имтиҳон билан синалди. У зот эса сидиқлик унвонига лойиқ эканликларини яна бир бор кўрсата олди.

У ҳолда ҳар биримиз “Аманту биллаҳ – Аллоҳга иймон келтирдим” деганимизда, унинг тақозоларини ҳаётимизга татбиқ этишимиз лозим. Илоҳий имтиҳон кўринишларига иймон билан жавоб бера олиш ғайратида бўлмоғимиз керак. Бу ғайратимиз ҳам кифоя қилмаслигини билиб, доимо Аллоҳнинг афв, марҳамат, лутф ва ёрдамига сиғинишимиз керак.

Ё Робби!.. Қалбида иймон кўтариш қўлида бир ҳовуч чўғ ушламоқлик қадар қийин ҳолатга етган кунимизда бизни кучимиз етмайдиган нарсалар билан имтиҳон айлама!..

Бизни афв эт, бизга марҳамат ва лутфинг билан муомала қил! Сен бизнинг Мавломизсан. Сен нақадар гўзал дўст ва нақадар гўзал ёрдам берувчисан!

Амин...

Ихлос ва Тақво Баракоти

Тақво энг гўзал муаллим, энг шошилмайдиган раҳбардир. Ҳақ ҳам, ботил ҳам; хайр ҳам ёмонлик ҳам тақво билан бирлашади. Шундай қилиб, тақво билан Жаноби Ҳаққа дўстлик ва вуслатга йўлга чиқилади. Бу дўстлик ва яқинлик натижасида Жаноби Ҳақ қўлнинг кўраётган кўзи, эшитаяётган қулоғи, фикрлаётган қалби ҳолига келади.

ИХЛОС ВА ТАҚВО БАРАКОТИ

Мўминнинг ҳаётига маъно ва қиймат берган энг муҳим сифатлар – ихлос ва тақводир. Чунки ихлос ва тақво билан Аллоҳ таолога бандалик чўққиларига чиқиш ҳаётнинг асл ғояси ва банданинг борлиғи ҳикматидандир.

Тақво нафсоний орзуларни йўқотиб, руҳоний истеъдодларни кашф қилишдир. Яъни, мўминнинг фақат Аллоҳ розилигини исташи ва бунинг натижасида Аллоҳ таоло билан дўстлигини таъминлашдир.

Мўминнинг энг муҳим раҳбари – тақво. Бу борада Роббимиз шундай марҳамат қилади: **“Аллоҳга тақво қилинг. Ва Аллоҳ сизга илм берадир”** (“Бақара”, 282-оят).

Демак, тақво энг гўзал муаллим, энг тўғри йўл кўрсатувчидир. Ҳақ ҳам, ботил ҳам; хайр ҳам, ёмонлик ҳам тақво билан бирлашади. Шундай қилиб, тақво билан Жаноби Ҳаққа дўстлик ва яқинлик натижасида Аллоҳ таоло бандасининг кўраётган кўзи, эшитаётган кулоғи, фикрлаётган қалбига айланади.

Бунга эришганлар жаҳоннинг имтиҳон дарсхонаси эканлигини идрок этиб умр сурадилар. Қалблари илоҳий куч ва қудрат оқимларига ошно бўлади. Молларини ва жонларини Ҳаққа ва Унинг яратикларига хизмат қилишга сарфлайдилар. Турмуш тарзлари буюк лаззатга айланади.

Бу ҳолатга мушарраф бўлган тарихимиздаги буюк зотлардан бири Ёвуз Султон Салим Хондир. Бу буюк зот Усмоний подшоҳларнинг тўққизинчиси бўлган. Саккиз йиллик

қиска ҳукмронлиги даврида 620 йиллик Усманийлар давлати тарихи ва айни замонда 1400 йиллик Ислом тарихи саҳифасига энг буюк фазилат имзосини қўйганлардан биридир. Унинг ҳаққониятга мафтунлиги, мардлиги ва қаттиққўллиги Хаттобнинг ўғли Умар розияллоху анхуни эслатади.

Бу буюк мужоҳид ислом бирдамлигини мустаҳкамлаш учун шарққа бир неча юришлар қилган. Бу юришлар натижасида Диёрбакир, Шом, Фаластин, Сурия ва Мисрни фатҳ қилган. Ҳарамайн Шарифайнни ҳам ўз ҳудудлари таркибига киритиб, “Усманийлар халифаси” унвонига эга бўлган. Хутбада ўзига қарата “Ҳарамайн Шарифайн ҳокими”, деб хитоб қилган имомга эътироз билдириб:

– Йўк, йўқ... Аксинча, Ҳарамайн Шарифайн ходими, деб тўғрилаб, ўзига юкланган вазифанинг шарафини рухий камолот билан амалга оширганини ифодалаган эди.

Ояти каримада Жаноби Ҳақ субҳонаху ва Таоло: **“... Ким Аллоҳга тақво қилса, унинг йўлини очиб қўядир”** (“Талок”, 2-оят), дея марҳамат қилади.

Бу ояти карима Ёвуз Султон Салим Хоннинг зоҳирий зафар ва муваффақиятларининг тамалида ҳам унинг ўзига хос кўнгил дунёси ётади. Дарҳақиқат, у ихлос ва тақвонинг баракаси билан ҳар қандай амал ва ҳолатларда илоҳий қувват, ёрдам ҳамда бошқарувга муяссар бўлганди. Ўша воқеаларга оид қуйидаги ҳодиса унинг бу ҳолатига гўзал мисол бўла олади:

1516 йилда Маржидабик майдонидаги жангда Ёвуз Султон Салим Хон Мамлуклар устидан ғалаба қозонди. Мисрга кириб, фитна марказига айланиб келган Мамлукли давлати

тарихдан ўчишидан аввал уч ой Шомда қолган эди. Бу муддат ичида Сурия ва Фаластин аҳолисини бошқарди. Агрофдан келаётган ҳайъатларни қабул қилиб, уларга эҳсонлар берар, баъзан шаҳар айланиб, Шомнинг тарихий ерларини кўриб чиқарди. Аммо булар Шомда бунчалик банд бўлишига сабаб эмасди. Бир ривоятга кўра, у Истанбулдан етказилган бир хушхабарни рўёбга чиқариш учун бор куч-ғайратини сарфлаётган эди. Аниқроғи, унинг мақсади Шомда дафн қилинган Муҳйиддин Арабий ҳазратларининг ўша замонда у ердан олдирилган, ҳеч бир изи қолмаган қабрини топиш эди. Чунки Истанбулдаги ҳақ дўстлари Муҳйиддин Арабийнинг асарларида келган: “Син Шинга киргач, менинг қабрим топилади” иборасидаги “Син”дан мақсадни “Салим”, “Шин”дан мақсадни эса “Шоми Шариф” шаклида таъвил қилгандилар. Ёвуз Султон Салим Шомни фатҳ қилгач, Ибн Арабийнинг қабри топилиши хабарини берганлар. У қудратли подшоҳ бу сирни энг яқинларидан ҳам яширди. Ўзи вақти-вақти билан кўринишини ўзгартирган ҳолда халқ орасига кириб, ўша қабр ҳақида маълумотлар йиғишга ҳаракат қилди. Аммо орадан уч ой ўтишига қарамасдан, бирор хабар топа олмади. Энди унинг юраги сиқила бошлади. Чунки бир лаҳза бўлса ҳам эртароқ Қоҳира устига юриш қилмоқчи эди. Мамлуқларни йўқ қилишни хоҳлар эди. У охириги марта қиёфасини ўзгартириб, шаҳар кезишга қарор қилди. Шу ўйлар билан халқ ичида аралашиб юаркан, йўл устидаги бир ҳаммомга кўзи тушди.

Ҳаммом бўм-бўш, фақатгина бир чол ёлғиз ўзи ювинар эди. Жимгина бир чеккада ювина бошлади. Бу орада у кекса киши кўлидаги ҳаммом тоғорасини бир четга уриб овоз чиқарди. Ҳаммомларда бундай ҳаракат хизматчи чақириш учун қилинади. Қариянинг ҳам мақсади шу эди. Бирок

қанча тақиллатмасин, ҳеч ким кўринмади. Султон Салим Хон: “Нима бўлса ҳам, мени ҳеч ким танймайди. Шу қарияга бир яхшилик қилай”, деб ўйлади.

– Бобо! Хизматчи чақираяпсизми?” - деб сўради. Қария:

– Ҳа, болам, хизматчини чақираяпман”, - дегаҳ, Султон Салим:

– Ундан нимани талаб қилмоқчисиз? - дея сўради.

– Нима бўларди, ўғлим, орқамни ишқалаттираман, - деди қария. Султон Салим Хон:

– Хоҳласангиз, мен орқангизни ишқалаб қўяман”, - деди.

– Хурсанд бўлардим! - деди кекса киши. Султон Салим ўрнидан туриб, кўпикли латта билан қариянинг орқасини ишқалай бошлади. Бу орада суҳбатлашиш истаги туғилди унда. Қарияга секин сўз очди:

– Бобо! Ёшлигингизда биронта Аллоҳнинг дўстига хизмат қилмадингизми? Муҳтожларга ёрдам бермадингизми? Шунча чақирсангиз ҳам бирор хизматчи келиб, эҳтиёжингизни қондирмади, - деди. Буни эшитган қария:

– Олдин бошимдан пастгача бир тоғора сув қуй, кўзларим очилсин, бунинг жавобини берай, - деди.

Султон Салим бир неча тоғора сувни қуйиб, унинг бошини ва юзини совун кўпикларидан тозалади. Қария:

– Қара! Сенинг вужудингда тўлиқ етти дона хол бор. Уларни сенга кўрсатай, - деди. Султон Салим қарияга:

– Аллоҳ-Аллоҳ! - дея ҳайратланиб қаради. Қария сўзида давом этиб:

– Мен ёшлигимда бирор Аллоҳнинг дўстига хизмат қилмаган ёки атрофимдаги муҳтожларнинг ёрдамига югурмаганимда эди, шунча хизматкор бўла туриб кимсан жаҳон султони менга хизмат қилармиди?! - деди. Буни эшитган Султон Салим қаршисидаги қариянинг оддий киши эмаслигини англади ва:

– Жим бўлинг! – деб, қўли билан унинг оғзини беркитди. Сўнгра одоб билан узр сўради ва шу саволни берди:

– Хўп, менинг кўринишимни ўзгартириб юрган султон эканлигимни билдингиз, дейлик, бу ҳам осон эмас, албатта. Аммо танамда етти хал борлигини қаердан билдингиз?! Чунки мени биринчи марта кўраяпсиз.

Қария шу жавобни берди:

– Сенинг онанг Дул Кадирўғлу Шаҳсувор Бейнинг кизи Гулбаҳор Хотун муборак аёл эди. Ҳозир Трабзонда Иморат масжидининг ёнида абадий истироҳатдадир. Жойи жаннатдан бўлсин. Сен ундан эшитмадингми, туғилган кунинг 1470 йил ўнинчи октябрда Амаядаги уйингизнинг олдида бир фақир дарвеш келиб: “Бугун бу уйда бир шаҳзода дунёга келади. Унинг вужудида етти холи бордир. У подшоҳ бўлади ва етти давлатни яқсон қилади”, деган хабарни берганди. Ўша дарвеш бу сўзларни сарой эшигини очганларга айтаётганда сен тугилиш арафасида эдинг. Мана бу сир, ўша сирдир. Бу билиш, ўша билишдир. Сен бу воқеани раҳматли онангдан эшитмадингми?” деди.

Султон Салим Хон:

– Ҳа, ҳазрат, ёшлигимда эшитган эдим. Лекин унутибман. Онам тез-тез дарсларингни яхшилаб тайёрла, яхши тарбия топ! Сен подшоҳ бўлиб, бу умматнинг масъулиятларини елканга оласан... - дер эди.

Султон Салим Хон кўшини билан Сино чўлидан ўтолмаслигидан хавотирланар эди. Қалб кўзи очиқ одамга дуч келганидан фойдаланиб, ундан Қоҳирага етиб олиши ҳақида сўрашни ўйлади.

– Ҳазрат, сиз балки замоннинг кутби ва ёхуд Ҳизрдирсиз. Менга аскарларим билан Сино чўлидан ўтиш-ўтмаслигимиз борасида бирор хушхабарингиз борми? - деб савол берганида, қария:

– Султоним! Сизга бу борада икки хушхабарим бор! - деди ва шундай деди: - Ҳеч тортинмасдан йўлга тушинглар. Сиз чўл ҳудудига етиб боришингиздан бир кун аввал шиддатли ёмғир ёгади ва чўл қумлари қотади. Замбарақларингиз ҳам, аскарларингиз ҳам қумларга ботмасдан, осонлик билан бу қўрқинчли қум саҳросидан ўтиб оласизлар. Зеро, Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам ёнларида тўрт буюк халифа билан сиздан олдинда юриб борадилар. Сиз ва аскарларингиз энг қисқа йўлдан ҳамда омонликда манзилга етиб борасизлар.

Гап шу ерга келганда Султон Салим Хон ҳаяжонланиб:

– Мен уларни кўра оламанми? - деб сўради. Қария эса:

– Ҳозир мени қандай кўриб турган бўлсанг, уларни ҳам худди шундай кўрасан! Қўрқма, отингдан туш ва одоб билан уларнинг ортидан пиёда юр! - деди. - Бу сенга берадиган биринчи хушхабарим эди. Иккинчисига келсак, Қоҳирага кириб борганингда, сенга Ислом тарихининг муқаддас омонатлари топширилади. Уларнинг орасида икки донаси сенга хушхабар дарагини беради. Уларнинг бири эски бир Миср ёзувидир. Уни устига сенинг Мисрга кириб, Ислом халифалигини қўлга олишинг ёзилган. Бунинг учун аскарларинг билан зафар қилган ҳолда Қоҳирага кирасан! Уни олиб, Истанбулга келтир. Бошқа

омонатлар билан бирга муҳофаза қил. Сенга тақдим қилинадиган муқаддас омонатлардан биттаси Довуд алайҳиссаломга оид қиличдир. Эътибор бергинки, бир метр узунлигида бўлган бу қиличнинг сопида бир қўлида қилич, бошқа бир қўлида кесилган бошни ушлаб турган инсон сурати бор. Суратдаги сенсан. Алоҳида маъдандан қилинган бу қиличнинг сопига яқин бир жойда мисдан ёзув бор. Унинг устидаги арабча ёзувни ўқиган вақтинг кўрасанки, Макка ва Мадинанинг хизматкори, Мисрга сафар қилиб музаффар бўлишинг очиқча ёзилган бўлади. Бу қилич Пайғамбаримиз Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васаллам даъват мактубини жўнатган Миср молики Муқовиснинг хазинасидан келтирилгандир. Довуд алайҳиссалом рақиби бўлган Амалика қавми қўмондони Жолутнинг бошини шу қилич билан кесган. Албатта, устидаги ўттиз уч сатрлик ёзувдан бошқа сирларни ҳам ўқиб, ўрганасан.

Султон Салим Хон кутилмаган бу учрашувнинг хаяжони ва қариянинг айтганларидан ҳайратга тушди. Бу аснода нима учун киёфасини ўзгартириб кўчага чиқаётганининг сабаби ҳақида сўрашни унутаётган эди. Лекин қария кутилмаганда:

– Сенинг яна бир бошқа мушкулинг бор, уни унутдингми? – деганида, Султон Салим бир сесканиб ўзига келди. Худди ўша вақтда Муҳйиддин Арабий билан боғлиқ онгига ўрнашиб олган саволни сўрамоқчи бўлиб оғиз жуфтлаган ҳам эди, қария:

– Овора бўлма, болам! Мен сенга кутган жавобингни берай. Ҳозир бу ердан чиқиб, мақомингга қайтасан. Султон Салим Хон бўлиб бу ҳаммомни бузишга амр берасан. Ҳаммом бузилгач, Муҳйиддин Арабий ҳазратларининг қабри ва унга қўйилган тоши чиқади. Қабрнинг қаерда эканини биласанми, шу ҳаммомнинг кулхонаси ўрнида... Золимлар унинг қабри устига

мана шу ҳаммомнинг кулхонасини куришган. Мана, сенинг бу мушкулингни ҳам ҳал қилдим, энди ишим тугади, - деди.

Айрилиш вақти келганини ифода қилган бу сўздан кейин Султон Салим Хон янада ҳаяжонланиб:

– Таксирим, менга охирги бор бир башорат бера оласизми?! – деди, аммо бу гапни нима мақсадда айтганини тушуна олмади. Зеро, қария унинг сўзини бўлиб:

– Инсоф қилинг, Султоним, биз ҳар мушкул онингизда ёнингиздамиз ва сизга башорат қилмоқдамиз, - деди.

Султон Салимнинг қалби ҳаяжонга тўлди. Қариянинг қўлларига ёпишиб, ўпа бошлади. Лекин Султон кўзларидан ёш оқаётгани учун атрофни хира кўраётган эди. Бир сония ичида ўзининг қўлларини ўпаётганини пайқади. Қария эса рух сингари ғойиб бўлган эди. Ажабо, туш кўрдимми ёки рўё, дея ўйлади.

Султон Салим Хон ҳаммомдаги бу муборак шахс бир зумда кўздан ғойиб бўлганидан унинг Ҳизр алайҳиссалом эканлигини тушуниб етди. Дарҳол кийимларини кийиб, ҳаммомдан чиқди. “Қасрул Аблок”га бориб, ўтириб-ўтирмасдан бу ҳаммомни бузишга амр қилди. Бузилиш ишларини шахсан ўзи назорат қилди. Кулхонанинг тагидан ҳақиқатдан ҳам Муҳйиддин Арабийнинг мазори ва қабртоши чиқиб келди. Қисқа вақт ичида у ерда сифатли мақбара барпо этишга амр қилди.

Шу билан Шомдаги вазифа уддаланди, энди Миср фатҳи учун йўлга чиқиш мумкин эди.

“Эй ғозийлар! Йўл кўринди!” деб қўшин Миср томонга йўл олди (*Қадир Мисрўели, Валий Боязиднинг Баддуоси, Себил Наширётти Истанбул, 2008*).

Мисрга етиб бориш стратегик зарурат эди. Бунинг учун эса даҳшатли Сино чўлидан ўтилар эди. У ҳеч қандай зарар кўрмасдан, ҳеч бир талофатсиз ўн уч кунда бунга сазовор бўлди. Буюк суворий даҳо Наполеон Ёвуздан уч юз йилдан кейин ҳам бу ишни бажара олмаган. Француз аскарлари чанқокдан телба бўлиб, бир-бирларини отиб ташлашган. Бу чўлдан биринчи жаҳон урушида янги техникалар билан ўн бир кунда ўта олганлар. Мулоҳаза қилинса, Ёвуз уддаланган ишнинг азамати, ҳодисанинг маънавий жиҳати ва илоҳий ёрдамнинг ўрни яна ҳам яхши тушунилади.

Зафарга муваффақ бўлишда қўмондонлар ва аскарлар ҳам, аввало бу чўлдан қандай ўтиб олишни ўйлаб иккиланаётгандилар. Зеро, бу хатарли чўл, кундузи дўзахдай ёнар, тунда эса муз ўлкасига айланар эди. Ҳарорат +50 ва - 20 орасида ўзгариб турарди. Бу чўл гўёки кумли қаҳр денгизи эди.

Лекин Ёвузнинг азми ва қатъий қарори билан чўлга кирилди. Бироздан кейин Ёвуз отидан тушиб пиёда юра бошладди. Суворий аркони ҳайрат ва даҳшатда эди. “Отларнинг ҳам кони қайнаган, зўрға юраётган бу чўлда Султон нега отидан тушиб юраяпти?” деган маънода шивир-шивирлар бошланди.

Бу даҳшатда қўшин ҳам отидан тушиб, унинг ортидан эргаша бошлади. Қўмондонлар Ёвуз Хоннинг жон-жигар дўсти Ҳасан Жонга:

– Султонимиздан сўра, илтимос. Ажабо, нима учун бундай қилдилар? - дедилар.

Ҳасан Жон Ёвуздан гап нимадалигини сўраганида, Ёвуз:

– Ҳасан, кўрмайсанми, олдинда Аллоҳнинг Расули, Фаҳри Коинот саллаллоҳу алайҳи васаллам юриб кетмоқдалар-ку?!

Оламларнинг Султони пиёда юраётганларида, биз қандай қилиб от устида бўла оламиз? - дея жавоб берди.

Ниҳоят чўл босиб ўтилди ва Миср фатҳ қилинди. Лекин Мисрнинг фатҳ қилинишида жанговар қаҳрамонлик кўрсатган кийматли қўмондонлардан Синан Пошонинг шаҳид бўлиши Ёвузнинг қўнглини синдирди. Ўзини Аллоҳга бағишлаган олим, моҳир қўмондондан ажралиш султонни маҳзун қилди. Уни Мисрнинг бутун мулкига тенг кўриб:

– Мисрни олдик, аммо Синан Пошони йўқотдик...- дея қайғусини билдирди.

Ёвуз Султон Салим зафар қучиб, қўшини билан ғолибона Мисрга кириб келди. Ўша давр воқеанависи халқнинг Ёвузни Қоҳирада кутиб олишини шундай таърифлайди:

– Халқ Ёвузнинг улуғворлигини кўриш учун кўчаларни ва уй деразаларини тўлдирган эди. Ёвузни жудаям бошқача деб ўйлаётган эди. Қиёфасининг ва салласининг атрофидагилардан ажралиб туришини ўйлашаётган эди. Ёвуз эса олдинда эмас, балки жангчиларининг ўртасида эди. Уст-боши ва салласи ҳам ёнидагилардан фарқ қилмасди. Ва камтарона қадамлар билан юриб бораётган эди.

Қўнгил оламининг саноқсиз фазилатлари билан илоҳий мададга эришган яна бир буюк подшоҳ! Қўнгилдаги ихлос ва тақвога путур етмаслиги учун ҳақиқатда буюк ғайрат кўрсатган. Саксон минг кишилик қўшини билан бир қанча шаҳарлар ва давлатларни фатҳ қилиб, кундузи Ускударга етиб келди. Истанбул халқи уни байрамона кутиб олишлари хабари келганди, шу боис тарбиячиси Ҳасан Жонга:

– Қоронғу тушиб, ҳамма уйига қайтсин ва кўчалар бўшасин. Мен ундан кейин Истанбулга кирай. Токи фонийларнинг

қарсақлари, табриклари ва илтифотлари бизни мағлуб қилиб, ерга ёпиштирмасин! - деди.

Ёвуз Султон Салим Хон дунёдаги зафарларига мағрур бўлмади, нафси устидан ғалаба қозонди. Буюк жиҳод ва ҳақиқий зафарнинг бир валий иршоди билан кўнгил оламида мавжуд бўлишини шу тарзда ифодалаган:

Подшоҳи олам бўлиш бир қуруқ гавго эмиш,

Бир валийга шогирд бўлмоқ жумладан аъло эмиш.

Шубҳасиз, унинг бу туйғу ва камтарлиги уруш майдонларидаги жасорати ва мардлигидан-да буюкроқ камолот ва фазилат нишонасидир. Бу фазилатнинг энг охири мисоли вафоти вақтида юз беради. Шаҳодат орзуси ҳаяжони билан жиҳод майдонларида тўрт томонга югурган “Аллоҳнинг арслони” ҳазрати Холид ибн Валид розияллоҳу анҳу каби ўлимини жанг майдонларида эмас, беморлик ётоғида кутиб олади. Мулозими Ҳасан Жон вафоти яқинлашганини эслатиш учун:

– Подшоҳим, Аллоҳ билан бўлиш вақти келди, - дейди. Ёвуз Султон Салим:

– Сен ҳозиргача мени ким билан бирга бўлган, деб ўйлаганинг? - дея кўнглидаги иймон, ихлос, тақво ва Жаноби Ҳаққа яқинликнинг мислсиз намуналаридан яна бирини намойиш этди.

Сўнгра Ҳасан Жондан Ёсини шарифни тиловат қилишини сўраб, бу сура ўқиладиганида ҳузур билан омонатини Ҳақ субҳонаҳу ва Таолога топширди.

Ё Робби! Умримиз давомида ихлос ва тақво мезонларида
Сенга юзланишни насиб айла! Охирги нафасимизгача бизни
қулликда қоим қил! Ҳузурингга ҳам фақатгина мўмин ҳолда
боришни бизга насиб ва муяссар айла!

Омин...

Калимаи Тавҳид

Калитининг Тишлари

Умар ибн Абдулазиз шундай дейдилар:

*– Қиёмат куни қаерга боришни хоҳласангиз, шунга
яраша тайёргарлик кўринг!*

*Ўлимни унутмоқ - ўзини унутмоқдир, абадий
истикболини маҳв қилишдир. Ҳаётнинг чиройли кунлари
ўлимнинг ҳорғин юзини беркитмоқда. Аммо унутмаслик
керакки, қалб гўёки гайб мактубхонасидан келадиган
ажал хабарини қутаётган мактуб қутисидир.*

Юнус Эмро ҳазратлари шундай дейдилар:

*Ёлгончи дунёга келиб-кетганлар,
На сўйлар, на бир хабар берарлар!..
Устида турфа хил чаман битканлар,
На сўйлар, на бир хабар берарлар!*

КАЛИМАИ ТАВҲИД КАЛИТИНИНГ ТИШЛАРИ

Боязид Бастомий ҳазратлари суҳбатларида талабаларини ҳаромдан сақланишга, яхши амалларни қилишга ташвиқ этар эдилар. Уларнинг умр сармояларидан энг гўзал ҳолатда фойдаланиш учун давомли амали солиҳ қўйида ҳаёт кечиришларини хоҳлардилар. Бир кун талабаларидан бири:

– Устозим! Пайғамбаримиз саллоллоҳу алайҳи васаллам “Ла илаҳа иллаллоҳ” (لا إله إلا الله) сўзи, яъни калимаи тавҳид жаннатнинг калитидир, дея марҳамат қилганлар. У ҳолда бизни бунчалик кўрқитишингизга ҳожат борми? - деб сўради.

Ҳазрат саволга савол билан жавоб бердилар:

– Сен тишлари бўлмаган силлиқ калитни кўрганмисан?

– Йўқ, кўрмаганман! Албатта, ҳар бир калитнинг қулфига яраша тишлари бўлади, - деди толиб. Боязид ҳазратлари шундай давом этдилар:

– Худди шу сингари калимаи тавҳид калитининг ҳам ўзига мос тишлари бор. Бу тишлар бўлмаса, жаннатнинг эшиклари очилмайди. Калимаи тавҳид калитининг энг муҳим тўрт дона тиши бордир.

ТАВҲИД КАЛИТИНИНГ БИРИНЧИ ТИШИ:

Ёлғон, ғийбат, чақимчиликдан покланган, унинг ўрнига қўп ва ҳўп саловати шариф, Қуръон тиловати ва

гўзал сўзлар билан раҳматни талқин қилган, яъни ҳар они зикруллоҳ билан намланган покиза тил.

Аллоҳ таоло ояти карималарида: **“Улар беҳуда нарсалардан юз ўгиргувчилардир”** (*“Муъминун”, 3-оят*), **“Улар ёлғон гувоҳлик бермайдиганлардир ва беҳуда нарсалар олдидан ўтсалар, ҳурматларини сақлаган ҳолда ўтарлар”** (*“Фурқон”, 72-оят*), дейиш билан гўзал ислом шахсиятини намоён қилишимизни мурод этади.

Мўмин ҳар доим Жаноби Ҳақнинг ҳузурида бўлиш идроки билан назаргоҳи илоҳий бўлган ҳеч бир кўнгилни ранжитмасликка ғайрат қилиши керак. Саъдий Шерозийнинг **“Бир хабар кўнгилни ранжитишини билсанг, сен сўзлама, бошқалар сўзласин”** дастури билан ҳаракат қилиш, қаршисидаги кишининг қалбини ранжитишдан тийилиш керак. Акс ҳолда, бир кишининг ортидан гапиришда ғийбат қилгандан ҳам кўпроқ эҳтиёт бўлмоқ керак. Чунки ғийбат – қалбнинг саратонидир. Аллоҳ таоло бандаларини камситиб, паст кўрганлардан ғазабланади. Бир кишининг бошқа бир кишининг орқасидан гапириши борасида: **“...Сизлардан бирорталарингиз ўзининг ўлган биродарининг гўштини ейишни яхши кўрурми?..”** (*“Ҳужурот”, 12-оят*) ташбеҳи билан ғийбатнинг қанчалик хунук амал эканлигини баён қилади. Яна бир ояти каримада: **“Ҳар бир обрў тўкувчи ва айбловчига «вайл» бўлсин”** (*“Ҳумаза”, 1-оят*), дея марҳамат қилади.

Ўз вақтида Уммавийлар даврининг уч буюк ҳажвчи шоирларидан бири бўлган Ферездакнинг завжаси вафот этди. Дафн маросимида Ҳасан Басрий ҳазратлари ҳам қатнашади. Ҳасан Басрий шеърлари билан инсонларни хор ва ҳақир кўрсатиб, уларнинг обрўларига путур етказган бу шоирга қабрга ишора қилиб:

– Охират учун нима тайёрладинг? - деб сўради. Кекса шоир:

– Етмиш йилдан бери калимаи шаҳодатни тайёрладим, - деди.

Ҳасан Басрий ҳазратлари огоҳлантириш оҳангида:

– Қандай гўзал тайёргарлик! - деди ва қуйидаги сўзларни кўшимча қилди: - Лекин калимаи шаҳодатнинг шартлари бор. Шу сабабдан инсонларни ранжитадиган ва кўнгилларига тикондек санчиладиган сўзлардан узоқ тур, Аллоҳнинг бандаларини камситма ва ғийбат қилишдан эҳтиёт бўл!

Қиссадан ҳисса: тил ё хайрни сўзласин ёки сукут сақласин!

ТАВҲИД КАЛИТИНИНГ ИККИНЧИ ТИШИ:

Ҳасаддан, хирсдан, тамаъдан, дунё муҳаббатидан, хар хил душманлик ва ўч олиш туйғуларидан покланиш; Аллоҳ ва Расулуллоҳга муҳаббат, шавқат, марҳамат каби гўзал туйғулар билан зийнатланган қалб.

Ҳеч қачон ҳасад, ғурур, кибр ва таъмагирлик каби салбий хусусиятлар жаннатга киришга васила бўлолмаслигини эсдан чиқармаслик керак. Мўмин киши бундай ишлардан қайтарилган. Чунки бу сифатлардан қалби кирланган киши илоҳий раҳматдан узоқ бўлади ва жаннатдан маҳрум қолади.

Охират даласи бўлган бу уч кунлик фоний дунё ҳаётида кимга бир гўзаллик берилган бўлса, билсинки, у омонатдир. Бунинг учун дунёнинг ўткинчи ҳавасларига алданмасдан, кўнгилни мудом Ҳақ билан машғул қилишни талаб қилади. Чунончи, Муҳйиддин Арабий ҳазратлари айтганларидек: “Нафсоният гирдобиди яшаганлар учун ҳаёт – денгиз суви-ни ичишга ўхшайди. Ичгани сари чанқайди, чанқаган сари

ичади”. Яъни, Ҳақни унутиб дунёга шўнғиган қўнғил Аллоҳ таоло билан орасидаги масофани узоқлаштирмоқда. Бу эса ҳазин охират умидсизлигидир.

Очқўзлик ва дунё неъматларини қўлга киритиш ҳирси инсонни ўзига тегишли бўлмаган нарсаларга қўл узатишга мажбурлайди. Ҳасад қилган эса маҳрум қолади. Имом Шофий ҳазратлари бундай инсонларни ниҳоятда гўзал тарзда ифодалаганлар: **“Дунёда энг бадбахт кимса - қўнғилда ҳасад ва нафрати бўлган кимсадир”**.

Очқўзлик билан боғлиқ Жалолиддин Румий ҳазратларининг қуйидаги сўзлари ҳам жуда ибратлидир: **“Қанча балиқлар борки, сув ичида ҳар нарсадан омонликда бўлса ҳам, очқўзлиги туфайли қармоққа илинади”**.

Ҳақиқатдан ҳам, балиқ қармоқнинг учидаги хўракка алданиб, ўзини ҳалок қиладиган илмокни кўрмайди. Натижада ғафлатда қолади. Дунёнинг ялтироқ тузоқларига алданиб, абадий ҳаётини зое қилган ғофилларнинг аҳволи ҳам шундай. Яъни, ҳирс, ҳасад, ғазаб ва очқўзлик каби қалбга ёпишиб олган маънавий хасталиклар калимаи тавҳид томирига зарар берадиган сифатлардандир. Алал-оқибат кишини жаҳаннам йўловчисига айлантиради. Шунинг учун Ҳақ субҳонаҳу ва Таоло: **“Батаҳқиқ, ким у(нафс)ни покласа, ютукка эришади.”** (*“Шамс”, 9-оят*), дея марҳамат қилади.

Жалолиддин Румий ҳазратлари ҳам ёмон одатлардан покланиш ҳақида шундай дейдилар: **“Аллоҳнинг лутфи билан ёмон одатлардан қутилган, нафснинг алдовларидан тийилган ва гуноҳлардан покланиб, ички дунёсини тозалаган киши (вуслатга эришади)”**

“Дунё манфаати тушунчаси қалбни зиндонга айлантиради. Охират андишаси эса қалбга нурдир”, дея инсон тафаккурини қаерга йўналтириш кераклигини ғоят чиройли тарзда ифода қилганлар.

ТАВҲИД КАЛИТИНИНГ УЧИНЧИ ТИШИ:

Ҳаром ва шубҳали луқмалардан тийилган, ҳалол луқма билан озиқланган покиза ошқозон.

Қалбга салбий таъсир қиладиган энг муҳим хусусиятлардан бири ҳаром ва шубҳали луқмалардир. Зеро, ҳаром ва шубҳали озиқ-овқатлар маънавий туйғуларга путур етказди. Қалбни тамбаллаштиради, ғафлат ва қайғуга қўяди. Натижада нафсоний орзуларга рағбат кучаяди. Бу ҳикматга асосланиб ояти каримада шундай дейилади: **“...сизларга ризқ қилиб берган нарсаларимизнинг покларини енглар...”** (*“Аъроф”, 160-оят*)

Ҳалол бўлган озиқ-овқатнинг жисмга таъсирини Жалоллидин Румий ҳазратлари шу сўзлари билан тилга олмоқдандир: “Ҳалол даромаддан қўлга киритилган луқма – нур ва рухониятни юксалтиради”.

Ҳалол луқма қалбни нодонликдан асрайди. Шунинг учун мўмин тоза ва ҳалол даромадини ҳеч қачон ҳаром ва шубҳали нарсалар билан кирлатмаслиги керак.

Абдуллоҳ ибн Умар розияллоҳу анҳу ҳаром ва шубҳалилардан йироқ бўлишни куйидаги сўзлар билан ифодалайди: “Доимий намоз ўқиб, рўза тутсангиз ҳам, ҳаром ва шубҳали нарсалардан кочмагунингизча, Аллоҳ у ибодатларни қабул қилмайди”.

Шу ҳақиқатни ҳам унутмаслик керакки, рўза ибодати маълум бир муддат учун бўлса ҳам ҳалоллардан йироқ қолиб, нафсимизни жиловлаб олишимиз, ҳаром ва шубҳали нарсалардан қатъий узоқлашиш лозимлигини таъкидлаш учун ўзига хос талқиндир. Яъни, инсон, ҳалол озиқ-овқатларга ҳам алоҳида эътибор бериши лозимлигини кўрсатмоқда. Чунончи, Румий ҳазратлари ҳалол ризқ топишнинг аҳамиятини ушбу сўзлар билан ифодалайди: “Танангга ёғли ва ширин нарсалар киришини камайтир. Чунки ошиқча озуқа олган вужуд нафсоний орзуларга берилади ва оқибатда шармисор бўлади. Рухга маънавий озуқа бер. Баркамол онг, нозик таъб ва руҳий озуқалар берки, борадиган ерига кучли, қувватли бўлиб борсин!”

ТАВХИД КАЛИТИНИНГ ТЎРТИНЧИ ТИШИ:

Сохталиқ, хўжакўрсинга қилинадиган ишлар ва ҳар хил маънавий хасталиклардан покланиб, фақат Аллоҳ учун қилинадиган солиҳ амал.

Ҳақ субҳонаху ва Таоло амалларимизни қай даражада ихлос билан бажаришимизга қарайди. Зеро, Пайғамбар алай-ҳиссалом ҳам: “*Амаллар – ниятларга қўрадир*”, дея марҳамат қилганлар (*Бухорий, Иймон, 41*).

Ниятларимиз Аллоҳнинг ҳузурига бориш, фақатгина унинг розилиги учун бўлсин.

Аллоҳ таоло розилигидан бошқа мақсадларда қилинган ибодатлар ўз эгасининг юзига қора бўлиб чапланади.

Бир ҳадиси қудсийда: “**...Ким қилган амалида Мендан бошқасини Менга шерик қилса, у кишини ҳам, қўшган**

шеригини ҳам рад қиламан”, дея марҳамат қилади Аллоҳ таоло (*Муслим, Зухд, 46*).

Ҳазрати Умар розияллоҳу анҳудан шундай ривоят қилинади: *“Инсонларнинг энг жоҳили охиратини бошқасининг дунёси учун сотганидир. Яъни, у Аллоҳнинг розилиги ўрнига бандани рози қилишига майл кўрсатувчидир”*.

Дарҳақиқат, ҳайвон қобилиятлари билан кадр топса, инсон ҳам ақли ва қалбини тўғри қўллаш билан кадр-киммат топади. Шунинг учун Яҳё ибн Муоз розияллоҳу анху шундай ривоят қилдилар: “Эй дўстим! Иймон сандиғингга эътибор бер. Риё ва ёмон ахлоқ сичқонлари уни кемирмасин!”

Чунки риё, ғийбат, дин биродарини назарга илмаслик каби ёмон ахлоқлар инсоннинг Ҳақ ҳузурида қабул бўлган амалларини еб тугатади.

Саъдий Шерозий шундай дейди: “Болалигимда зухдга, риёзатга қизиқар эдим. Бир туни дадамнинг ёнида ўтирар эдим. Тун бўйи кўзимни юмадим, Қуръони каримни кўлимдан қўймадим. Бир неча киши эса атрофимизда ухлашар эди. Дадамга: “Бирор инсон ўйғониб, икки ракаат таҳажжуд намози ўқимаяпти; худди ўликдай ухлашаяпти”, дедим. Дадам қошларини чимириб: “Ўғлим Саъдий! Бошқаларни ғийбат қилгунча, уларга ўхшаб ухлаганинг яхшироқ эди! (Зеро, сенинг назарга илмаганларинг, шу вақтдаги илоҳий раҳматдан маҳрум бўлса ҳам, уларга фаришталар салбий бирор нарсани ёзишмаяпти, сенинг амал дафтарингга эса дин дўстларингни назарга илмаслик ва ғийбат гуноҳи ёзилди”, деди.”

Хулоса шуки, қилинаётган амаллар Арши Аълога бора олиши учун бошқаларнинг камчиликларини тилга олавермаслик лозим. Амалларимиз бизни ўзига бино қўйиш ва

кибрга етаклашига йўл қўймаслигимиз керак. Хожа Байрам Валий айтганларидек: “Кибр – бало боғланган тош каби. У билан на сузиб, на учиб бўлади”.

Мана шу тўрт хусусиятга эътибор қилиш борасида танбеҳ берган Боязид Бастомий ҳазратлари шундай дейдилар: “Болагинам! Агар калимаи тавҳид калитининг бу тўрт тишини мустаҳкам асрай олсанг, улар сенга абадий жаннат эшикларини очади”.

Жалолиддин Румий ҳазратларининг таъбири билан айтганда: “Менлигингни Аллоҳ таолонинг ҳузурида ёқиб йўқ қилмоғинг керак. Агар кундуз каби ёруғ бўлай десанг, кечага ўхша, кеча каби қоронғу бўл, менлигингни йўқ қил”. Яъни, барча ёмон ҳулқлардан воз кеч.

Пайғамбар саллаллоҳу алайҳи васаллам бир ҳадиси шарифда: *“Кимнинг охирги сўзи “Ла илаҳа иллаллоҳ: Аллоҳдан бошқа илоҳ йўқ”, жумласи бўлса, у киши жаннатга киради*”, деганлар (*Абу Довуд, Жаноиз 20; Ҳоким, ал Мустадрок I, 351*).

Лекин охирги нафасда калимаи тавҳидни айтиб жон беришнинг йўлини ҳам яна бир ҳадиси шарифларида баён қилмоқдалар: *“Қандай яшасангиз шундай ўласизлар, қандай ўлсангиз шундай тириласизлар!”* (*Муновий, Файзул қодир, V, 663*)

Қиссадан ҳисса, жаннат калити бўлган калимаи тавҳид билан охиратга бора олиш учун унинг соясида яшаш лозим. Аввало, қалбади барча салбий ҳислатларни бартараф этиб, уни хой-ҳавас ўтидан тозалаш керак. Калимаи тавҳиднинг бошидаги “Ла илаҳа”нинг энг муҳим маъноси ҳам шундай. Чунончи, ояти каримада келтирилади: **“Хавойи нафсини**

Ўзига худо қилиб олганни кўрдингми?! Энди сен унга вакил бўласанми?! (“Фуркон” сураси, 43-оят)

Жалолиддин Румий ҳазратлари ҳам айна шу мавзуда бундай деганлар: “Аллоҳнинг зотидан бошқа ҳар бир нарса фонийдир. Мадомики Унинг зотида йўқ бўлмас экансан, бундан кейин борлик истама. Ким бизнинг зотимизда, ҳақиқатимизда йўқ бўлса, “Йўқ бўлмоқдан” кутилади, боқий бўлади. Чунки у “илла”дадир; “Ла”дан ўтиб олгандир. Мақоми “илла”да бўлганлар эса йўқ бўлиб кетмас”.

Шу ояти карима Аллоҳ таолонинг биз бандаларига бўлган энг буюк хабарларидан биридир: **“Эй иймон келтирганлар! Аллоҳга ҳақиқий тақво ила тақво қилинг. Ва фақат мусулмон ҳолингиздагина бу дунёдан ўтинг”** (“Оли Имрон”, 102-оят).

Қалблар фақат барча салбий хусусиятлардан покланганидагина **“иллаллаҳ”** ҳақиқатига айланади ва маърифатуллоҳ поғоналарида юксала олади.

Роббимиз калимаи тавҳид асосида яшашни ва охириги нафасимизда калимаи тавҳид билан жон беришимизни барчамизга насиб айласин.

Амин.

Ҳақиқат Қарама - Қаршиликларда Ойдинлашади

Расулulloҳнинг бошқа ҳеч қандай мўъжизаси бўлмаганида ҳам, башариятга фазилат намунаси қилиб етиштирган улуг шахсиятлари нубувватнинг исботига кифоя қилар эди. Унутмаслик керакки, пайғамбарлар ўзларидан моддий мерос қолдирмаганлар. Улар келажак авлодларга намунали, инсоният мафтун бўладиган шахсиятни кўрсатиб кетишган.

ҲАҚИҚАТ ҚАРАМА- ҚАРШИЛИКЛАРДА ОЙДИНЛАШАДИ

Истанбулнинг буюк волийларидан Сумбул Афанди бир куни талабаларидан:

– Агар бутун дунёни бошдан охиригача ўзгартириш имконига эга бўлсангиз, нималар қилар эдингиз? - деб сўради.

Ҳар бир талаба, ўз кўнгил уфқига кўра энг тўғри, энг гўзал дунёни таъриф қилишди. Бири:

– Дунёдаги бутун ёмонликлар йўқ бўлишини хоҳлар эдим! - деди. Яна бири:

– Бутун дунё жаннат боғчаси мисоли гуллар ила музайян бўлишини хоҳлар эдим, - деди. Бошқа талаба:

– Барча ғариблар хурсанд бўлишини, чорасизларнинг дардларига чора топилишини, бутун беморлар шифо топиб, ҳузурли бир дунёда бўлишини хоҳлар эдим, - деб жавоб берди.

Талабаларининг фикрларини бир-бир эшитган Сумбул Афанди бир талабасининг ҳеч нима демаганини кўриб:

– Ўғлим Муслиҳиддин, сен қандай ўйлайсан? Дунёни қандай ўзгартиришни хоҳлар эдинг? - деб сўради. Муслиҳиддин:

– Устоз, мен Аллоҳ таолодан кўра олим, ҳикмат соҳиби эмасман. Мен ожиз бир бандаман. Инсон нафсини таниса, Роббини яна ҳам яхши танийди. Шубҳасиз, У яратиб бўлган бу дунё ҳаётида ҳар бир нарсанинг ўз ўрни ва ҳикмати бор.

Мендан сўралса, мен ҳамма нарсани ўз ўрнида қолишини истар эдим ва тақдири илоҳийдан рози бўлардим, - деган экан.

Севимли талабаси Муслиҳиддиннинг бу жавобидан мамнун бўлган Сумбул Афанди:

– Болагинам, жуда тўғри сўзладинг. Модомики сен бу дунёда ҳар нарсани ўз ўрнида, марказда қолдирар экансан, биз ҳам бундан сўнг сени “Марказ Афанди” деймиз”, - деган экан.

Мушоҳада қилиш керакки, театр сахнасида бирор асар ижро этилса, жуда ҳам осон тушунилади. Аммо икки-учта сценарий бир вақтнинг ўзида сахнага қўйилса, роллар бир-бирига аралашиб, тушуниб бўлмас ҳолга келади. Аммо жамодотлар (жонсиз борлиқлар), набототлар (ўсимликлар) ва сон-саноксиз жонзотлари бўлган борлиқ ундай эмас. Гўёки, илоҳий сценарийни эслатадиган кадрлар сахналаштирилган дунё ҳаётида ҳеч қандай тартибсизлик ва интизомсизлик йўқдек. Аксинча, ҳодиса ва воқеаларнинг рўёбга чиқиши, илоҳий қудрат ва санъат мўъжизалари, илоҳий ибратлар ва ҳикматлар интизому бор.

Ҳақиқатдан ҳам, имтиҳон макони бўлган бу дунёда ҳар нарса ҳамд, шукр, зикр ва ризога васила бўладиган кўринишдадир. Улар Аллоҳ таоло томонидан сўнгсиз илм ва ҳикмат билан интизом қилингандир. Унинг интизомида бўш ва кераксиз яратилган ҳеч бир нарса йўқдир. Ҳеч бир нарса Унинг илм ва ҳикмат сифатлари билан қарама-қаршида тура олмайди. Башар ақли еча олмаган ҳодисаларни эса таваккул ва таслимият билан қарши олиш керак бўлади.

Инсон идроки бу дунёдаги ҳар нарсани зидди билан тушунадиган шаклда яратилгандир. Мисол учун ранглار орасида контраст - зиддиятлилик кўпайгани сари яна ҳам

очиқроқ кўринади. Худди қора бир ёпинчиқ устидаги ок нуқта дарҳол фарқлангани сингари. Бунда ҳақиқат моддий ва маънавий томонлама амалга ошади.

Сабаб шундаки, совуқни ҳис қилмасдан иссиқни тўлалигича ҳис қилиб бўлмайди. Ейиладиган нарсаларнинг нордони, аччиғи, тузлиси бўлмаса, ширин ва лаззатли бўлгани ҳам билинмас эди. Хасталиқдан аввал сиҳатнинг, қарилик бошга келмасидан аввал ёшлик ва тетикликнинг қадрини билиб бўлмайди. Оғир машғулотлардан аввал бўш вақтнинг қийматини билиб бўлмаслиги ҳам шу сабабдандир.

Ҳақ ва хайрнинг фазилати ҳам, ботил ва шаърнинг, разиллик ва хунуклик ҳам шу тарзда идрок қилинади. Марҳум Нажиб Фозилнинг:

Эй душманим, сен менинг ифодам ва тезлигимсан,

Кундуз кечага муҳтож, менга эса сен лозимсан... мисралари оламда ҳамма нарса қаршилиги билан қоим бўлишининг адабий бир ифодасидир. Яъни, ёмон намуналар гўзал намуналарнинг идрокдаги ўрнини яна ҳам ойдинлаштиради.

Шундай қилиб, Аллоҳ таоло Қуръони каримда **“Асфала сафилиин/ тубларнинг энг туби”** ҳолатидаги Фиръавнлар, Ҳомон, Намрудларни мисол келтиргани каби ҳақни, хайрни ва гўзал ахлоқни табиғ қилган, абадий саодат раҳбари пайғамбарларни келтиргандир. Улар орасидан, айниқса, башариятга мислсиз бир ўрнак шахсият сифатида тақдим қилинган Расули Акрам саллаллоҳу алайҳи васалламни мисол қилмоқда. Қиссадан ҳисса, бу оламда ҳар нарса зиддияти билан қоимдир. Қаршилиги бўлмаган бир нарсанинг идрок қилинмоғи мумкин эмасдир. Аллоҳнинг зотини башар идро-

ки билан тушуниб бўлмаслиги ҳам Унинг жуфти ва ўхшаши бўлмагани каби, зидди йўқлигидандир.

Мана, иймон ойдинлатган ҳикмат ва маърифат назари билан коинотга қаралса, ҳар нарсанинг маъноси тиниқлашади. Ёмонликлар ва шаърнинг ўринсиз ва ҳикматсиз бўлмагани осонлик билан тушунилади. Инсон ҳаёт ва ҳодисаларга бир томонлама назар ташласа, ҳикматни тушунолмайди. Баъзи қарама-қаршиликлар сабабли шубҳага тушиб, умидсиз бўлиши мумкин. Ҳолбуки, ана шу ояти карима баён қилган ҳақиқат ниҳоятда ҳикматлидир: **“...Шоядки, ёқтирмаган нарсангиз сиз учун яхши бўлса. Ва шоядки, ёқтирган нарсангиз сиз учун ёмон бўлса. Аллоҳ билгувчидир, сиз билмассиз”** (*“Бақара”, 216-оят*).

Унда бўлса, тўғрини ва ҳақиқатни истаган инсон ҳеч бир нарсани ўзининг ўлчовлари билан эмас, балки илоҳий ҳақиқатлар билан ўлчамоғи керак. Зеро, бу дунё ўлчовларида заиф кўриладиган қанча амаллар илоҳий ўлчовда ҳиммат ва фазилат бўлиб рўёбга чиқади.

Аллоҳнинг дўсти Вайсал Қороний ҳазратлари бу имтиҳон оламида Аллоҳ таолонинг розилигига қай даражада қаршилик билан боғланганини етти моддада (*Фаридиддун Аттор, Тазкиратул авлиё, I, 64.*) шундай келтирадилар:

1- БУЮКЛИК ИСТАДИМ – ТАВОЗЕЪ (КАМТАРЛИК) ДА ТОПДИМ:

Ояти каримада марҳамат килинади: **“Роҳманнинг бандалари ер юзида тавозеъ ила юрадиган...”** (*“Фурқон”, 63-оят*)

Идрис алайҳиссалом бир насиҳатларида шундай дейди-лар: “Ақлли кишининг мартабаси улуғлангани сари камтарлиги ортади”.

Ориф бир шоир ҳам бу ҳақиқатни шундай назмга теради:

*Файзга эга бўлмас, тушмагунча ерга набот,
Тавозеъли бўлгани раҳмати Раҳмон улуғлар.*

“Уруғ тупрокка тушмагунча томир отиб, юксалмайди. Аллоҳнинг раҳмати ҳам кибрланганларни эмас, балки тавозеъли бўлганларни ўстириб-улуғлайди”.

Жалолиддин Румийнинг ушбу баёни ҳам кеккайиб, менлик даъвосини қилганларнинг ҳукм қиличини ўзларига қарши ҳаракатлантирганига очиқ-ойдин мисол бўлади: “Қилич бўйни бўлган кишининг бўйини кесади. Кўланка эса ер билан баробар бўлгани, бўйни ва бадани йўқлиги сабабли яраланиб, кесилмоғининг имкони йўқдир”.

Ғурур, кибр ва ужб аксарият истеъдодли инсонларда юзага келади. Ҳолбуки, инсонга лутф қилиб берилган неъматлар икки тарафли пичоқ кабидир. Яъни, уларни яхшиликка ҳам, ёмонликка ҳам ишлатиш мумкин. Шу нуқтаи назардан моддий бойликлар ва маънавий истеъдоднинг асл улуғворлиги, бахиллик ва исрофдан узоқ ҳолда тавозеъ ва мардлик билан имконларини муҳтожларга сарф қила олмоқдир. Мўмин доимо: “Ўзимга қанча, бошқаларга қанчасини Аллоҳнинг розилиги учун сарфлаяпман?” деган тафаккурда бўлмоғи лозим.

2- БЕКЛИК ИСТАДИМ, ХАЙРСЕВАРЛИКДА ТОПДИМ:

Аллоҳнинг Расули саллоллоҳу алайҳи васаллам шундай дейдилар: *“Бир қавмнинг саййиди уларга хизмат қилувчиси-дир”* (Дайламий, II, 324). Инсонларнинг саййиди бўлишга хайрсеварлик ва хизмат билан эришилади. Маълумки, инсон эҳсонга мағлубдир. Яхшилик килиш қанчадан-қанча қаттиқ қалбларни юмшатади. Инсон яхшиликни кўрганида яхшилик қилувчи кишига нисбатан қалбида илиқлик пайдо бўлади, уни бошига тож қилади.

“Ағнийау шакирин”, яъни, шукр аҳли бойларидан бўлган ҳазрати Усмон розияллоҳу анхунинг ушбу ифодалари нақадар ҳам гўзал: “Бойликнинг салтанати – шукр. Шукр эса кўп-кўп нафақа бермоқликдир”. Ояти каримада эса нафақанинг ўлчови қуйидагича баён қилинади: **“...Ва сендан нима-ни нафақа қилишни сўрарлар. Сен: «Ортиқчасини», деб айт...”** (*“Бақара” сураси, 219-оят*)

3- МУРУВВАТ ИСТАДИМ, ТЎҒРИЛИКДА ТОПДИМ:

Ояти каримада шундай дейилади: **“Бас, сен ва сен билан тавба қилганлар мустақийм турунглар...”** (*“Худ” сураси, 112-оят*) **“...Бу кун ростгўйларга ростгўйликлари манфаат берадиган кун...”** (*“Моида” сураси, 119-оят*)

Ҳақиқий мурувват ва мардлик ўзи, сўзи тўғри бўлмоқликдир. Тўғрилик ва ростгўйлик баъзида инсонни қийин аҳволга тушириб, бадал тўлаттириши мумкин, лекин охи-рат ҳақиқатидан хабардор бўлган киши ҳар қандай бадални тўласа-да тўғри йўлида собитқадам бўлиб қолаверади. Бу фоний дунёда инсон ёлғон кўланкасида кўпгина машаққат-

лардан қутулиб қолганини ўйлаши мумкин. Лекин унут-маслик керакки, буларнинг бари охирабда эгасининг қўлида портлайдиган бомба каби. Шарафли ҳаёт, сироти мустақим узра бўлмоқ, яъни тўғри яшамоқ, тўғри сўзламоқ ва ортидан келганларга энг буюк мерос - тоза бир виждон ва доғ қўнмаган ҳаёт қолдира олмақдир...

4- МАРТАБА ИСТАДИМ, ҲЕЧЛИКДА ТОПДИМ:

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам: “Ё Робби, Сени муносиб таний олмадим, Сенга муносиб бандалик қила олмадим”, деб ожизлик ва ҳечлик аҳволи билан Роббига илтижо ва истиғфор қилганлар. Аллоҳнинг энг севган бандаси ҳазрати Пайғамбар саллаллоҳу алайҳи васалламнинг Роббига қарши бу ҳечлиги биз уммати Муҳаммаднинг ҳам энг муҳим шиорларимиздан бири бўлмоғи керак. Зеро, Ҳақ субҳонаҳу ва Таолога муносиб бандалик, Унинг азаматини ва бизларга насиб этган сон-саноксиз неъматларини тафаккур қилсак, ибодатларимиз, шукримизнинг ҳеч қачон тўлиқ ва етарли даражада эмаслигини кўрамиз...

Қиссадан хисса, дуоларимиз каби ибодатларимизнинг ҳам қабулга муҳтож эканини унутмасдан, доимо Аллоҳ таолога дуо ва илтижо ҳолида яшамоғимиз лозим.

5- ЭЪТИБОР ВА ШУҲРАТ ИСТАДИМ, ТАҚВОДА ТОПДИМ:

Ояти карималарда шундай дейилади: “**...Аллоҳга тақво қилинг. Ва Аллоҳ сизга илм берадир...**” (*“Бақара”, 282-оят*) “**...Албатта, Аллоҳнинг ҳузурида ҳурматлироғингиз тақводорроғингиздир...**” (*“Хужурот”, 13-оят*)

Шубҳасизки, инсоният ичида энг шарафли насаб ҳазрати Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васалламнинг аҳли байти ва уларнинг шажарасидан келган “Саййид” ва “Шариф”лардир. Лекин тақво шундай шараф манбаидирки, ўз соҳибини энг шарафли насабнинг аъзосига айлантиради. Яъни, аҳли байтга маънавий мансуб бўлади.

Чунончи, Салмон Форсий розияллоҳу анҳу ҳар амали билан шунчалар гўзал ислом шахсияти намоёндаси эдики, ансорлар ҳам, муҳожирлар ҳам: “Салмон биздандир”, деб, уни бўлиша олмасдилар. Шунда Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам: *“Салмон биздандир, аҳли байтдандир!”* деб уни тақдирладилар (*Ибни Ҳишом, III, 241*).

Айтиш жоизки, зоҳирий маънода аҳли байтга мансуб бўлишдан ташқари, маънавий ва руҳий аҳли байтдан бўлиш ҳам мумкинки, мўмин кўнгиллар учун, шубҳасиз, мартабаларнинг энг шарафлиси бўлган бу фазилатнинг ягона шарти тақводир. Инсоннинг асл қиймати Ҳақ субҳонаҳу ва Таолога бўлган тақво ҳисси билан ўлчанади; дунёдаги мол, мулк, мақом ва шуҳрат билан эмас!

Хулоса қилиб айтганда, Аллоҳга қул бўла олиш ва Аллоҳнинг Расули саллаллоҳу алайҳи васалламнинг ахлоқи билан зийнатлана олиш – санъатдир.

6- ШАРАФ ИСТАДИМ, ҚАНОАТДА ТОПТИМ:

Ҳадиси шарифда шундай марҳамат қилинади: *“Қаноат битмас-туганмас хазинадир”* (*Дайлабий , III, 236/4699*).

“Дунёга кўнгил богламаки, Ҳақ сени севсин; инсонларнинг қўлига қарамаки, халқ сени севсин” (*Ибни Можжа, Зухд, I*).
“...Мўминларнинг шарафи кечалари қоим бўлишида; иззати

эса инсонлардан миннатсиз қолишидадир!” (Ҳоким, IV, 360-361/7921)

Қанча кўп мол-дунёга эга бўлса-да, баъзиларнинг кўзлари тўймайди. Уларга бутун дунё берилса ҳам, “Ажабо, ойдан ҳам бир парча ололмас эканмикин?” деб ўйлашади. Қаноатда фақир бўлган бу инсонларнинг ҳолатини Аллоҳнинг Расули саллаллоҳу алайҳи васаллам шундай тасвирлайдилар: *“Одам боласининг бир водий олтини бўлса, яна бир водий истайди. Унинг кўзини тупроқдан бошқа нарса тўйдира олмайди. Лекин Аллоҳ тавба қилганнинг тавбасини қабул қилади”* (Бухорий, Риқоқ, 10).

Хулоса ўрнида, инсон улуғланган, соҳиб бўлганларга ҳавас қилишни билмоғи лозим. Қул эканлигини, доимо чорасизлик ичида бўлганини қалбан идрок қила олмоғи керакдир. Зеро, ўзига дунёлар берилса, натижада ҳаммаси дунёда қолади, киёматда эса дунёдаги ҳолидан сўралади...

7- РОҲАТ ИСТАДИМ, ЗУҲДДА ТОПДИМ:

Ояти каримада шундай деб марҳамат қилинади: **“Иймон келтирганлар ва Аллоҳнинг зикри ила қалблари ором топганлар. Аё, Аллоҳнинг зикри ила қалблар ором топмасми?”** (*“Раъд” сураси, 28-оят*)

Зухд дунё неъматлари билан машғул бўлиш билан биргаликда, уларни қалбга киритмасликдир. Яъни, дунё ва унинг ичидагиларга асир бўлмаслик, қалбни дунёнинг омонатгоҳи бўлишидан муҳофаза қилмоқ.

Дунё ҳаётидаги инсонни борлиқ дарёсида сузаётган бир кемага ўхшатган Жалолиддин Румий ҳазратлари шундай дейди: “Агар дарё кеманинг остида бўлса, ишончли бўлади

ва уни истаган жойига етказиб боради. Лекин тўлқинлар кеманинг ичига киришни бошласа, уни ҳалокатга бошлайди”. “Дунё Аллоҳдан ғофил қолиш ёки пул-чақа, кийим-кечак, хотин ва фарзанд соҳиби бўлиш эмас. Сени машғул қилган, Ҳақдан ғофил қилган неки бўлса, сенинг дунёнинг ўша”.

Мўмин кўнгиллар учун Аллоҳ билан бўлишдан хузурлироқ бошқа ҳеч нарса йўқдир. Аллоҳдан беҳабар яшаганларнинг руҳлари доимо ғарибдир. Ўзларини овутиш учун ёпишиб олган дунёвий завқлар руҳга ёруғлик ва фароҳлик бера олмайди. Қотган қалбнинг шифоси – Ҳақнинг розилигига васила қилиниши керак бўлган дунёни қалбда илоҳийлаштирмасдан, уни восита сифатида кўриб, мақсадга айлантирмасликдир. Бу эса дунёдан қалбан юз ўгиришни, уни қалбга киритмасликни тақозо қилади.

Қиссадан ҳисса, саодат фақатгина орзуларнинг қарама-қаршилигида бекитилгандир. Инсон кўзлари ва кўнглини чалғитган, ялтироқ ва фоний дунёда эмас, аччиқ бўлса ҳам, абадий ҳақиқатлар дунёсида яшамоғи лозим. Саҳобалардан Абдурраҳмон ибн Афв розияллоҳу анҳунинг қуйидаги сўзлари бу ҳақиқатни қанчалар ёрқин изоҳлайди:

“Ислои нафсга хуш келмаган баъзи қийин фармойишлар келтирган эди. Биз хайрларнинг энг хайрлисини, нафслар хушламаган бу қийин фармойишларда топдик. Мисол учун, Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи васаллам билан Маккадан чиқиб, ҳижрат қилган эдик. Нафсимизга қийин келган бу ҳижратимиз эвазига бизга устунлик ва зафар баҳшида қилинди. Шунингдек, Аллоҳ таоло Қуръони каримда: **“Албатта, бу ҳолат, мўминлардан бир гуруҳи ёқтирмаган бўлсалар**

ҳам, Роббинг сени ҳақ ила уйингдан чиқарганга ўхшайди. Худди ўзлари кўриб турган ҳолларида ўлимга ҳайдалаётгандек, ҳақ аён бўлгандан кейин ҳам сен билан баҳслашадилар” (“Анфол” сураси, 5-6-оят). Аллоҳ Расулининг ёнларида Бадр ғазотига чиққан эдик. Аллоҳ таоло у ерда бизга устунлик ва зафар насиб этди. Яъни, биз энг буюк хайрларга ҳар доим нафсимизга қийин келган шундай фармонлар соясида эришганмиз” (Ҳайсамий, VII, 26-27).

Аллоҳ таоло барчамизни ҳар замон ва заминда Ўзининг розилигини топишни билган ориф қулларидан айласин. Нафсоний орзуларининг ортидан чопиб, охирагини менсимаган бадбахтларнинг оқибатига учрашдан муҳофаза қилсин. Кўнгилларимизни иймон севинчи ва зикруллоҳ ҳузури билан тўлдирсин.

Амин...

Китоби Коинот – Қуръони Карим

Қуръони карим каломли бир олам, коинот эса каломсиз бир Қуръондир. Шу сабабдан Қуръони карим қалби борлар учун кенг тафаккур уфқи, еру осмоннинг лисони. Руҳлар учун баракот ва руҳоният хазинасидир. Инсонга баҳишда қилинган баён мўъжизасидир. Ҳақ субҳонаҳу ва Таолонинг бандаларига тўҳфасидир.

КИТОБИ КОИНОТ – ҚУРЪОНИ КАРИМ

Ҳақ субҳонаху ва Таолонинг инсониятга буюк марҳамати бўлган Қуръони карим башарият учун бебаҳо, мактовларга сиғмайдиган даражада юксак бир неъматдир.

Чунончи, жаннатга даъват қилинган инсон учун ҳаёт йўловчилигининг мажҳулларини маълум қилган, муаммоларини энг гўзал суратда ечимга етказган, қоронғуликларини нури билан ойдинлатган неъмат – Қуръони каримдир. У ақл ва қалб учун ҳар томонлама қониқарли далилларни ўз ичига олади. Чунки у хаста рухларга шифо, ҳорғин кўнгилларга сафо бахш қилган илоҳий бир ҳикмат манбаидир.

Қуръон муроди илоҳийни ифода этади. Шунинг учун унинг ҳар ҳарфида минг бир мўъжиза ва ҳикмат яширингандир. Қуръони карим маъноларини изоҳлаш учун ёзилган тафсирлар ва қилинган таржималар бепоён уммондан ангишвонада олинган сув кабидир.

Шунинг учун башарий илм ва тафаккур қанчалар юксалса юксалсин, Қуръони карим мазмунидаги ҳақиқатларнинг уфқиға асло етиб боролмайди.

Ояти қаримада шундай марҳамат қилинади: **“...Аллоҳга тақво қилинг. Ва Аллоҳ сизга илм берадир...”** (*“Бақара” сураси, 282-оят*)

Чунки тақво билан яшаганга Аллоҳ сатрларда бўлмагани ўргатади.

Чунончи, яқин тарихимизда бўлиб ўтган мана бу ҳодиса Қуръони каримнинг барча ҳақиқатлари жонли тарзда ўз ичига қамраган китоб эканини ва Ҳақ таолонинг у ҳақиқатлари баъзи қулларига икром ва эҳсон қилганини қанчалар гўзал ифода қилмоқдадир:

1914-1918 йиллар орасида садри аъзамлик қилган Саид Ҳалим Пошога бир инглиз дипломати шундай савол беради:

– Пошо ҳазратлари! Мусулмонлар барча ҳақиқатларнинг ва шу жумладан, илмий ҳақиқатларнинг Қуръонда мавжуд бўлганини иддао қилишади. Лекин бу ҳақиқатни биз ғарбликлар кашф қилиб, юзага чиқармагунимизча Қуръондан чиқариб кўрсата ололмаяптилар. Менинг ақлим бунга етмайди. Ажабо, сиз нима дейсиз, чиндан ҳам шундайми?

Саид Ҳалим Пошо Мисрда вояга етгани, арабчадан воқиф бўлгани ва давр талаби билан исломни яхши билгани ҳолда бу саволга ўзича жавоб беришга ҳаракат қилади. Лекин унинг фикрлари инглиз дипломатини қониқтирмайди. Бу ҳолатдан безовталанган садри аъзам Ҳалим Пошо Усмонийларнинг олий мажлисига кўнғироқ қилади. Мажлисдан диний уламоларнинг бирини шошилиш равишда идорага жўнатишларини талаб қилади. Етиб келган домланинг берган жавоблари ҳам инглиз дипломатини қониқтирмайди. Саид Ҳалим Пошо инглиздан эртагача рухсат беришини илтимос қилади ва мажлисдан жўнатилган домлага қараб:

– Олимлар ва домлаларни сен мендан яхшироқ танийсан. Ораларидан бу инглиз дипломатини қониқтира оладиган жавобни бера оладиганини излаб топ ва эртага менинг ҳузуримга келтир! - дейди.

Домла бу иш учун Ялованинг Рашод кишлоғида яшайдиган Нақший машойиҳларидан доғистонлик Шайх Шарофиддин ҳазратларининг ҳузурига боради.

Шайх Шарофиддин ҳазратлари Шайх Шомил билан биргаликда Туркияга келиб жойлашган жамоатдандир. Султон Рашод кишлоғидаги ҳазина ерини уларга ажратгани сабабли бу кишлокқа “Решадие” (ҳозирги жануб кишлоғи) номи берилган.

1930 йилда содир бўлган “менемен воқеаси”да узок пайт қамоқда ётиб, ниҳоят оқланган Шайх Шарофиддин ҳазратлари зиёратига келган домладан нима гаплигини билиб, уни кишлоғида бир кеча меҳмон қилади. Эртаси кун бомдод намозидан кейин бир от-аравага ўтириб, пешин вақтида биргаликда Жағаўлига келишади.

Инглиз дипломатини такроран ҳузурларига чакиртириб, ўзидан саволини такрорлашини сўрашади. Бўлиб ўтган воқеани эшитган Шайх Шарофиддин ҳазратлари шундай жавоб беради:

– Албатта, Қуръони каримда Қиёматгача содир бўладиган илму фан кашфиётларининг ҳаммаси мавжуддир. Чунки у “Китоби коинот”дир. Бу ҳақиқатлар сиз ғарбликлар томонидан юзага чиқармагунингизча бир мусулмон тарафидан Қуръони каримдан чиқарилиб кўрсатилмагани ҳам тўғридир. Аммо бунинг уч сабаби бордир; сизга буларнинг иккисини сўзлаб бера оламан. Учинчиси сиз ғарбликларга қарши бўлгани учун уни сўзлаш назокатга тўғри келмайди.

Инглиз дипломати ҳар уч сабабнинг ҳам айтилишини қистаганида Шайх Шарофиддин ҳазратлари шундай дедилар:

– Қуръони каримда фанга оид ҳақиқатлар “сароҳат” билан келтирилган, яъни, тафсилотли эмас. “Далолат”, яъни, ишорат каби хулоса берилган. Бунинг биринчи сабаби, агар бу ҳақиқатлар “сароҳат” жиҳати билан бўлса эди, Қуръоннинг ҳажми кенгайиб, унинг ёд олиниши имконсиз бўларди. Ҳолбуки, бошқа самовий китобларнинг бошига тушган бузилиш ҳодисасининг Қуръон учун воқеъ бўлмаслик сабабларидан бири ҳам унинг ёд олиниши билан боғлиқ ҳолатидир. Ёзув кенг бўлмаган бир замонда бузилишнинг олди фақат шу йўл билангина олинар эди.

Инглиз дипломати:

– Эҳ...- деб қониқмагандек бўлиб кўринади. Шайх Шарофиддин ҳазратлари давом этиб:

– Лекин асл сабаб бу эмас. Агар Қиёматгача воқеъ қоладиган Қуръони карим илмий ҳақиқатларга “сароҳат” жиҳатидан берилган бўлса эди, асрлардан бери мўмин ва муслим бўлган инсонларнинг кўпчилиги уни қабул қилмас эди. Мусулмонлар ўз замонасининг илмий ривожланиш даражасига қараб, уларни инкор қилишар ва иймондан чиқар эдилар. Лекин бу илмий ҳақиқатлар амалда исбот қилинганидан кейин, далолат жиҳати билан Қуръони каримдан ўрганганларидан иймонлари қувватланади.

Шайх Шарофиддин ҳазратлари учинчи сабабни зикр қилиш назокатга қарши бўлгани маъзур кўрилишини айтган инглиз дипломатининг қистови билан уни шундай изоҳлади:

– Қуръони каримдаги бу ҳақиқатларни ҳамма ҳам англаб етолмайди. Лекин буларни сиз ғарбликлар тажриба қилиб, исботланарли ҳолга келтирмасдан аввал ҳам билганлар бордир. Булар илмда “русуҳ соҳиби” бўлган ва зоҳирий илмлар каби ладуний илмлардан ҳам воқиф бўлган кимсалардир.

Аммо уларга билганларини сўзлашларига рухсат берилмаган. Бунинг сабаби эса дунё ҳаётининг ҳаракат асосига таянган асл низомини муҳофаза қилишдан иборатдир. Айни вақтда, сиз ғарбликларнинг илмий кашфиётлардан ўз манфаатингиз учун ва бошқа миллатларга қарши қўлламоғингиз ҳафви ҳам бор.

Сизга Қуръондан чиқариладиган бирор бир илмий кашфга воқиф бўлишингиз тўсқинлик қилинмаган. Бу бизга тақиқланган, - дейди. Бироқ инглиз дипломати “бу – баҳона”, деб эътироз билдиргач, уни кўндириш мумкин эмаслигини кўрган Шайх Шарофиддин ҳазратлари қуйидаги сўзларни сўзлашга мажбур бўлади:

– Менга қара, жентлмен!.. Мен ҳам Қуръоннинг далолат жиҳати билан боғлиқ бўлган илмий ҳақиқатларининг барчасидан бир илоҳий лутф инъомидан воқиф бўлганларданман. Хоҳласам, сенга қиёматгача рўёбга чиқадиган бутун илмий кашфларни санаб бера оламан. Лекин буни қилиш мен учун ўзимни маънан ўлдириш бўлади. Аммо ҳақиқат сўзлаганларим каби бўлганини қабул қилишингиз учун сизга бошқа ажойиб бир маълумот тақдим эта оламан.

Инглиз дипломати:

– Мисол учун нима? - деб савол берганида Шайх Шарофиддин ҳазратлари:

– Аждодларингизни то Одам алайҳиссаломга қадар санаб бера оламан”, деб жавоб берди.

Инглизнинг талабига биноан унинг бобосини орқага қараб санай бошлаганда, инглиз дипломати:

– Тўхта! Шошма... Сен буларни қаердан биласан!? Еттинчи наслдан тепасини мен ҳам билмайман-ку, - деди.

Айтганларининг тўғрилиги тасдиқ мақомидаги бу жавобга биноан Шайх Шарофиддин ҳазратлари давом этиб:

– Мен фақатгина буни эмас, сиздан дунёга келган ва қиёматгача келадиганларни ҳам санаб бера оламан, - деб, қаршисидаги инглизнинг аввал болаларини, сўнгра невараларини, сўнгра эса ҳали дунёга келмаган наслининг инглизча исмларини битта-битта санашни бошлаганида, инглиз дипломати садри аъзамга:

– Пошо ҳазратлари! Мен сиздан бир дин олими сўраган эдим, сиз менга бир сеҳргар келтирибсиз! - деб ўзи учун мантқан мажбурий бўлган ҳидоятдан қочди.

Бу ҳодисалардан ифода этилгани каби, коинотдаги барча ҳақиқатлар яширин бўлган Қуръони карим каломли бир жаҳон, коинот эса калимасиз бир Қуръондир. Шунинг учун Қуръони карим қалби бўлганлар учун чуқур тафаккур уфқи, еру осмоннинг лисони. Руҳларга баракот ва руҳоният ҳазинасидир. Инсонга баҳшида қилинган баён мўъжизасидир. Ҳақнинг бандаларига ҳадясидир.

Бир кўртнинг капалакка айланиши учун пиллага, бир боланинг дунёга келмоғи учун онага, бир уруғнинг дарахт бўлмоғи учун тупроққа эҳтиёжи бўлса, инсоннинг ҳам қомил бир шахсият бўла олиши учун Қуръони каримга эҳтиёжи бор.

Чунончи, Қуръони каримдан узоқ бир кўнгил қандай эканлигини Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам шу сўзлари билан ифода қилмоқдалар: *“Қалбида Қуръондан бир миқдор бўлмаган қимса ҳароб уй қабидир”* (Термизий, Фадоилул-Қуръон, 18; Даримий Фадоилул-Қуръон, 1).

Қуръон билан теран мушоҳадага ноил бўлиш ва Қуръоннинг улуғ маънолари амали солихлар ҳолатида акс этиши учун қалблар ижобий куч билан, яъни муҳаббат ва руҳоният билан тўлмоғи зарур.

Тарих шоҳидки, шахсиятлар, оилалар ва миллатлар илоҳий омонат бўлган Қуръони каримга тобеъ бўлганлари қадар обод бўлган.

Кўнгиллар ҳаёт нишонаси кўрилмаган қуруқ бир чўлга айланмаслиги учун бизга энг буюк илоҳий омонат – Қуръонни ўқиб, англаб ва доимо бошимизда тож қилишимиз керак.

Пайғамбар алайҳиссаломнинг севимли саҳобаларининг муҳаббат зарраларидан насиба олганимиз – бахтимиздир. Кўнгилларига иймон завқини, қалбларига Қуръон руҳониятини, руҳларига ғайрат ҳаяжонини, виждонларига гўзал ахлоқ латофатини жо қилган мўминлар абадий саодатнинг битмас-туганмас маънавий завқи ичида яшайдилар...

Эй Роббий! Кўнгилларимизни Қуръоннинг баракаси билан файзлантириб, ҳузурингга Сен рози бўлган банда ўлароқ боришимизни насиб ва муяссар айла...

Амин...

Тасаввуф – Илоҳий Тақдирдан Мамнунлик Санъатидир

Мавлоно Румий ҳазратлари шундай дейдилар:

“Агар дунёдалигингда жаннатда бўлишни хоҳласанг, ҳамма билан дўст бўл. Ҳеч кимсага ёмон назар билан қарам! Чунки бир биродарингнинг дўстлигини эсласанг, севинасан. Ана шу севинч дунё жаннатининг ўзгинасидир. Агар бир кимсани гираз билан эсласанг, хафа бўласан. Бу ҳам жаҳаннамнинг ўзгинасидир”.

ТАСАВВУФ – ИЛОҲИЙ ТАҚДИРДАН МАМНУНЛИК САНЪАТИ

Мавлоно Румий ҳазратлари шундай дейдилар:

“Агар дунёдалигингда жаннатда бўлишни хоҳласанг, ҳамма билан дўст бўл. Ҳеч кимсага ёмон назар билан қарама! Чунки бир биродарингнинг дўстлигини эсласанг, севи-насан. Ана шу севинч дунё жаннатининг ўзгинасидир. Агар бир кимсани ғараз билан эсласанг, хафа бўласан. Бу ғам эса жаҳаннамнинг ўзгинасидир”

Дўстларни эслаганда қалбинг боғчасида гуллар очилади. Сенга озор берганларни эслаганда эса ичинг тикону илонлар билан тўлади, руҳинг сиқилиб, дунё кўзингга тор бўлади. Барча пайғамбарлар ва авлиёлар мўмин биродарларини кўнгил саройларига ўрнаштирдилар. Уларнинг бу фазилати халқни ўзига тортди. Натижада инсонлар ўз хоҳишлари ва орзулари билан пайғамбарларга уммат ва валийларга мурид бўлдилар (*Мавлононинг ўғлига насиҳатидан. Аҳмад Афлоқий, Маноқибул Орифийн, II 210*).

Мўмин диндош дўстларига нисбатан доимо мушфиқ, марҳаматли, муросали ва кечиримли бўлиши керак. Уларнинг озор ва жафоларига Аллоҳ розилиги учун сабр қилмоғи керак. Юрагида мўминларга қарши совуқлик, гина, ҳасад ва адоват бўлмаслиги керак. Шунинг учун доимо: **“Эй Роббимиз, бизни ва биздан аввал иймон билан ўтган биродарларимизни мағфират қилгин, иймон келтирганларга қалбимизда нафрат (пайдо) қилмагин...”** (*“Ҳашир” сураси, 10-оят*) деб илтижо қилиш гўзал дуодир.

Тасаввуфнинг илк дарси ҳеч кимга озор бермасликдан бошланади. Маънавий камолотнинг охириги дарси эса ҳеч кимдан ранжимасликдир. Ранжимаслик фақатгина инсонлардан келаётган азиятларга қарши эмас, ҳаётнинг аччиқ аламларидан ҳам шикоятчи бўлмасликдан иборатдир. Зеро, яхшию ёмон ҳар бир иш – дунё ҳаёти имтиҳони сифатида Аллоҳ Таолодан келади. Комил мўмин бўлиб яшаш – Ундан келганларга Унинг юз-хотири учун “Хуш келдинг!” дея олишдир. Дунёда ҳам, охирада ҳам ҳузур ва саодатнинг ўзагида бу “ризо” ҳоли бор.

Яъни, Аллоҳнинг розилигига эришишни истаган киши аввало ўзи Аллоҳдан рози бўлмоғи керак. Унинг тақдирига рози бўлиб, ҳар қандай ҳолига шукр қилиши лозим. Ҳаётнинг олди-қочдиларига ва манфаатларига боғланиб қолмаслик керак... Дунё ҳаётининг имтиҳонлигини бир лаҳза бўлса ҳам унутмасдан, Ҳақ розилиги учун саъй-ҳаракат қилиб, ҳаёт машаққатлари ичида саодатли бўлиб яшашни билиш керак...

Лукмони Ҳаким саодат калитини шундай изоҳлайди:

“Икки нарсани унутма:

1. Аллоҳ таолони унутма. (Унинг дўсти бўлсанг, омонликда бўласан)
2. Ўлимни унутма. (Фоний эканлигингни унутмаки, нафсоний ҳаётнинг боши берк кўчаларида йўқолмайсан)

Икки нарсани унут:

1. Сенга қилинган ёмон муомалани унут. (Мавлоно Румий айтгани каби: “Вужудидаги тиконларга сабр қилиб, ўз ҳолига рози бўлгани учун атиргул гулларнинг шоҳи бўлди”)

2. Қилган яхшилик ва хайру ҳасанотингни унут. (Ҳар битта яхши амални Роббингнинг лутфи деб бил. Яхшилик қилишга сени Роббинг қодир қилганини хотирингдан чиқарма! Бунинг учун унга шукр қил! Нафсингни ўзига бино қўйишдан қутқар!)

Ҳақиқий мўмин – бир бурда қотган нондан ҳам саодатини топа олган, хурсанд бўладиган, Аллоҳ тақдир қилган ҳаётнинг пасту баландликларида ҳузур ҳолатини сақлашни биладиган, ҳолидан мамнун, ризо ҳолидаги кишидир.

“Оммоқи Хаёл” номли асарида Филибали Ҳилмий ҳазратлари мажозий ҳикоя билан сафолатни саодатга алмаштириш йўлини шундай ифода қилади. Рухий изтироблар ичида ковурилиб, ҳузур ва саодат истаётган ҳикоя қаҳрамони Рожий Ойнали бобонинг най остида ўқиган чуқур маъноли шеърларининг таъсири инсонни теран мушоҳадага чорлайди. Ўзини бир мажлисда кўрадики, у ерда пайғамбарлардан тортиб файласуфларгача, улугъ шахслардан тортиб пасткашларгача – ҳамма бор эди. Барча инсонларнинг тимсоли бўлган “Башарият” исмли бир киши ҳақиқий саодатни истаб ҳиқиллашлар билан йиғлаб чора истамоқда эди. Фарёд қилиб:

– Менга айтинглар, марҳамат қилинглар; ҳам ҳаётдан сиқилдим, ҳам унингсиз яшолмайман. Саодатнинг нима эканлигини менга таърифлаб беринг? - дер эди. Ўша мажлисда бўлган баъзи шахслар ўринларидан туриб жавоб бердилар:

Конфуций: “Саодат – бир товоқ қайнатилган гуручга барча лаззатларни сигдирмоқдир”.

Афлотун: “Доим юксакликларни ўйламоқдир”.

Аристотел: “Мантик! Бу саодат”.

Зардушт: “Зулматда қолмаслик”.

Брахма: “Саодатми? Ҳар кимсанинг гумони нима бўлса, унинг аксидир!”

Будда: “Саодат йўқ бўлишнинг гўзал исмларидан биридир. Бўшлиқдир, эй башарият”, дер эди.

Бу сўзларни эшитиб турган “Башарият”нинг хаёллари алғов-далғов бўлди:

– Сизлар ўзингизга ҳам фойдангиз тегмаган кишиларсиз! Умр бўйи саодатдан маҳрум яшадингиз. Айтганларингизда саодатдан асар ҳам йўқ! Саодатни на ўзингиз ҳис қилдингиз, на сизга эргашганларга ҳис қилдирдингиз. Бутун фикрларингиз тоқчада чанг босган китобларда қуяларга ем бўлди.

Шу пайт Аллоҳнинг бир дўсти ўрнидан туриб шундай деди:

“Бу жаҳон оқиллар учун сайри бадои (илоҳий санъат сирларини ибрат билан кузатмок), аҳмоқлар учун эса емок ичмоғу шахватлардан иборатдир”.

Сўнгра пайғамбарлар саодатни изохладилар. Энг сўнгида мажлис раиси бўлган фаҳри коинот Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам шундай дедилар:

“Эй Башарият! Саодат – ҳаётни борича қабул қилиш, оғир-енгилликларига ризолик, ислоҳи учун ҳаракат қилишдир”. Башарият истаган жавобини топиб шундай деди:

“Эй фаҳри олам! Эй буюк Пайғамбар! Башариятнинг дардларини тушунган ва чорасини топган, дардига дармон бўлган фақат Сизсиз!” - деди.

Шоир айтгани каби:

Давр носозлиги ила банд бўлишида завқ йўқ,

Завқ, анинг ибратли тамошосидадир...

“Дунёнинг қийлу қоли билан машғул бўлишда завқ йўқ. Ҳақиқий завқ коинот ва мавжудотни кўнгилнинг ибрат ойнасидан тамошо қилишдадир”.

Шунинг учун Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган одам бу фоний дунёнинг ҳодисаларига ғарқ бўлиши, ўзини йўқотиши даҳшатли аҳмоқликдир. Бу аҳмоқликдан қутулишнинг йўли иймон ва ибрат назари билан оламга қараш, тафаккур юритишдир. Ҳаёт ва ҳодисаларни иймон деразасидан тафаккур ила томоша қила олган одамда дунёвий ғам-ташвишдан асар қолмайди. Улар ғафлатдан уйғонган огоҳ кўнгиллардир.

Шунинг учунки қўрқув ва ғамдан қутилиб, абадий хузурга қовушган Аллоҳнинг солиҳ бандалари оламга ибрат, ҳайрат ва тафаккур билан назар соладилар. Дунёнинг келиб-кетувчи имтиҳони бўлган жилваларига маҳлиё бўлишдан фориг бўладилар. Зеро, Ҳақнинг розилигига эришиш учун аввало Унинг тақдирига рози бўлишни биладилар. Коинотга қараб хузур оладилар. Масалан, сармояси оддий тупроқ бўлган ўсимликларнинг ранго-ранглиги, гул ва мевалардаги ранг, ҳид каби илоҳий қудратларни томоша қиладилар. Уларнинг ҳол тили билан сўзлаётган баёнларига ошно бўлиб коинот саҳифаларини ибрат билан ўқийдилар. Бир гулга қараб сокинлашадилар, булбул сасини эшитиб: “Нақадар гўзал илоҳий овоз”, деб хузурланадилар. Комил мўминлар неъматларни кўриб шукр қиладилар. Фонийлар кулфатларига қар-соқов бўлиб, хузурларини муҳофаза қиладилар. Жоҳиллар ва нодонларнинг нолойиқ муомалаларига қарши “салом”, деб ўтиб кетаверадилар.

Шайх Саъдий Шерозий хушёр қалб ва ғофил қалбни шундай қиёслайдилар:

“Идрок соҳиблари учун дарахтлардаги ҳар бир япрок маърифатуллоҳ (Аллоҳни қалбдан таниш) борасида муфассал бир китобдир. Ғофиллар учун эса бутун дарахтлар бир япроқчалик ҳам бўлмайди”.

Мавлоно Румий ҳазратлари ҳам “Маснавий”да ғофилнинг ҳолини шундай тасвирлайдилар:

“Бир куни ҳазрати Исо алайҳиссалом бир одам билан бирга йўлда кетаётганида, у киши бир чеккада турган суякларни кўрди-да ҳазрати Исо алайҳиссаломга ёлворди:

– Эй Исо, ўзинг билган исми аъзамни менга ҳам ўргат, шу суякларни тирилтирайин”.

Ҳазрати Исо алайҳиссалом рўйхушлик бермайдилар:

– Бу иш сенинг фойдангга бўлмайди. Исми аъзамни ўқиб, ўликни тирилтириш учун ёмғирлардан ҳам покиза бир нафас соҳиб, бандаликда фаришталардан ҳам пок бир киши бўлиш керак. Исми аъзам пок бир тил ва пок дил истайди, чунки бир кишининг нафси пок бўлса дуоси макбул бўлади. Аллоҳ у кишининг ҳазиналарини омонда сақлайди. Дейлик, ҳазрати Мусо алайҳиссаломнинг ҳассаси қўлингга бўлса Мусодаги қувват сенда бормики, уни аждарҳога айлантиролсанг. Ҳатто Мусонинг ҳассаси аждарга айлангач, ўзи ҳам кўрққан эди. Аллоҳ унга “Эй Мусо, кўрқма!” (“Намл” сураси, 10-оят) деган эди.

Исонинг нафаси бўлмаса исми аъзамни ўқишинг, ёдлашингдан фойда йўқ, -деди. Бироқ ғофил қайта-қайта сўрайверди:

– Эй Исо! Бу истеъдод менда йўқ бўлса, сен бу суякларга ўқиб, пуфла!

Ҳазрати Исо алайҳиссалом бу аҳмоқнинг сўзларидан сўнг Аллоҳга юзланиб:

– Эй Роббим! Бу сирнинг ҳикмати нима? Бу аҳмоқнинг бунчалик тихирлиги нимадан? Ўзининг қалби ўлик, бошқасининг жасадини тирилтиришга уринмоқда. Ҳолбуки, унинг вазифаси аслида ўлик бўлган ўзини ихё қилишдир. Ўзини тирилтириш учун дуо қилиш ўрнига, бошқаларни ихё қилишга уринмоқда. Бу қандай ғафлат! - дея ҳайратини ифода қилди.

Қиссадан ҳисса, комил бир мўмин Роббисининг тақдир қилганини ўзи учун энг хайрлиси эканлигини билиб, ҳаддидан ошмаслиги керак. Қўлга кирита олмаганлари учун парижон бўлиш ва ношукрлик қилиш ўрнига қўлидагиларга шукр қилиши, ҳолига рози бўлиши маъқулроқ. На фоний ҳаётнинг безакларига алданмаслик, на эришолмаганларига интиқлик билан ёнмаслик даркор. Шундай аҳмоқликдан, сафолатини саодат санашдек аҳмоқликдан Ҳаққа сигиниши керак. Жафолар ичида пинҳон ҳаловатни, қулфатда яширинган неъматни кўриб, ҳузурини муҳофаза қилиши керак бўлади.

Соҳибимиз, Маликимиз ва Мавломиз шундай марҳамат қилган: **“Эй хотиржам нафс! Роббингга сен Ундан, У сендан рози бўлган ҳолда қайт! Бас, бандаларим ичига киргин! Ва жаннатимга киргин!”** (“Фажр” сураси, 27-30-оятлар)

Роббимиз барчамизни ушбу оятнинг маъноларига амал қила оладиган бахтиёр бандаларидан айласин!

Амин...

Қайғу-Ғамдаги Ҳикмат ва Каромат

Қайғу-ғам чекмаган ва азоб билмаган инсоннинг нафси йўлдан озган айгир от каби бўлади. Ўзини илоҳлаштириш даражасига кўтаради. Фиръавн ва Намруд бунга яққол мисолдир. Ҳақ дўстлари бошларига тушган кулфат ва балоларни ҳечлик, ожизлик ва бандалик ҳисларини инкишоф эттирган ва кўнгилни Ҳақ субҳонаҳу ва Таолога яқинлаштирадиган неъмат деб билганлар.

ҚАЙҒУ - ҒАМДАГИ ҲИКМАТ ВА КАРОМАТ

Аллоҳ таоло ояти каримада: **“Аллоҳ ҳеч бир жонни тоқатидан ташқари нарсага таклиф қилмас...”** (*“Бақара” сураси, 286-оят*) деб марҳамат қилади. Яъни Аллоҳ таоло инсонга башарий тоқатидан ташқари бир масъулият юкламайди. Аммо берган тоқати эвазига бандалик истайди.

Дейлик, 25 кило кўтара оладиган киши тасодифан 24 кило кўтарса, кўтара олмаган 1 кило сабабидан Қиёмат куни масъул бўлади.

Закот ибодатининг аниқ нисоби бор. Бу нисоб айтилган нисобда берилган тақдирдагина закотнинг масъулиятидан фориғ бўлинади. Буни ҳисоблаш қийин эмас. Лекин Жаноби Ҳақ таоло инъом этган барча неъматларида моддий ва маънавий бир масъулият қўядики, уларнинг чегарасини белгилаш мушкул. Ҳақ ҳузуридаги ҳисоб-китобимиз очиқ юз билан бўлиши учун бу дунёда тоқатимизнинг охирги нуқтасигача Аллоҳ учун ғайрат қилмоғимиз зарур.

Муҳйиддин Арабий ҳазратлари нақл қилган қисса (Футоҳотул Маккийя, Тавсиялар бўлими) Аллоҳга бўлган бандалик масъулиятимиздаги уфқни шу жиҳатдан кўрсатиши билан эътиборга моликдир:

Ҳақ таоло Мусо алайҳиссаломга икки таълимот берди:

- “1. Умид ва амал билан сенга келганни бенасиб қўйма!
2. Сендан ҳимоя истаганни муҳофаза қил!”

Ҳазрати Мусо алайҳиссалом сафарга чикқан эдилар, йўлда бир лочин кабутарни қувлаётганини кўрди. Кабутар

Мусо алайҳиссаломни кўриб, у кишидан паноҳ сўраб елкаси-га қўнди. Лочин ҳам келди-да нариги елкасига қўнди. Лочин кабутарни ушламоққа шайланганди, кабутар ҳазрати Мусонинг чопони ичига кирди.

– Мени ҳимоя қил, эй Мусо! Акс ҳолда лочин мени ҳалок қилади! - деди.

Бунга жавобан лочин очик бир тил билан Мусо алайҳиссаломга:

– Эй Имрон ўғли! Мен ҳам сенинг ёрдамингга муҳтож ҳолатда келдим. Ноумид қилма! Мен билан ризқим орасига кирма! - деб нидо қилди.

Кабутар эса:

– Эй Имрон ўғли Мусо! Мени ҳимоя қилишингни хоҳлайман, сендан паноҳ сўрайман, мени кўриқла ва менга омонлик бер! – деди.

Мусо алайҳиссалом ўз-ўзига:

– Ё Робби! Нақадар тез ва оғир бир имтиҳонга дучор бўлдим?! - деди. Имрон ўғли Мусо чорасизлик ичида қолди.

Сўнгра кабутарни ҳимоя қилиш, лочиннинг ҳам талабини бажариш ва Аллоҳнинг амрига содиқ қолиш учун ўз сонидан бир парча гўшт кесиб олиб, лочинга беришни охириги чора, деб ўйлади. Кабутар билан лочин ҳазрати Мусонинг фидойилик қилиш ниятини сезиб:

“Эй Имрон ўғли! Шошилма! Биз икки элчимиз. Мақсадимиз сенинг Аллоҳга бўлган аҳдингдаги садоқатингни имтиҳон қилмоқ эди”, дедилар.

Бу ҳикмат тўла қиссада Аллоҳ таоло биринчи бўлиб ҳазрати Мусога амр ва наҳийларида илоҳий бир чегара чизганди. Сўнг пайғамбарининг иймон, итоат ва таслимиятини синаш учун оғир фидокорлик имтиҳонига дучор қилган.

Зеро, ояти каримада келтирилгани каби: “...Бу кун ростгўйларга ростгўйликлари манфаат берадиган кун...”

(“Моида” сураси, 119-оят)

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам қанчалик мушкул аҳволда бўлишларига қарамай, Аллоҳга мардона садоқат кўрсатишнинг саноксиз мисолларини намоён қилганлар. Чунончи, саҳобалардан Жобир розияллоҳу анхудан шундай ривоят қилинади: “У кишидан бирор нарса сўралса, “йўқ!” деган жавоб бўлмас эди” *(Муслим, Фадоил, 56)*.

Бир куни кичик бир бола Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келди. Онасининг бир кўйлак сўраганини айтди. Ўша пайтда Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васалламнинг устларидаги кўйлақдан бошқа кийимлари йўқ эди. Болага бошқа сафар келишини айтдилар. Бола кетди. Бир оздан сўнг яна келиб онаси ҳазрати Пайғамбар саллаллоҳу алайҳи васалламнинг устларидаги кўйлакни сўраётганини айтди. Аллоҳнинг Расули саллаллоҳу алайҳи васаллам хужраи саодатга кирдилар ва устларидаги кўйлакни ечиб, болага узатдилар.

Ўша пайтда Билол розияллоҳу анҳу азон ўқийётган эдилар. Лекин Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васаллам устларига иладиган бирор нарса бўлмагани учун жамоатга чиқа олмадилар. Саҳобаларнинг айримлари хавотирланиб хужраи саодатга кирдилар ва Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васалламнинг кўйлақсиз ўтирганларини кўрдилар” *(Воҳидий, 294-295)*.

Қиссадан ҳисса, инсониятга намуна шахсият қилиб жўнатиш пайғамбарлар энг оғир қайғулар билан садоқат имтиҳонида синалганлар. Кимдир аёлининг ва боласининг куфрга ё ҳалокатга йўлиқиши билан имтиҳон қилинган, кимдир соғлиқдан, кимдир ака-укасининг ҳасадида, бошқа бир пайғамбар тухматдан, кимдир севганларини бир онда йўқотиш билан, кимдир ўткир бир пичоқ тиғида жонини Аллоҳга топшириш билан... Лекин уларнинг ҳар бири оддий инсонлар ютқазиб қўядиган бу оғир имтиҳонларни буюк иймон, таслимият ва итоат билан қабул қилганлар. Робларини рози қилдиган шаклда имтиҳонларини очиқ юз билан топширганлар.

Юқоридаги қиссада ҳам ҳазрати Мусо алайҳиссалом лочин билан кабутарнинг хоҳишларини ортга қайтармаслик ва нима бўлганда ҳам илоҳий чегараларга риоя қилиш учун буюк назокат намоён қилган. Илоҳий амр ва наҳийларга риоят қилиш нақадар мушкул аҳволда бўлса бўлсин, ўзи учун нафсоний йўл изламагандир. Керак бўлса жонини фидо қилиб бўлса ҳам илоҳий буйруқлар билан яшашга ғайрат қилган.

Аллоҳ таоло ҳазрати Иброҳим алайҳиссаломни ҳам молидан, ҳам жонидан, ҳам авлодидан имтиҳон қилди. Зеро бу уч неъмат одам боласининг қалбига тахт куради. Жаноби Ҳақ таоло “Халил”, яъни дўсти Иброҳим алайҳиссаломда бу уч тахтнинг қулашини мурод қилди. У кишини аввал молидан имтиҳон қилди. Иброҳим алайҳиссалом зикруллоҳ лаззати эвазига молини фидо қилди. Сўнг у кишининг Ҳаққа таслимиятини синамоқ учун жони билан имтиҳон қилди. Ул зот ташланган ўт унинг таслимиятига путур етказмади. Ҳазрати Иброҳим алайҳиссалом ўз наслининг давомчиси бўлган сеvimли ўғли Исмоилни Аллоҳ учун қурбон қилишда ҳам аҳдига содиқ қолди. Бу уч оғир имтиҳонда ҳам Жаноби

Ҳақ субҳонаҳу ва Таоло бандасидан таслимият кўргани учун бу уч неъматни ул қулига бахшида қилди. Бу садоқат ва таслимияти эвазига Аллоҳ таоло ҳазрати Иброҳим алайҳиссаломни шундай муборақбод этди: **“...Эй Иброҳим! Батаҳқиқ, сен тушни тасдиқ қилдинг! Албатта, Биз гўзал иш қилгувчиларни мана шундай мукофотлаймиз». Албатта, бу очик-ойдин синовнинг айни ўзидир. Биз унинг ўрнига катта қурбонлик фидо қилдик. Ва кейингилар ичида унинг учун (олқишлар) қолдирдик. Иброҳимга салом бўлсин!”** (“Софват” сураси, 104-109-оятлар)

Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи васаллам эса энг оғир қайғуларни бошларидан ўтказдилар. Жумладан, “...Аллоҳ йўлида ҳеч кимсанинг кўрмаган азиятларига дучор бўлдим...” дедилар (Термизий, Қиёмат, 34/2472).

У кишининг умматига бўлган шафқати ва муҳаббати бир ота-онанинг фарзандига бўлган шафқат ва муҳаббатидан ҳам ортиқ эди. Умнатлари бевосита Маккада, У кишининг кўзлари олдида ҳақоратланди, оч қўйилди, урилди, калтакланди, зулм қилинди. Пайғамбар алайҳиссаломнинг Тоифдаги қайғулари эса жуда ҳам ибратлидир:

Бир кун ҳазрати Оиша волидамиз:

– Ё Расулulloҳ, Уҳуд ғазотидан ҳам кўпроқ қайғурган кунингиз бўлдими? - деб сўраган эдилар.

Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи васаллам шундай дедилар:

– Албатта, сенинг қавмингдан жуда ҳам кўп жафо кўрдим. Бу жафо ва изтиробларнинг энг ёмони менга Оқаба куни кўрсатишганди. Хусусан, тоифлик Абдулқуллолнинг ўғли Ибни Абдиялиладан бошпана сўраган эдим, мени қабул қилмаган

эди. (Мени ёш болаларга тошбўрон қилдириб, ҳамма жойимни қонга белаттиришганди). Мен қаттиқ қайғу билан ортимга қайтиб келдим. Карнус-Саолиб мавқеъига боргунимча ўзимга кела олмадим. У ерда бошимни кўтариб осмонга қарагандим, бир булутнинг менга соя солиб турганини кўрдим. Дикқат билан қараганимда, булутнинг ичида Жаброил алайҳиссаломни кўрдим. Менга:

– Аллоҳ таоло қавминг Сизга нима деганини ва Сизни ҳимоя қилишни рад этганини эшитди. Уларга хоҳлаганингизни қилишингиз учун сизга тоғлар фариштасини жўнатди, - деб нидо қилди.

Шу онда тоғлар фариштаси менга овоз чиқариб салом берди ва шундай деди:

– Эй Муҳаммад! Қавмингиз Сизга нима деганини Аллоҳ эшитаётир. Мен тоғлар фариштасиман. Сиз буюрганни қилишим учун Аллоҳ таоло мени Сизга жўнатди. Нима қилишимни буюрасиз? Агар истасангиз, шу икки тоғни (Маккадаги Абу Қубайс билан Қуайкиан тоғларини) уларнинг бошига қулатаман”, деди. Ўшанда Пайғамбар алайҳиссалом:

– Йўк, мен Аллоҳ уларнинг наслларидан фақатгина Ўзига ибодат қиладиган ва Унга ҳеч нарсани шерик қилмайдиган насллар келтиришини хоҳлайман”, - дедим (*Бухорий, Бадъул-Халқ, 7; Муслим, Жиход, 111*).

Зеро, у киши ҳар қандай ҳолатда ҳам, бутун инсониятнинг абадий нажот топишини истар эдилар. Шунинг учун доимо марҳамат ва шафқат улашишни хоҳлардилар. Шунингдек, У Зот доимо Жаноби Ҳақ субҳонаҳу ва Таолога ожизликларини билдирганлар. Чунончи, Тоифда тошбўрон қилинганларида:

– Аллоҳим! Қувватим заифликка учраганини, чорасиз-лигимни, халқ назарида хор ва ҳақир кўринаётганимни Сенга билдираман. Эй марҳаматлиларнинг марҳаматлиси! Мендан ғазабланма! Мен тортган жафоларимдан ранжимайман! Илоҳий! Сен қавмимга ҳидоят бер; улар билмайди. Илоҳий! Сен рози бўлгунигча Сендан афв тилайман...” деб нидо қилган эдилар (*Ибни Ҳишом, II, 29-30; Ҳайсамий, VI, 35*).

Башар тоқатини емирадиган шунча қайғуларга сабр қилиш ортидан илоҳий нусрат ва фатҳ келди. Аллоҳнинг Расули саллаллоҳу алайҳи васаллам бошқа ҳеч бир инсон, ҳатто ҳеч бир фаришта ета олмаган маънавий мартабаларига ноил бўлдилар, меърожга чиқарилдилар.

Энг буюк қайғулар Аллоҳ таолонинг энг севган қуллари бўлган пайғамбарларнинг, Пайғамбар вориси бўлган Аллоҳнинг дўстлари ва даражаларига кўра солиҳ бандаларнинг бошидан ўтган. Зеро, инсон қайғуларга чидаш билан вояга етади. Соҳиллардаги тошларга диққат билан қарасак, уларнинг устида ғубор қолмаганини кўрасиз. Улар янада кучланиб, синмас ҳолга келгандир. Зеро, бир неча асрдан бери тўлқинларнинг қайғуларини тортавериб, мустаҳкамланган. Қайғу-ғам тортмаган ва азоб билмаган инсоннинг нафси йўлдан озган айғир от каби бўлади. Ўзини илоҳлаштириш даражасига олиб чиқади. Фиръавн ва Намруд – бунга яққол мисол. Шу жиҳатдан, Ҳақнинг дўстлари бошларига келган қайғу-ғамларни, ҳечлик, ожизлик ва бандаликлик ҳисларини инкишоф этган, кўнгилни Аллоҳга яқинлаштирган неъмат деб билганлар. Зеро, Ҳаққа яқинликнинг лаззати қаршисида дунёдаги барча қайғу ва изтироблар уларнинг кўзида ва кўнглида аҳамиятини йўқотган ва:

“Хушдур менга Сендан келган,
Ё гунчагул ёхуд тикон,
Ё хилъату ёхуд кафан,

Қаҳринг ҳам хуш, лутфинг ҳам хуш...” дейишгандир.
Бироқ бу сўзларни айта олмоқ учун қайгулар Ҳақдан келган
имтиҳон эканлигини англаб, уларни сабр, шукр ва ризо билан
қаршиламоқ керак.

**Ё Робби! Сенга доимо ожизлигимизни эътироф
этамиз. Ўй-фикрларимизни ризоинга мушарраф айла!
Бизни ояти қаримадаги: “...жонлари ва молларини жан-
нат эвазига сотиб олди” (“Тавба” сураси, 111-оят) дея таъ-
рифланган бандаларинг қаторидан айла. Бизни илоҳий
имтиҳонларга қарши ризо ва таслимият билан Ўзингдан
рози қил, биздан ҳам рози бўл!**

Амин...

Ислом Шахсиятини Намоён Қилиш

*Бемор ва ҳорғин кўнгилларни даволаб, изти-
робли сиймоларни хотиржамликка етаклайдиган ва
адашган турфа хаёллар раҳбарлик қиладиган, ҳорғин
кўнгилларга саодат бағишлайдиган шахсиятлар
Аллоҳнинг дўстларидир. Улар Баҳоудин Нақибанд,
Абдулқодир Жийлоний, Жалолиддин Румий каби кўн-
гилларини илоҳий даргоҳга айлантирган, кўнгилла-
ридаги марҳамат ва севгини барча махлуқотларга
етказа олган валийлардир.*

ИСЛОМ ШАХСИЯТИНИ НАМОЁН ҚИЛИШ

Аллоҳ таоло Пайғамбаримиз Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васалламни оламларга раҳмат қилиб юборган. Ул Зот бир минг тўрт юз йил аввалдан Қиёматгача энг паст даражадан, энг уст даражагача ҳар бир ҳунардаги инсонга феъли мезон бўлган, яъни бемисл намуна, муаллим ва раҳбардир. Ул Зотнинг ҳар бир ҳоли, сўз ва феъли бугунги психологик ва педагогик илмлар ета олган жиҳатларнинг чўққисини ташкил қилади. Аллоҳнинг Расули саллаллоҳу алайҳи васаллам ўлчов қилиб олинган мўминнинг кўнгли, сарғаймас саодат боғчаси. Чунончи, Ислом ҳуқуқ методикасининг машҳур сиймоларидан бўлган Қарофий:

“Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васалламнинг бошқа мўъжизаси бўлмаса ҳам, У зот камолотга етган саҳобаи киромлар Расулуллоҳнинг нубувватини исботлашга кифоя қиларди”, деган.

Зеро, Пайғамбаримиз Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васалламнинг ташрифидан аввал кучли кучсизни эзар, гуноҳсиз ва маъсум қизлар тириклайин тупрокқа кўмилар эди. Жаҳолат зулматига шўнғиган жоҳилият қавми Расулуллоҳ алайҳиссаломнинг дунёни шарафлантириши билан Қиёматгача яхшилик билан эсга олинadиган фазилат жамоасига айланган.

Бу жамоатнинг энг муҳим ғояси — фазилат, ахлоқ ва шахсиятда намуна ва комил инсон даражасига етишиш эди.

Асҳоби киром Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу комилликка етишиши учун нафадар буюк ғайрат ва ҳассосиятда бўлганлари хусусида саноқсиз мисоллар бор. Куйидаги ҳодиса ҳам жуда ибратлидир: “Саҳобалардан Жарир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу от сотиб олмоқчи эди. Ёқтирган оти учун сотувчи беш юз дирҳам таклиф қилди. Жарир розияллоҳу анҳу бу отга олти юз дирҳам беришини, ҳаттоки саккиз юз дирҳамгача нарҳини кўтаришини айтди. Чунки бу отнинг ҳақиқий киймати янада баланд бўлиб, сотувчи буни билмас эди.

У кишидан:

– Отни беш юз дирҳамга сотиб олишинг мумкин бўлса ҳам, нима учун саккиз юз дирҳамгача нарҳини кўтардинг? – дея сўралди.

Жарир Розияллоҳу анҳу шу ажойиб жавобни берди:

“Биз савдо-сотикда хийла қилмаслигимиз тўғрисида Аллоҳнинг Расулига ваъда бердик” (*Ибни Ҳазм, Муҳалла, Миср 1389, IX*). Улар Расулуллоҳнинг маънавий тарбияси остида улғайган кўнгилларга Ислому шахсиятини ва виқорини нақш айладилар. Ҳол ва ҳаракатлари билан буни намоён қилиб, ундан маҳрум бўлган қалбларга ишқ ва ғайрат бердилар. Шундай қилиб, бир томондан Хитой ва Самарқандга, бир томондан Қозонгача бориб, борган жойларида доимо Исломининг табассумли юзини намоёиш қилдилар.

Исломий гўзалликлардан беҳабар ва маҳрум бўлиб, тошга айланган қанча виждонлар, уларнинг василас билан гўзал ахлоқ ва фазилат намоёндаларига, иймон боғининг муаттар ифори ноёб гулларига айландилар.

Ҳеч шубҳасиз, инсонлар бирор кишининг феъл ва шахсиятидан таъсирланиб, унинг изидан кетишади. Чунки соғлом шахсиятни намоён қилган энг кичик ҳол ва хатти-ҳаракат баъзида очик сўздан ҳам таъсирлироқдир. Қуйидаги ҳикоямиз бунга яққол мисолдир:

“Кўнгли Ислом гўзалликлари билан безанган, мато тижорати билан машғул бўлган мусулмон бир тужжор кунларнинг бирида молларини кемага юклаб, Индонезияга боради. У ерда жойлашиб, тижорат билан шуғуллана бошлайди. Келтирган сифатли матолари айни халқ излаган турлардан эди. Қаноат соҳиби мўмин бўлгани учун “Майли фойдам оз бўлсин, лекин пок ва ҳалол бўлсин”, дерди. Шунинг кўп фойда қилмаса ҳам, мол устидан бошқасини сотишга ҳеч майл қилмасди. Қисқа замонда бой бўлишни ҳаёлига ҳам келтирмасди.

Бир куни ишга кеч келганида сотувчисининг сотилган моллардан жуда ҳам кўп фойда қилганини кўради. Улар орасида шундай бир суҳбат ўтади:

- Қайси матодан сотдинг?
- Шу матодан, хўжайин.
- Қанчага сотдинг?
- Ўн ақчага.
- Қанақасига? Беш ақчалик матони ўн ақчага қандай сотасан? Бечора одамнинг бизга ҳаққи ўтибди. Кўрсанг таний оласанми уни?
- Ҳа, танийман!
- Унда дарров бор ва у мижозни бу ерга олиб кел. Вақт йўқотмасдан ҳаққини тўғирлаб беришимиз керак.

Сотувчи бориб, мижозни олиб келади. Дўкон соҳиби мижозни кўрибоқ розилик сўрайди ва ошиқча пулни мижозга узатади. Мижоз эса аввал ҳеч дуч келмаган бу муомаладан ҳайратланади. Бу ишнинг ҳикматини мулоҳаза қилишга уринади.

Бу ҳодиса қисқа муддат ичида тилдан-тилга айланади. Кўп ўтмасдан ҳукмдорнинг қулоғигача етиб боради. Ҳукмдор мато тужжорини саройига чақиради ва шундай дейди:

– Сизнинг қилган ишингизни аввал эшитмагандик, кўрмагандик!.. Сизнинг бу ҳолингиз бизга жумбоқ бўлди. Буни изохлай оласизми? Тужжор эса камоли одоб ила:

– Мен мусулмонман. Исломда мулк Аллоҳникидир. Банда шунчаки омонатдор. Исломда ноҳақ манфаат, фоиз, зўравонлик, ғабни фаҳш (алдов билан нархидан баланд сотиш) ва жамоага зарар етказадиган савдолардан қайтарилади.

Бу савдода мижознинг ҳаққи менга ўтган эди. Фойдамга ҳаром аралашган эди. Мен фақат ўша хатони тўғриладим, – деб жавоб беради.

Шунда ҳукмдор:

– Ислом, нима мусулмон бўлиш учун нималар қилиш керак? – каби саволларни бера бошлади.

Савдогар бу саволларга энг гўзал услуб билан алоҳида-алоҳида жавоб беради.

Бундай бир дин борлигини биринчи маротаба эшитган ҳукмдор ўша заҳоти Исломни қабул қилади. Қисқа муддат ичида халқ ҳам мусулмон бўлади. Дунё давлатлари ичида икки юз эллик миллионга яқин мусулмонга эга бўлган бугун-

ги Индонезиянинг Исломни қабул қилганидаги сир – арзимас беш ақчалик мато тижоратида кўринган Ислом ахлоқидир.

Мусулмон савдогар Ислом шахсиятининг виқорини кўрсатиб, Исломнинг бағрикенглиги, руҳоний маънавиятини амалда кўрсатиб берган.

Инсон хатти-ҳаракатларига таъсир қилувчи икки муҳим нарса борки, уларни билиш фойдадан ҳоли эмас:

1- Ишлаб топилган маблағ:

Унга шубҳали, ҳаромлар аралашмаслигига ниҳоятда эътиборли бўлиш керак. Зеро, ҳаром ёки шубҳали ердан келган пул қалбни қаттиқлаштиради, маънавий ҳассосиятларни кўр қилади.

2- Муҳаббат боғлаган инсонлар

Инсон муҳаббат билан боғланган кишининг яхшилигидан ҳам, ёмонлигидан ҳам насиба олади. Шунинг учун оғзимизга кираётган луқманинг ҳалол, биз яхши кўрган кимсаларнинг ҳам солиҳ ва солиҳа инсонлардан бўлишига эътибор бермоғимиз лозим.

Юқорида зикр қилганимиз мисолда савдогарнинг ҳалол луқмага бўлган эътибори ва диққати учун унинг жисмига маънавий заҳар киришига тўсиқ бўлиш билан бирга, қиёматга қадар етадиган бир садақан жория йўлининг очилишига сабаб бўлди. Дарҳақиқат, ихлос ва такво тўла қалбдан ўз вақтида сўзланган сўзлар тоза кўнгилдан руҳоният тўла акс қилган гўзал ахлоқ ва намунали муомалалар атрофидаги инсонларни таъсирлантирувчи излар қолдиради.

Жафар ибн Абу Толиб розияллоху анхунинг Ҳабашистонга ҳижрат қилганидаги гўзал ахлоқи ҳабаш нажошийси Асҳаманинг ҳидоятига сабаб бўлган эди.

Шунингдек, аждодларимиз Усманийлар нозик сиёсат қўллаб, янги фатҳ қилинган ерларга аввало кўнгил аҳли, солиҳ ва валий зотларни жойлаштирганларки, бу ҳол Мавлоно Румий ҳазратлари таъбири билан айтганда: **“Ҳол билан насихат бергувчи сўз билан насихат қилувчидан яхшидир”** ҳикматиға монанддир.

Маънавий фатҳ маркази бўлган авлиёлар кўнгил оламларининг руҳоният ва файзини янги фатҳ қилинган ўлкаларнинг ҳар қарич тупроғига ва халқларининг қалбларига нақш чизар эдилар.

Шундай қилиб, янги фатҳ қилинган ерларда яшайдиган маҳаллий насронийлар Усманийлар халқининг покиза ҳаёти, беғубор ахлоқи, хоссатан марҳамат ва шафқатиға мафтун бўлар ва бу ҳолат уларнинг Ислом билан шарафланишини осонлаштирар эди. Зеро, ҳақиқий фатҳ – қалбларнинг фатҳидир. Қилич эса алал-оқибат бир темир парчаси. У фақат зулмни бартараф қилиш учун қўлланилгандагина қийматли бўлади.

Ўтган асрнинг пешқадамларидан бўлган Муҳаммад Ҳамидуллоҳнинг шундай сўzlари бор: “Ҳайрат билан кўрмоқдаманки, ғарб жамиятида насронийларни Исломни қабул қилишга қизиқтирган нарса фикҳ ва калом олимларининг қарашлари эмас, Ибн Арабий ва Мавлоно (Румий) каби сўфийларнинг амалларидир.

Бугун ҳам Ислом нурини ҳидоятдан маҳрумларнинг қалбига етказадиган нарса на қилич ва на ақл, аксинча, қалб, яъни тасаввуфдир”.

“Ҳам Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобаларнинг ҳамда буюк мутасаввуфларнинг йўли калималар устида ўралашмоқ эмас, аксинча, банда билан Аллоҳ орасидаги энг қисқа йўлдан юрмоқ, яъни мусулмон шахсиятининг йўлини истамоқликдир” (М.Азиз Лаҳбобий, *Ислом шахсиятчилиги*, тарж. Ҳаққи Оқин, с.114-115, 8. Ист.1972.).

Қиссадан ҳисса, ҳар бир мусулмон ўзини аввало Ислом билан тирилтирмоғи лозим. Аллоҳнинг динини энг гўзал бир суратда кўрсатиб бериб, Аллоҳнинг борлиғига ва бирлигига жонли гувоҳлардан бири бўлмоғи керак. Чунки Аллоҳ шундай деб марҳамат қилади:

“Шунингдек, сизларни одамлар устидан гувоҳ бўлишингиз ва Пайғамбар сизларнинг устингиздан гувоҳ бўлиши учун ўрта миллат қилдик...” (*“Бақара” сураси, 143-оят*)

Ё, Робби! Бизни шахсият ва виқорни энг гўзал бир суратда тимсоллантирадиган ҳол ва муомалалар билан ҳидоятга восита бўлувчи бахтиёр бандаларингдан айла!

Амин...

Сени Ўлдиришига Келган Сенда Тирилсин

Кучи етсада ўч олмаслик – ожизлик эмас. Афв этиши буюк фазилат саналади. Кучсиз кишининг қўлидан бир иш келмайди. Асл фазилат пайгамбарлар ва авлиёларда бўлгани каби жазолашига кучи етсада кечиришидир. Ояти каримада шундай марҳамат қилинади:

“Яхшилик билан ёмонлик баробар бўлмас. Сен яхшилик бўлган нарса ила даф қил. Қарабсанки, сен билан орасида адовати бор кимса худди содиқ дўстдек бўлур”
(“Фуссилат” сўраси, 34-оят).

СЕНИ ЎЛДИРГАНИ КЕЛГАН СЕНДА ТИРИЛСИН

Ислом олами вояга етказган энг буюк ҳуқуқшунос ва Ҳанафий мазҳабининг асосчиси Имоми Аъзам Абу Ҳанифа ҳазратлари олим ва фозил инсон эди. Ўз даврида унинг қобилиятларини билганлар ва у кишини муносиб эътироф этганлар билан бир қаторда, ҳасад қиладиган рақиблари ҳам бор эди. Мана шу рақибларидан бирининг бир куни ҳасад ва кўролмаслиги шу даражага бордики, ўзини йўқотиб қўйди ва ҳеч қандай сабабсиз Абу Ҳанифага бир шапалоқ урди. Абу Ҳанифа ҳазратлари эса унга ҳеч қутмаган шу жавобни бердилар:

– Сенинг шапалоғингга мен ҳам бир тарсаки билан жавоб қайтариб, бу ҳаракатингнинг жазосини бера оламан, бунга қучим етади. Аммо буни қилмайман. Сени жазолаши учун халифага шикоят қила оламан, лекин буни ҳам қилмайман. Менга қилган бу ёмонлигинг устидан Аллоҳга шикоят қила оламан, аммо буни ҳам қатъиян қилмайман. Маҳшар куни сендан интиқомимни олишини Аллоҳдан сўрай оламан. Бироқ у даҳшатли кунда сени шундай қийин аҳволга солиб қўйишни хоҳламайман. Қиёмат шу вақтда бўлса, бу сўзларим сенинг ҳақингда бир шикоят деб қабул қилинсин, дарҳол сўзимни алмаштираман ва Аллоҳ таолога жаннатга сенсиз бормаслигимни айтаман.

У киши бу марҳамат тўла фазилатли сўзларни эшитиб музлаб кетди. Абу Ҳанифа ҳазратларининг шафқат ва марҳамат тўла ҳар жумласи гўёки ота-онанинг ўз фарзандига бўлган чуқур муҳаббати каби эди.

Нозик ва зариф руҳли Абу Ҳанифа ҳазратларининг бу муносабатидан кишининг кўнгли остин-устун бўлди. Бир муддат руҳияти алғов-далғов бўлган кишининг қалбидаги нафрат, душманлик ва ғазаб туйғулари эриди. Сониялар ичида кўнглида ўзига хос бир муҳаббат эшиги очилди. Бир оз аввалги ҳасадидан ҳужум қилишга қадар душманлик қоплаб олган одам кетиб, ўрнига қилган одобсизликларидан минг пушаймон бўлган ва Имоми Аъзам ҳазратларини жондан севган миннатдор инсон келди. Абу Ҳанифа ҳазратлари бу ҳаракати билан ҳам ўзини интиқом ва ғазаб ўтидан қутқарди ҳамда ўзига қасд қилган рақибини хотиржам кўнгил саройида меҳмон қилиш фазилатини кўрсатди.

Тасаввуфий ахлоқ ҳам аслида мана шундай кўнгил ҳасослигини талаб қилади. Чунончи, Рислоний Дамашкий раҳматуллоҳи алайҳ шундай деганлар: “Сенга душман бўлганини енгмоққа ўзингда бир куч топсанг, топган бу кучнинг шукронаси сифатида уни афв қил”.

Имоми Аъзам ҳазратларининг ҳикмат тўла сўзларидан кўнгли эриган рақибни дарҳол у муборак зотнинг қўлларидан ушлади ва афв сўради. Абу Ҳанифа ҳазратлари ҳам кечирганини, бу васила билан Аллоҳ таолодан ўзи ҳам кечирилишини умид қилганини айтди. Зеро, у муборак зот инсонларни афв қилиб, Аллоҳнинг афвига муносиб бўлиш орзусида эди.

Бу қиссадан олинadиган биринчи ва энг буюк дарс – инсонларга бўлган муносабатда камтарликни ва афв этишни қўлдан бой бермаслик кераклигини тушуна олмақдир. Имоми Аъзам ҳазратлари шапалоқ еганида нафсига мағлуб бўлиб, айни йўл билан жавоб қайтарганида эди ва ёҳуд:

– Сен мени танийсанми? Менинг кимлигимни биласанми? – қаби гурур ва кибр ҳидлари анқиган жумлалар ишлатганида эди,

бу аҳвол рақибида ижобий таъсирини кўрсатмас, аксинча, унинг нафсониятини жўштириб, нафрат ва ғазабини кучайтирарди.

Шахсий масалаларда қодир бўла туриб интиқом олмаслик ожизлик, заифлик ва кўрқоқлик эмас. Кучсиз инсоннинг қўлидан ҳеч нарса келмайди. Бу сабаб билан асл фазилат пайғамбарлар ва авлиё бандаларда бўлгани каби, кучли бўлганида афв этишни билиш керак.

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам Маккани фатҳ қилганларида узоқ йиллар мўминларга зулм қилган, моллари ва жонларига қасд қилган, ўз она юртларидан чиқариб юборган мушрикларнинг ҳаммасидан интиқом олишга қодир эдилар. Лекин оламларга раҳмат Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам ўша куни буюк афв эълон қилиб, кўнгилларни ҳам фатҳ қилдилар. Зеро, уларнинг муродлари ғалаба қозонган бўлсалар ҳам, инсонларнинг ҳалок бўлмоғи эмас эди. Балки бутун хатолари, айблари ва гуноҳларига қарамасдан, ҳамманинг ҳидоят булоғида ювиниб, покланиши эди.

Дарҳақиқат, Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васалламнинг гуноҳга нисбатан нафратлари кучли бўлсада, гуноҳкор қанчалар айбдор бўлсада, уларга шафқат ва марҳамат назари билан қарай олиш фазилатига эга бўлганлар. Бу набавий тарбия билан қўлга киритиладиган тақводир.

Аллоҳнинг дўсти Мавлоно Румий ҳазратлари ҳам гуноҳкорларни ярали қуш каби билиб, уларни даволаш учун ўз кўнгил саройига шундай даъват қилади:

“Кел! Кел! Қандай бўлсанг бўл, яна кел! Кофир маъжусий ёки бутпараст бўлсанг ҳам кел! Бизнинг даргоҳимиз

– умидсизлик даргоҳи эмас. Юз марта тавбани бузсанг ҳам яна кел!..”

Бу раҳмат чакириғи қай ҳолатда бўлса ҳам, Аллоҳнинг барча бандаларини ҳақиқий саодатни тотмоқликка, ҳақиқий фазилатни идрок этишга ва Исломнинг бағрикенглигини кўришга даъватдир.

Қолаверса, мазлумнинг энг буюк курули – дуосидир. Юқоридаги қиссада Абу Ҳанифа ҳазратлари бу курулни душманини йўқ қилиш учун бир баддуо ҳолида қўллаш ўрнига, унинг қалбидаги гина ва нафратни суғуриб ташлаб, хайр дуоסי тарзида қўллаган.

Бир дуо билан душманининг кўнглини фатҳ қилгани ҳар иккисига ҳам яхшилик билан ниҳояланди.

Пайғамбар алайҳиссалом Тоифда тошбўрон қилинганларида шаҳар халқининг зарарига эмас, ҳидояти учун дуо қилганлар. Таъкидлаш ўринлики, фазилат соҳиби бўлган инсонлар ҳар қандай ҳолатда турли сабабларга кўра душманларча ҳаракатларга ва лойиқ бўлмаган ҳақоратларга рўбарў бўладилар. Бу баъзан молига, баъзан оиласига ва севганларига, баъзан жонига қасд қилиш шаклида бўлиши мумкин. Муҳими, бундай нохуш муомалага рўбарў бўлганида интиқом орқасидан югуриш эмас, юқоридагидек ҳолатни яхшиликка бура олишдир. Бир сўз билан айтганда, бизни ўлдиргани келганнынг кўнглини етук ахлоқ билан тирилтира олмақликдир. Бизга тикан санчганга гул ҳидини туҳфа этиш.

Бу хусусда ҳазрати Али розияллоху анҳунинг нозик таъбини аён қилган мана бу ҳодиса ҳам ғоят ибратли:

Бир ғазотда ҳазрати Али душманини устида ўлдириш асносида турар экан, рақиби беҳосдан ҳазрати Алининг юзига

тупурди. Ўша ҳолатда кофирнинг калласини учуриб юборишлари ҳеч нарса эмас эди. Лекин у киши Аллоҳ учун бўлган ғазот ниятига нафси хоҳишини қўшишдан андиша қилиб тўхтади, қиличини аста қинига солди. Душманини ўлдиришдан воз кечди. Паришон вазиятда ўлимини қутаётган одам бу ҳолатдан ҳайрон қолди. Зеро, у тупуриб жирканч ҳаракати натижасида ҳазрати Али розияллоҳу анҳунинг янада шиддатли ғазабланиб, ўзини ўлдиришини қутаётган эди. Лекин ҳаёлига келмаган бир ҳақиқат билан рўбарў бўлди. Ҳазрати Алининг бу муомаласига ақли етмаган у душман ўлимни унутиб, ҳайрат билан сўради:

– Эй Али! Нега тўхтадинг? Чақмоқ каби ғазабланиб туриб, бир онда сокинлашиб қолдинг?..

Ҳазрати Али розияллоҳу анҳу шундай дедилар:

– Мен ҳазрати Пайғамбар алайҳиссаломнинг ҳадяси бўлган бу қилични фақат Аллоҳнинг йўлида ишлатаман. Аллоҳ душманларнинг бошини унинг ризоси учун оламан. Бунга асло нафсимни аралаштирмайман... Сен юзимга тупуриб, мени ғазаблантирмоқчи бўлдинг. Мен ўша лаҳзада ғазабимга енгилганимда эди, сени нафсимга тобъе ҳолда мўминга ярашмаган феъл билан ўлдирган бўлардим. Ҳолбуки, мен ғуруримни таъминлаш учун эмас, Аллоҳ учун жанг қиламан.

Натижада душманнинг кўнгли ўлдирмоққа келган инсоннинг олий ахлокидан янгидан ҳаёт топди. Ҳазрати Алининг нафсига қарши ҳаракатидан ва ихлосидан ҳисса олиб, иймон билан шарафланди.

Дарҳақиқат, бу борада ояти каримада шундай марҳамат қилинади:

“Яхшилик билан ёмонлик баробар бўлмас. Сен яхшилик бўлган нарса ила дафъ қил. Қарабсанки, сен билан орасида адовати бор кимса худди содиқ дўстдек бўлур” (*“Фуссилат” сурас, 34-оят*), **“Роббингнинг йўлига ҳикмат ва яхши мавъиза ила даъват қил. Ва улар ила гўзал услубда мужодала-мунозара қил...”** (*“Наҳл” сураси, 125-оят*)

Бу ояти карималар инсонлар билан муносабатларимизда энг гўзал дастурларни илгари сурмоқда. Бу асосларга риоя қилган ҳолда хато қилаётганлар бугун-эрта хатоларини англаб, қалблари муҳрланмаган бўлса, тўғри йўлни қабул қиладилар. Ҳазрати Юсуф алайҳиссаломнинг ҳолатлари каби...

Юсуф алайҳиссалом Миср ҳукмдори бўлгач, ўзини ўлдирмоқчи бўлган акаларининг айбини беркитади. Ўзини танитмай яхшиликлар қилади. Ҳолбуки, у вақтларда қўлидаги салтанат қудрати билан акаларидан бемалол ўч олиши мумкин эди. Лекин у киши гуноҳини уларнинг юзларига солиш, қўнгил синдириш йўлини тутмади. Ёмонликни яхшилик билан енгди. Хатоларни беркитиб қўйиш билан ўзига қилинган зулмларни Аллоҳнинг розилиги учун унутиб юборадиган тенгсиз фазилатга эга бўлган ҳидоят машғаласи эди, пайғамбар эди. Аллоҳ таоло Юсуф алайҳиссаломнинг акаларига бўлган бу гўзал муомалаларни ояти каримада шундай баён қилади:

“У: «Бугунги кунда сизларни айблаш йўқ. Сизларни Аллоҳ мағфират қилгай. У раҳм қилгувчиларнинг раҳмлироғидир», деди” (*“Юсуф” сураси, 92-оят*).

Бундай олийжаноб муомала қаршисида акалари ҳам надомат чекиб, тавба қилдилар. Юсуф алайҳиссаломнинг фазилатини, ҳаққониятини қабул қилиб тасдиқладилар.

Шоир Зиё Пошшо шундай дейди:

“Золимларга айтдирур қудрати Мавло;

“Аллоҳ сени биздан қилди аъло” (“Юсуф” сураси, 91-оят).

Эй Роббим! Бизни пайғамбарларинг ва солиҳ дўстларингнинг гўзал ахлоқи билан хулқлантир! Сенинг буюк динингни тамсил қилмоқлик хусусида бизларга иймон ҳаяжонини, ғайратини ва қатъиятини бер! Бизни Ўзинг рози бўлган бандаларинг қаторида, солиҳлар билан бирга жам қил!

Амин...

Иймоннинг Илк Меваси – Марҳамат

Комил мўмин – кўнгил инсонидир. Марҳамат, шафқат ва фидойилик унинг кўнгил толаларининг ёрқин сифатларидандир. Бандани қалбан Роббига яқинлаштирадиган илоҳий жавоҳир бўлган бу сифат айти вақтда иймоннинг ҳам бу оламдаги энг буюк гувоҳи ва далилидир. Инсон руҳи ета оладиган улуглик самосига чиқишининг ягона йўли марҳамат ва шафқат қадамлари билан босиб ўтилади.

ИЙМОННИНГ ИЛК МЕВАСИ – МАРҲАМАТ

Комил мўмин – кўнгил инсонидир. Марҳамат, шафқат ва фидойилик унинг кўнгил толаларининг ёркин сифатларидандир. Бандани қалбан Роббига яқинлаштирадиган илоҳий жавоҳир бўлган бу сифат айни вақтда иймоннинг ҳам бу оламдаги энг буюк гувоҳи ва далилидир. Инсон руҳи ета оладиган улуғлик самосига чиқишнинг ягона йўли марҳамат ва шафқат қадамлари билан босиб ўтилади.

Яратилган ҳар нарсага кўрсатилган чуқур марҳамат Аллоҳ таолонинг раҳмат уммонидан олинадиган ўзига хос неъматдир. Ҳадиси шарифда шундай марҳамат қилинади:

“Сиз ер юзидагиларга марҳамат қилинги, осмондагилар ҳам сизга марҳамат қилсин!” (Термизий, Бирр, 16)

Шундай кўнгил маромига эга бўлганлар ҳар доим фақир ва кимсасизларнинг кимсаси бўлиб, мотамсаролар атрофида айланиб Ҳакнинг розилигини истайдилар. Улар айни вақтда бутун махлуқотнинг қароргоҳи ва кўним топадиган жойидир.

Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи васалламнинг маънавий тарбиялари остида улғайиб, шундай кўнгил маромига етишган ҳазрати Ҳасан розияллоҳу анҳунинг мана бу амаллари бунга яққол мисолдир:

Бир куни Мадина боғларига борган ҳазрати Ҳасан розияллоҳу анху у ерда бир қора қулга кўзи тушди. Қул қўлидаги нондан бир лукма ўзи еб, бир лукмани ёнидаги кучукка едираётганди.

Ҳазрати Ҳасан розияллоҳу анҳу Жаноби Ҳақнинг “Раҳмон” исмининг бу қулдаги марҳамат ёғдусига лол қолдилар. Бир муддат уни томоша қилиб ўтирдилар. Сўнгра унинг кўнглидагини билиш учун ризқини бир кўппак билан баҳам кўраётгани сабабини сўрайди. Қул эса ўта андиша ва ҳаё сабабли бошини кўтариб ҳазрати Ҳасаннинг юзига қарай олмайди. Ҳазрати Ҳасан розияллоҳу анҳу:

– Эй йигит, сен кимсан? - деб сўрайдилар.

Қул кўзларини одоб билан ерга қаратиб:

– Ҳазрати Усмоннинг ўғли Абоннинг хизматкориман, - деди.

Ҳазрати Ҳасан розияллоҳу анҳу:

– Бу боғ кимга тегишли? - деб сўради, қул жавоб берди:

– Ҳазрати Усмоннинг ўғли Абонга тегишли.

Ҳасан розияллоҳу анҳу кўринишидан оддий бир қул, ҳақиқатда эса илоҳий бир ҳазина ва маънавий султон бўлган бу қулга яқинроқ бўлиш учун:

– Асло бу ердан кетиб қолма, бир оздан кейин сенинг олдинга қайтаман, - деб у ердан боғ эгаси Абоннинг олдига кетади ва боғни ҳам, қулни ҳам сотиб олади. Сўнгра яна қулнинг ёнига келиб:

– Эй йигит! Сени сотиб олдим, - дейди. Шунда қул ҳурмат билан оёққа туриб:

– Жони дилим билан севиндим! Итоат Аллоҳга, Расулига ва сизга, - дейди.

Ҳазрати Ҳасан розияллоҳу анҳу ҳар сўзи садоқат ва таслимият тўла бу жумлани эшитиб, ғоятда таъсирланади. Унинг садоқати қаршисида ҳайронлик туйғулари тўлиб-то-

шади. Уни бу даражада туйғу теранлигига шўнғитган қўлнинг қўнгил гўзаллигига жавобан:

– Сен бундан кейин Аллоҳ учун хурсанд бўл! Бу боғни сенга бағишладим! - дейди *(Ибни Манзур, Мухтасари Тарихи Дамашқ, VII, 25)*.

Аллоҳ ва Расулига муҳаббат сабабли қўнгиллар етган ҳассосият уфқидан нақадар гўзал манзара!..

Муҳаббат ва дўстлик ўткинчи ҳаётимизнинг таъми, нашъу намоси, хузури ва суруридир. Борлиқ ҳамири муҳаббат билан қорилган. Муҳаббат исдеъдоди Робнинг қўлларига берган энг буюк лутфларидандир. Шунинг учун муҳаббатни муносиб тарзда кўрсатиш зарурдир. Бу оламда муҳаббат кўйиш керак бўлган энг муносиб зот Раҳмат ва марҳамат Пайғамбари Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васалламдир. Биздаги марҳаматнинг даражаси У кишига бўлган муҳаббат билан баҳоланади.

Пайғамбар вориси Ҳақ дўстлари ҳам хулқларини Пайғамбаримиздан бир шуъла олиб, шафқат ва марҳамат қутбиде яшаганлар. Чунончи, Амир Қўлол ҳазратлари талабалари Баҳоуддин Нақшбанд ҳазратларига қилган насиҳатларга назар ташлайлик. Бу насиҳат бутун махлуқотни шафқат ва марҳамат билан қўшаб оладиган қўнгил ҳассосиятига эга бўлишни нақадар гўзал ифодалайди:

“Қўнгил олишни бил, ожизларга хизмат қил! Заифлар, қўнгли синиқларни ҳимоя қил! Улар фонийлардан, яъни дунёвий даромадларидан мустағний ҳолатда яшайдилар. Шу билан бирга, уларнинг аксарияти маънавий хотиржамлик ва тавозуъда бўлишади. Шундай илоҳий хазина бўлган бир кишини изла, топ ва уларга хизмат қилишни неъмат бил!”

Нақшбандий ҳазратлари чуқур бир марҳамат билан амалга ошириладиган хизмат босқичларини ва бунинг натижасида ноил бўлинадиган руҳоният оқимларини шундай ифода қилади:

“Устозим буюрган йўлда узун муддат тиришдим. Барча хизматларини адо қилдим. Кўнгил дунёйим шундай ҳолга келдики, йўлда кетаётганимда, Аллоҳнинг қайси бир махлуқи қаршисида турган жойимда туриб аввал унинг ўтиб кетишини кутар эдим. Бу ҳолим етти йил давом этди. Бу марҳамати ортидан шундай бир ҳол рўй бердики, уларнинг ҳузунли овоз билан Ҳаққа илтижо қилаётганларини ҳис қиладиган ҳолга келдим”.

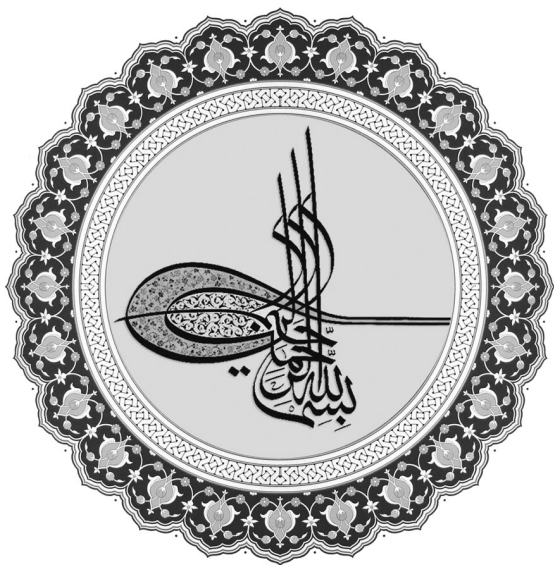
Марҳамат – иймоннинг илк мевасидир. Шу сабабдан иймоний ишқ ила яшаган комил бир мўминнинг кўнгли барча махлуқотни марҳамат билан кучган сайёр даргоҳ кабидир. Чунки улар илоҳий муҳаббат тафтини сезган ва ҳар борлиқ билан дўст бўлганлардир. Улар Холикнинг шафқат, марҳамат назари билан махлуқотга қарай олиш истеъдодини қозонганлар.

Жаноби Ҳақ субҳонаҳу ва таоло бу маънавий комиллик билан кўнглимизни мунаввар айласин! Барчамизни марҳамати сабабли илоҳий раҳматга ноил бўлган бахтиёрлар жумласидан қилсин!

Амин...

Пешқадамлар Масъулияти

Ҳар қандай ҳолатда жамиятда пешқадам бўлган кишилар ва айниқса раҳбарлар амаллари ва кўнгилларидаги нафсга янада кўпроқ диққат этишлари керак. Чунки уларнинг энг кичик заифлиги ва хатоси бир неча ҳисса ортиб, жамиятни қуршаган гирдобга айланмоқда.

ПЕШҚАДАМЛАР МАСЪУЛИЯТИ

Ҳақ йўлида олдинги сафларда юриш ҳам барокатли, ҳам масъулиятли вазифа. Зеро, пешқадамларнинг хайри атрофдагиларга таъсир қилганидек, хато ва нуқсонларини ҳам тўғри санаб, уларга тақлид қилинади.

Эҳтимол бу ҳикояни ўқиган ёхуд эшитгандирсиз. Она қисқичбақа боласига:

– Нега бундай ёнбошлаб юрасан! Тўғри юрсанг-чи! - деб қийи.

Бола қисқичбақа эса шундай жавобни беради:

– Хўп бўлади, онажон! Аввал сен олдимда тўғри юр, мен сенинг орангдан юраман.

Бу ҳақиқат кичкинагина бир оилада бўлгани каби, жамият ҳаётида, ҳатто давлат идораларида ҳам шундай. Тарих бунинг саноксиз мисоллари билан тўладир.

Адолат ва истиқомати билан эсланган “бешинчи халифа” Умар ибн Абдулазиздан аввал ҳукм сурган икки Уммавий ҳукмдорларидан бири ҳашаматли биноларга қизиқар эди. Унинг даврида инсонлар ҳам унга эргашиб, кўчмас мулк ва биноларга қизиқишга тушдилар. Мажлисларда ва йиғилишларда дунё матоҳларидан баҳс этдилар. Инсонлар бир-бирларига қудратини кўз-кўз қилиш майли, нақшли уйлар ва кўшлар бунёд қилдиришда мусобақалашиб, исроф мусибатига дучор бўлдилар. Бошқа бир ҳукмдор эса еб-ичиш, ҳарам ҳаёти ва кўнгилхушликка мубтало эди. Унинг замонидаги

инсонлар ҳам ейиш-ичиш, кўнгилхушлик ва ҳой-ҳаваслар билан вақтларини исроф қилишар эди.

Умар ибн Абдулазиз эса тақво соҳиби, обид ва зоҳид мўмин ҳукмдор эди. Унинг даврида халқ ибодат, тоат ва инфоқда мусобақалашди. Мажлисларда: “Бу кеча қандай авродлар ўқидинг, Қуръони Каримдан нечта оят ёдладинг, бу ой неча кун рўза тутдинг, қанча нафақа қилдинг?” каби жумлалар билан суҳбатлашар эди. Инсонлар бир-бирларига насихат қилиб, хайрга чақиришар эди. *(Таборий, Тарихул-Уммон вал-Мулук, Қоҳира 1939, V, 266-267; Аҳмед Жавед Пошо, Қиссоти-Анбиё ва Таворихи-Хулафа, Истанбул 1976, I, 717.)*

Умар ибн Абдулазизнинг икки ярим йиллик қисқа, аммо баракали ва адолатли даврида инсонлар закот, садақа қилишга эътибор беришар эди. Тарихда илк дафъа гувоҳ бўлинганки, бойлар закот берадиган камбағал тополмаган *(Саид Рамазон ал-Бутий, Фиқҳус-Сира, Байрут 1980, с. 434.)*.

Ҳар қандай ҳолатда ҳам жамиятда пешқадам бўлган кишилар ва айниқса раҳбарлар амаллари ва кўнгилларидаги нафсга янада кўпроқ диққат этишлари керак. Чунки уларнинг энг кичик заифлиги ва хатоси ҳам бир неча ҳисса ортиб, жамиятни қуршаган гирдобга айланмоқда.

Бир кун Имоми Аъзам Абу Ҳанифа ҳазратлари лойда юраётган бир болани учратиб қоладилар. Унга меҳр ва табасум билан:

– Болажоним, эҳтиёт бўл, йиқилиб тушма! - дейдилар. Бола закийлик ва басиратдан чақнаб турган нигоҳлари билан имомга қараб жилмаяди ва кутилмаганда шу ибратли жавобни беради:

– Эй Имом ҳазратлари! Менинг йиқилишим муҳим эмас. Тойиб тушсам, фақат ўзим зарар кўраман. Аслида Сиз эҳтиёт

бўлинг! Зеро, сизнинг оёғингиз сирғаниб кетса, Сизга эргашиб, ортингиздан келаётганлар ҳам тойиб йиқилади. Уларнинг ҳаммасини турғизиш ўта машаққатли бўлади!

Боланинг сўзларидан ҳайрон қолган Имом Аъзамнинг кўзларига ёш келди ва талабаларга шундай дедилар:

– Шоядки, бир масалада сизга кучлироқ далил етиб келса, у нараса менга эргашманг! Ислонда камолнинг аломати мана шу бўлади. Менга бўлган севги ва эътимодингиз ҳам фақатгина шу ҳолатда аён бўлади!...

Раҳбарлар жамият матосидан кесилган бир парчадир. Улар жамиятнинг ойнаси, жамият ҳам уларнинг ойнасидир. Чунончи, Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам: *“Сиз қандай бўлсангиз шундай бошқариласиз”*, дея марҳамат қилганлар (*Суютий, Жомиос-Согир, II, 82*).

Шу сабабдан Жаноби Ҳақ субҳонаҳу ва таоло биз бандаларидан “тақво жамияти” барпо қилишимизни ва тақво соҳиби бўлган кишилар жамиятга раҳбар бўлишини хоҳлайди. Ояти қаримада шундай марҳамат қилинади:

“Улар: «Эй Роббимиз, Ўзинг бизга жуфти ҳалолларимиздан ва зурриётларимиздан кўзимиз қувонадиган нарса ҳадя эт ҳамда бизларни тақводорларга йўлбошчи қил», дейдиганлардир” (*“Фурқон” сураси, 74-оят*).

Чунки тақво соҳибларидан иборат бўлган бир жамият ҳеч кимга тўғри истиқоматдан айрилишга қўйиб бермайди. Чунончи, уммати Муҳаммаднинг энг фазилатлиси ва илк халифаси бўлган ҳазрати Абу Бакр розияллоҳу анҳу халифа бўлиб танланган кун халққа шундай хитоб қилган эди:

“Эй, инсонлар!.. Энг фазилятли бўлмасам ҳам сизга халифа этиб тайинландим. Вазифамни муносиб тарзда адо этишимда менга ёрдам беринглар. Қалтис ҳаракат қилсам, менга тўғри йўлни кўрсатинг... Аллоҳга итоат қилган муддатимча менга итоат қилингиз. Аллоҳга исён қиладиган бўлсам, менга итоат қилишингиз ҳақида гап ҳам бўлиши мумкин эмас. Аллоҳнинг раҳмати сизларга бўлсин” (*Ибни Саъд, III, 182-183*).

Қолаверса, гуноҳлар ботқоғига ботган жамият ҳам тақво соҳиб бўлган кишини олдинда кўришни хоҳламайди. Зеро, ҳар ким ўзига ўхшаганлар қадрдон бўлади. Қарғалар бадбўй ахлатдан роҳатланади. Уларда гул ва мушки амбарнинг ширин ифоридан лаззат оладиган ҳис йўқдир. Аксинча, бундан беҳаловат бўлишади. Чунончи, Лут алайҳиссаломнинг адашган қавми жамиятдаги ахлоқли инсонлардан беҳаловат бўлишди. Бу бадбахтлар гуруҳи сафолатларини саодат санаб, солиҳ инсонларга:

– Сизлар жуда покиза бўлсангиз, бу юртдан чиқиб кетинг!
- дея таҳдид қилишарди.

Айтиш жоизки, фазилятли кўнглини намоён этган ҳолда жамиятга раҳбарлик қилган солиҳларнинг умри фаний ҳаётларидан кейин ҳам давом этади. Уларнинг қабри инсонлар қалбида бўлади. Пайғамбарлар ва уларга эргашган Аллоҳнинг дўстлари бунинг энг гўзал мисолларидир. Уларнинг руҳоният ва насихатлари борлиғимизга сингар экан, сафиҳларнинг захри бизга зарар бера олмайди. Буюк руҳлар севилган кўнгилларида меваси абадий ҳаёт бўлган ниҳоллар

етишади, ҳақиқий саодат яшайди. Уларнинг руҳоний тўқималаридан маҳрум кўнгиллар эса наслсиз қолади.

Бир замонлар ер юзида юксак фазилатли ишончнинг важд ва истиғроқида башариятга раҳбарлик қилган кишилар юрарди. Бугун эса юраксиз чўпонлар тўлиб кетди. Давримиз ўзини Ҳаққа топширган нажоткорларга муҳтож... Уларга муштокликда ёнади. Зеро, йиқилган йиқилганини, тўнтарилган тўнтарилганини англай олмайди!.. Ойдинлик кўрмаган кўзлар куёш ва ой нуруни қаердан билсин!.. Айниқса, ички дунёси шоир айтганидек: “Қалблари марҳаматсиз, туйғулари чиркин, амаллари оташ...” бўлганлар сафолатда қолганлардир. Қанчалар аянчли ҳолда яшамокдалар!..

Қиссадан ҳисса, авомлар дунёси руҳларни эритиб битирмоқда. Жамиятнинг умумий манзараси солиҳ йўлбошчининг раҳбарлигидан маҳрум, бадбахт қарвоннинг хаста ва чўлоқ ҳолда кетишини эслатмоқда. Бизнинг уйғонишимиз ва силкинишимиз фақатгина нафсониятни бартараф этиб, абадиятга эришган улуғ шахсиятларнинг руҳониятига яқинлашиш ва уларни ўзимизга раҳбар қилиш билан амалга ошади. Бу эса уларнинг насиҳатларига кўнгил бериб, уларнинг изидан юришимизга боғлиқдир. Аллоҳнинг дўсти Мавлоно Румий ҳазратлари бу хусусда лозим бўлган ҳақиқий таҳсилни нақадар гўзал тасвирлаганлар: “Мени англаш, тинглаш ва ҳақиқатни ўқишни истасанг, мен каби бўлишинг керак!..”

Аллоҳ таоло бизни севганларимизнинг йўлидан ва изидан айирмасин! Ҳар биримизни исломий тамсил масъулиятининг идрокида бўлган намунали мўминлардан айласин.

Амин...

Ёшлик Сири

“Маълумки, набавий хушхабарни рўёбга чиқариш учун бутун борини ўртага қўйган ва кемаларни тоғдан ошира олиш қобилиятини кўрсатган Фотиҳ Султон Меҳмет Хон зулм билан мамлакатларни истило қилиб, каллалардан миноралар қилган Чингиз авлодидан эмас. У дунё салтанатидан воз кечиб, ўзини ибодатга берган бўлса ҳам, аҳли Исломнинг ўзига бўлган эҳтиёжи сабаб яна ортга қайтган, Манисадаги чиллагоҳидан чиқиб, яна қўшинга бош бўлган Ислом тарихига Варна билан Косово зафарларини ҳадя қилган Жаҳонгир дарвешнинг ўғлидир” (Нуриддин Топчи).

ЁШЛИК СИРИ

Бир миллатнинг истикболини олдиндан кўра олиш каромат эмас. Зеро, ёшларнинг нимага қизиқиб, нимани хоҳлашини кузатиш бунга ташхис қўйишга етади. Ҳар бир даврнинг ёшлари ўз феълига уйғун тарзда қувватини ишлата оладиган бир ҳаяжон оламида яшайди. Бу ҳаёт тарзи бутун бир миллатнинг юрак уруши каби бўлади. Бошқача қилиб айтганда, ҳар бир миллат ёшликнинг туйғу ва фикр дунёсига кўра шаклланди. Агар бир миллатда ёшлар кучларини яхшилик, маънавият, фидокорлик ва фазилат йўлида сарф қилаётган бўлса, бу миллатнинг истикболи ёруғ дея айтиш қийин эмас. Аксинча, ёшлар куч-қувватини нафсониятга, яъни қўпол қувватларга асир ва ром қилаётган бўлса, бунинг оқибати мағлубиятдир.

Бунинг тарихдаги бир мисоли Истанбул Фотиҳи бўлиш орзусида буюк азму қарор билан юрган шаҳзода Меҳметдир. Болалик ва ёшлигидаги идеаллари, ҳаяжон ва ғайратлари унинг келажакда қанчалар буюк инсон бўлиб улғайишининг дастлабки ишоралари эди. Унинг истеъдод ва қобилиятларини кўрган отаси Мурод Хон II икки бор тахтни кичик ёшдаги ўғли Меҳметга қолдирмоқчи бўлган. Ундаги бу фазилат ва камолни кашф қилишга сабаб бўлган суҳбатларидан бирида ота ва ўғли шаҳзода Меҳмет орасида сарой боғчасида гўзал суҳбат бўлиб ўтади. Бу суҳбат асносида шаҳзода Меҳметдан хол-аҳвол сўраб, отасидан шундай бир савол сўрайди:

— Эй ота! Қандай ҳикматдирки, зиммангиздаги миллатнинг шунча оғир юк ва азиятига қарамасдан, сизда бошқа қариялардаги каби кексалик аломатлари кўринмайди. Сизнинг ҳам бошқа

инсонлар каби ёшингиз ўтди, аммо улар каби эгилиб-букилмадингиз ва букри бўлмадингиз. Ҳар турли заҳматларга қарамай, ёшликдаги тетиклик, қаҳрамонликни, ақл ва иродангизни ўз ўрнида ишлатаяпсиз. Бир қарасам, жанг майдонларида музаффар қўмондонсиз; бир қарасам, илм мажлисларида тенгсиз устозсиз; бир қарасам, халққа нисбатан самимий ва меҳрли дарвешсиз!.. Кечангиз, кундузингиз йўк! Бу ишларга новда каби бўйнингизни букмасдан, нозик руҳингизни чарчатмасдан қандай тоқат қилаяпсиз? Бу қандай бир санъатдир, ота?! Ўй-хаёлларнинг доимий машғулияти инсонларни эритиб тугатаётганда, сизда бирор ўзгариш кўринмайди, ҳузурингизни буза олмаяпти!.. Бу феъл учун қандай малҳам, ақлингиз учун қандай усул ишлатаяпсиз? Лутф айлаб уларни менга ўргата оласизми? Токи мен ҳам сизнинг йўлингизда юра олайин...

Султон Мурод Хон кичик ёшдаги ўғлининг ҳеч кутмаган саволлари қаршисида ҳайратга тушиш баробарида, ғоятда мамнун бўлиб шундай тарихий насиҳат қилади:

– Эй сеvimли ўғлим! Мени суюнтирдинг. Коинотни ва бутун борлиқларни банда айлаган улуғ Роббим сенга берган заковатини зиёда қилсин. Шундай буюк ва кенг масалаларда нозик тушунчанг ва фаросатингни зиёда қилсин.

Эй ўғлим! Мен ҳаётларини Аллоҳ йўлида ўтказганларнинг охират оламининг ҳаёлга сиғмаган чексиз неъматларига эришишларига ишонаман. Бу ишончимда заррача шубҳам йўк. Бунинг учун улуғ Аллоҳимга қилган ибодатларимни энг самимий ҳолатда, жону кўнгилдан адо этаман. Мен Аллоҳ томонидан бу азобу изтироблар дунёсида тортганларимнинг аксини охират оламида берилишига ишонаман ва ҳар хусусда Унга илтижо қиламан. Унинг тақдири, яъни қадари мен учун буюк бир роҳатлик деб ўйлайман.

Эй, ўғлим! Ҳар айтилганга ишониб алданишдан узоқ бўлиш, ҳар айри ҳолатнинг ички юзини ўрганиб тушуниш ва аслий ҳақиқатига яқинлашиш керак! Ҳар қандай мева фақат пишган вақтдагина истеъмол қилинади; худди шу сингари, инсонлардан кўпни кўрган, билган ва тажрибаси зиёда бўлганлар ҳам ҳар замон танланишга сазовор бўладилар. Акс ҳолда, етук ва лазиз узум шингиллари турганда ҳали пишмаган хомини емоқ ақл заифлигидан нишонадир.

Эй ўғлим! Вақти-вақти билан улуг аждодларимни эслайман. Мендан кейинги наслимиз оқибати ҳақидаги ўйга толаман. Алҳамдулиллаҳ, шу кунгача севги, ҳурмат ва бирдамликни кўриб келдик. Бугундан кейин ҳам худди шу тарзда давом этишини орзу қиламан. Қандай Ислом фитрати билан туғилган бўлсак, яна шундай ҳузури илоҳийга солим қалб ва хотиржам виждон билан кетишни хоҳлайман. Шуни яхши билгинки, ҳамма нарсани ҳам фақатгина қаттиққўллик, қилич, қаҳрамонлик ва эзувчи куч мажбурияти билан қўлга киритиб бўлмайди. Бу борада ақл, тадбир, сабр, олдинни кўрмоқ, имтиҳон ва сермахсул тажрибалар ҳам муҳим. Биринчи йўл, яъни куч билан таъсир ўтказишнинг айбу нуқсонлари кўп. Иккинчи йўл ҳамма вақт ҳам ишга ярайвермайди. Буюк ютуқлар учун ҳар иккисини бирга юритиш керак! Унутмагинки, улуг аждодларимизнинг буюк зафарлари кўринишда қиличнинг соясида қўлга киритилган бўлса-да, ҳақиқатда ақл, мантиқ, илоҳий муҳаббат билан содир бўлган. Бунинг натижасида Аллоҳ таолонинг илоҳий ёрдами билан рўёбга чиққан.

Эй ўғлим! Асло адолатни қўлдан берма! Чунки буюк Аллоҳ одилдир ва одилларни севади. Сен Унинг ердаги халифасисан. У сенга ўз хоҳиши ила бир қанча лутфлар эҳсон

қилиб, сени бандаларининг бошига сардор айлагандир, буни эсдан чиқарма!

Эй ўғлим!

Бу дунёда уч тоифа инсон бор:

Биринчи тоифа – ақли ва фикрлари жойида бўлган, таквода яшаётган, тўғрини эGRIDAN ажратиб, истикболни оз-кўп кўрган ва тушунган, ҳеч қандай ғайритабиийликлари бўлмаган кўнгиЛ аҳли.

Иккинчи тоифа – қайси йўЛнинг тўғри ёхуд эгри бўлганини билишдан узоқ кимсалардир. Бироқ бу ҳолатга ўз хоҳишлари билан эмас, атрофидагиларнинг таъсирида тушгандирлар. Насихат қилинганларида, тўғри йўЛга келишади, ҳақиқатни қабул қилиб, гапга кирадилар. Шунингдек, кўпинча эшитиб, эшитганларига мос тарзда яшайдилар.

Учинчи тоифа эса на ўзлари бир нарсадан хабардор, на огоҳлантириш ва насихатларга кулоқ солади. Фақатгина ўз истакларига эргашади ва ҳар нарсани биламиз, деб ўйлашади. Булар энг хавфли кишилардир.

Эй ўғлим! Буюк Аллоҳ сени илк қаторда санаган кимсалардан қилиб яратган бўлса севинаман, Жаноби Ҳаққа шукр қиламан. Агар иккинчилардан бўлсанг, сенга қилинган насихат ва огоҳлантиришларга кулоқ тутишингни тавсия қиламан. Аммо асло учинчи тоифадан бўлма! Улар Аллоҳнинг олдида ҳам, одамлар олдида ҳам яхши аҳволда эмас.

Эй ўғлим! Подишоҳлар қўЛларида тарози тутган кишига ўхшайди. Лекин асл ҳукмдор тарозини ҳаққоният билан тутади! Сенга ҳам ҳукмдор бўлганингда тарозини жуда эҳтиётлик билан тутишингни тавсия қиламан. Ўшандагина

буюк Аллоҳ ҳам сенинг ҳаққингда яхшилик истайди. Сени солиҳлардан қилади. Унга ҳамма нарса аёндир”.

Ота ва ўғил орасидаги бу суҳбат фаросат ва истиқомат тўла насиҳатлар занжири эди. Бу занжир байроқ мусобақаси каби қўлдан-қўлга етказилиб, кўнгилдан-кўнгилга нақл қилиниб, тарихнинг энг тенгсиз, энг асл ва энг улуғ давлатларидан бирини барпо этган.

Аслида давлатлар – инсонлар, инсонлар эса давлатлар кабидир. Чунки давлатни қурган, бошқарган ва қулашига сабабчи ҳам инсондир. Инсоннинг қудрати ва одатлари давлатларни ҳам юксалтиради, ҳам пасайтиради. Баъзи замонларда инсонларнинг маънавий ва руҳий фазилатлари ҳаётларига ҳукмрон бўлади. Улар ҳам бу фазилатлари ила энг сабрли, энг фаросатли, энг марҳаматли, энг очиққўл ва кучли бўладилар. Улар қурган муассасалар ҳам шу рангда бўлади. Баъзи замонларда инсоннинг нафсоний тушқунликлари ғалаба қилади. Ўша вақтда эса бу инсон ва унинг қурган муассасалари энг золим, энг бузғунчи, энг шафқатсиз ва энг ахлоқсиз кўринишда бўлади.

Муҳими, инсоннинг ички дунёсидаги яхши хислат ва фазилатларни ёмон хислат ва разилликлардан устун қилиш ва абадий ёшлик шаробини ича олишдир. Бу фазилат ўлчовларига эга бўлганлар дунёда ҳам, охиратда ҳам масрур ва макбул бўлурлар.

Ё Робби! Бизларни ахлоқий тушқунликлардан ва гуноҳлардан муҳофаза қил! Бизни маънавиятнинг абадий ёшлик бахш этувчи булоқларидан қониб ичган бандаларингдан айла!

Амин...

Шундай Яшагинки, Ўлимни Мамнунлик Билан Қарши Ол!

*Аслида биз тугилган кунимиздан бошлаб ҳар
ўтган кун давомида қариб бораяпмиз ва билиб-бил-
маган ҳолда ўлим томон одимляяпмиз.*

*Умримиз гўёки эскирган ва таъмирлаш мумкин
бўлмаган бинолар каби... Бутун дунёдаги борлиқлар
каби фонийликка маҳкумдир... Ҳақиқий ва боқий
ҳаёт эса, бешик билан тобут орасидаги масо-
фага сизгайдиган даражада олий ва абадий бир
ҳақиқатдир! Мана шундай абадий ҳаёт қаршисида
дунё ҳаёти дарёдан бир қатра каби эмасми?*

ШУНДАЙ ЯШАГИНКИ, ЎЛИМНИ МАМНУНЛИК БИЛАН ҚАРШИ ОЛ!

**“Албатта, «Роббимиз Аллоҳ», деган, сўн-
гра мустақийм бўлганларнинг олдиларига
(ўлим вақтида) фаришталар тушиб, (дерлар):
«Қўрқманглар, маҳзун ҳам бўлманглар, ўзин-
гизга ваъда қилинган жаннат хушхабарини
қабул қилинглар”** (*“Фуссилат” сураси, 30-оят*).

Хандақ ғазотида бўлганидек, ниҳоятда сабр билан қийин дамларда Аллоҳнинг Расули саллаллоҳу алайҳи васаллам умматига: “Ҳақиқий ҳаёт – охират ҳаётидир”, дея бу дунёнинг мусибат ва имтиҳонлари ўткинчи эканини айтардилар. Бу машаққатлар умматнинг келажақдаги мукофатларига сармоя эканлигини билдирардилар.

Макка фатҳида бўлганидек, катта бадаллар тўлаб эришилган муваффақият ва зафарлар қаршисида нафс ва ғурурнинг тузоғига тушмаслик учун ҳам “Ҳақиқий ҳаёт – охират ҳаётидир”, дея такрорлардилар. Нодонликни саодат санаган ғофиллар “Ҳаёт нима?” деган саволга: “Шу – яшаётган кунларимиз. У ҳам бўлса қабр остонасида тугайди”, деб жавоб беришади. Тупрокнинг рутубатли ва қабр тошларининг қаттиқлиги билан тугайдиган бундай ғофилонга ҳаётдан ҳам аччиқроқ бирор нарса бормикан?!

Касалликлар, кутилмаган ҳодисалар, фалокатлар, ҳаётий таҳликалар ўлим билан инсон орасида нозик парда эканини кўрсатишга кифоя қилмайдими? Бунча огоҳлантириш ва ало-матларга қарамасдан, умр тақвимидан саҳифаларнинг бир-

бир тушишини минг бир ғафлат ва сўқирлик билан кузатиб туриш канчалар аччиқ! Худди устидан оққан ёмғир томчила-ридан бенасиб қолган қоялар каби...

Аслида биз туғилган кунимиздан эътиборан ҳар ўтган кун бир қадам-бир қадамдан узлуксиз ҳолатда ўлим томон йўл оламиз.

Ҳақиқий ва абадий ҳаёт эса бешик билан тобут ораси-даги масофага сиғмайдиган даражада олий ва абадий бир ҳақиқатдир! Шундай боқий ҳаёт қаршисида дунё ҳаёти дарё-дан бир қатра каби эмасми?

Шу сабабдан асл ҳаёт Куръон ва суннат ҳақиқатлари-нинг руҳонияти билан яшаш, абадий саодатга ноил бўла олишдир. Дунё ҳаётининг мусибатлари ва зийнатларига аба-дий ҳаётнинг илк поғонасини ташкил қилган бир имтиҳон босқичи деб қараш лозим.

Шоир яратилиш ғоясига мос ҳузур тўла, шарафли ва қийматли ҳаётни шундай ифодалайди:

**Эсингдами, айтчи, сен туғилган он,
Барча шодон эди, сен эса гирён,
Шундай яшагилки, кетар чоғингда,
Барча гирён қолсин, сен эса шодон!...**

Дунёдан видолашаётган ҳолатида ҳар бир инсон охирги нафас ойнасида барча хайрли амаллари ва хунук ишларини, бутун умрини бир-бир кўради. Охирги нафасимизда пушай-мон бўлмаслигимиз учун ҳаракат қилишимиз керак. Куръони карим ва суннати сониянинг файзли иқлимида хайр-ҳасанот ва солиҳ амаллар безанган бандалик ҳаётини яшаши-миз зарурдир. Зеро, ҳадиси шарифда “Киши қандай яшаган

бўлса, шундай ўлади, ўлган ҳолатида Ҳисоб куни тирилади”
(Мунаввий, Файзул Қодир, V,663), дея марҳамат қилинади.

Бошқача айтганда, охирги нафас аччик-ширин хотиранлар ила яшалган фоний ҳаёт саҳнасининг энг сўнгги пардасидир. Ушбу абадий охират сафарига чиқаётганда, дунё ҳаётига қараб айтилган бу сўнгги видонинг моҳияти ғоятда аҳамиятлидир. Шоир Нажиб Фозил айтганидек:

**Ул онда пардалар кўтарилар, пардалар тушар,
Азроилга “Ҳуш келдинг”, демокдир ҳунар...**

Унутмаслик керакки, ориф ва ошиқ кўнгилли Ҳақ дўстларининг ҳаловатли ҳаёти қабр оламида ҳам айни ҳузур иклимида давом этади. Ҳазрати Пайғамбар саллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам қабр олами улар учун жаннат боғчаси ҳолатида эканини хабар берганлар. Қуйидаги мисралар шундай ҳузурни тараннум қилади:

**Ўлим осуда баҳор ўлкасидир, келур бир зумда,
Кўнгил ҳам бир идиш каби йилларча ётур.
Ва салқин мажнунтолар остида ётган қабрингда,
Ҳар сахар гул очилар, ҳар кеча булбул сайрар.**

(Яҳё Камол)

Юкингни Ташлаб Кет

Дунё молига ҳаддан ортиқ берилиши, ҳаёт-
ни бу дунёдан иборат деб ўйлаш, охиратни
унутиши – гафлат зафар қозонган оқибатдир.
Кофирлар ва фосиқлар Қиёмат кундаги даҳ-
шатларга дуч келган азобдан қутулиши учун
дунёдага ҳамма нарсасини, ҳаттоки ундан
ҳам кўпрогини беришга рози бўладилар. Лекин
у кунда вақт ўтган, ҳамма нарса тугаб, фур-
сат қўлдан бой берилган бўлади.

ЮКИНГНИ ТАШЛАБ КЕТ

Аллоҳнинг дўстларидан бири ибрат назари билан кузатган манзарасидан ҳайратланиб, одам боласининг эҳтиросини шундай тасвирлайди:

“Бир куни бир дарахтнинг соясида ўтириб, дам олаётган эдим. Бир чумоли диққатимни тортди. Ўзидан анча катта нон ушоғини кўтариб, тортиб олиб кетаётган эди. Баъзан қўлмакчага дуч келиб, атрофидан айланиб ўтарди. Баъзида эса, ўтлар орасига тикилиб қолган ушқони чиқариб олиш учун тирмашарди. Аммо нон ушоғини ҳам ташлаб юбормайди, ташиш енгилроқ бўлиши учун ушқони майдалашга ҳам кўнмасди. Шу ҳолатда иссиқ кунда нон ушоғини узоқ масофага ташиди. Ваниҳоят, инига етиб келди. Лекин инига кирадиган йўлакча кичик, олиб келган луқмаси эса катта эди. Минг бир заҳмат билан ини оғзига олиб келган нон бўлагини ичкарига олиб киролмаётган эди. Нон атрофида айланиб, ушқони тўнтарар, уёғидан, буёғидан тортар, аммо луқмани инига олиб киролмасди.

Бу манзара менга ҳам ўз ҳолимни мулоҳаза қилишга ундади. Умр бўйи тўшлаган бойлигимизни қабр эшигидан олиб киришга уринишимиз ҳаёлимга келди. Ҳолбуки, дунёда тўплаганимиз бу ашёлар, зийнат ва сарватларнинг янада яхшилари бизни охираат ҳаётида кутаётган бўлади. Албатта, агар аввалроқ у ерга жўната олган бўлсак! Ҳақ лутф этган неъматлар қандай сарф қилинишини билган бўлсак!..”

Дунё неъматларига берилиш, унинг фоний ва оний завку сафоси учун чексиз саодат имконини сарфламоқ кабидир. Худди Юсуф алайҳиссаломни кудукда топиб, сўнгра улуг насибани уч тийинлик дунё манфаатига сотган ғофил карвончилар каби.

Пешонасида нури Муҳаммадия акс этган ҳазрати Юсуф алайҳиссаломни ҳасаддан акалари кудукка отганида, Аллох таоло уни муҳофаза қилди. Жуда чанқаган бир йўловчи карвони ичида сув бор деб ўйлаб кудукка бир челақ ташлади. Ипга илинган ҳазрати Юсуф алайҳиссалом челақ билан юқорига чиққанда, карвончи чанқоғини унутди. Қаршисидаги ақлни шоширадиган гўзалликни кўриб, ҳайрат ва даҳшатда қолди. Лекин ғофил киши бу гўзалликнинг маънавий жиҳатига эътибор бермади. Унинг моддиятига эътибор берди ва ғофилона тарзда бир ховуч дунёвий нархга уни қўлдан бой берди. Худди Лайлога мафтун бўлиб, илоҳий қовушишга эриша олмаганлар каби...

Ҳолбуки, кудукдан сув тортишга келган одам қаршисидаги ҳазрати Юсуф алайҳиссаломнинг гўзаллигини кўрганида эди, сувни ҳам, кудукни ҳам унутиши аниқ эди. Бу илоҳий тажалли қаршисида қалбидаги ғафлат пардасини йиртиб ташлаб, ҳайрат ва даҳшат ичида қолмоғи керак эди. Афсуски, у ақли заиф одам Юсуф алайҳиссаломни қул қилиб сотишни ўйлаб, ундан фойда оладиган оз микдордаги дунёвий манфаатга алданди. Қўлига теккан имконни аҳмоқларча бой берди. Кўпни бериб, озни олди.

Мавлоно Румий ҳазратлари ҳаётини фоний ва ўткинчи борлиқлар ортидан зое қилиб, охиратга қўли бўш кетганларни шундай тасвирлайди: “Дунёга кўнгил берганлар худди соя овлаган овчига ўхшайди. Соя қанақасига уларнинг мулки

бўла олади? Чунончи, аҳмоқ овчи қушнинг соясини қуш деб ўйлаб, уни ушламоқчи бўлади. Лекин тол устидаги қуш ҳам бу аҳмоққа хайрон қолди”.

Шундай қисса бор:

Аллоҳнинг дўстларидан Бахлул Доно ҳикматли ва ибратли сўзлари билан даврининг инсонларини, асосан халифа Ҳорун ар-Рашидни огоҳлантиришга ҳаракат қилар эди. Ҳақиқат пардаларини очиб, дарслар берар эди. Халифа ҳам унинг бу ишини хуш қабул қилар, саройга кириб-чиқишига рухсат берарди.

Бахлул Доно узун муддат саройга бормади. Келганида Ҳорун ар-Рашид қизиқсинди:

– Бахлул, кўп бўлди кўринмаганинга, қаерларда эдинг?

– Менга жаҳаннамни кўрсатдилар, у ердаги вазиятни кўрсатдилар, - дея жавоб берди Бахлул.

Ҳорун ар-Рашид жавобдан хайрон қолди:

– Қандай кирдинг у ерга, олов сени ёқмадим?

Бахлул Доно халифани даҳшатга солган шу жавобни берди:

– Йўқ, у ерда олов кўрмадим. Чунки ҳамма ўз оловини дунёдан ўзи олиб борар экан!..”

Дунёда одам боласини қамраб олган нафсоний орзуларнинг жозибаси ҳақиқатда абадий ҳаётни азобга айлантирган оташ парчасидан бошқа нима ҳам бўларди? Бу дунёдан охи-

ратга жўнатадиган ҳар бир нарсамизни турли машаққатлар билан тўплаймиз.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анхудан келган бир ривоятда шундай дейилади:

“Инсон ўлганида фаришталар: “Нима олиб келди?” дейишади, одамлар эса: “Нима ташлаб кетди?” дейди” (Байҳақий, Шуобул-Иймон, VII, 10475).

Аллоҳнинг Расули саллаллоҳу алайҳи васаллам бир куни саҳобаларидан:

“Қайсингизга мерос қолдирувчининг моли ўз молингиздан ҳам севимлидир?” деб сўрадилар. Саҳобалар:

“Ё Расулуллоҳ! Ўз молимизни кўпроқ севамиз”, дедилар.

Шунда Аллоҳнинг Расули саллаллоҳу алайҳи васаллам:

“Кишининг ўз моли – хайр қилиб олдиндан (охиратга) жўнатгани, меросхўрларнинг моли эса ишлатмасдан орқада ташлаб кетганидир!” дедилар (*Бухорий, Риқоқ, 12*).

Бу ҳақиқатни суннат билан таълим берган Расули Акрам саллаллоҳу алайҳи васалламнинг амаллари мисолида кўрайлик. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васаллам қўй сўйдирдилар. Бир неча жойга нафақа қилингандан сўнг Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам ўз оилаларига қанча қолганини сўрадилар. Ҳазрати Оиша розияллоҳу анҳо:

“Бизга фақатгина бир курак суяги қолди”, дедилар. Шунда Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам:

“Бир курак суягидан ташқари ҳаммаси бизники бўлди, десангиз-чи!” дея марҳамат қилдилар (*Термизий, Қиёма, 33*).

Шундай экан, мўмин молу мулкининг икки тигли (дудам) пичоқ каби эканини унутмаслиги лозим. Яъни неъматлар хайрга ҳам, ёмонликка ҳам ишлатилиши мумкин. Тарбияланмаган хом нафснинг неъматларини ғофилларча сарф қилмоғи у пичоқни сирғантириб, хатолик билан инсоннинг жон томирини кесмоғи кабидир. Ҳолбуки, неъматларни нафсга мол қилмасдан восита ҳукмида тутмоғи зарур. Зеро, ояти каримада:

“Сўнгра ўша кунда, албатта, берилган неъматлардан сўраласиз” (*“Тақасур”, 8-оят*), дея марҳамат қилинади.

Қиссадан ҳисса, Аллоҳ лутф этган неъматларини нафсига мол қилганларга хайф бўлсин! Неъматларни Ҳаққа етмоқ учун ишлата олган мўминларга эса жаннат хушхабари бўлсин!

Дунё молига ҳаддан ортиқ берилиш, ҳаётни бу дунёдан иборат деб ўйлаб, охиратни унутиш ғафлатни ғолиб қилувчи оқибатдир.

Бу ҳолат ояти каримада шундай тасвирланмоқда:

“У кунда осмон ҳудди қора мой қолдиқларига ўхшаб қолади. Ва тоғлар ҳудди титилган жунга ўхшаб қолади. Ва яқин дўст ўз дўстидан сўрамайди. Уларни кўриб турадилар. Гуноҳкор ўша куннинг азобидан қутулиш учун ўз болаларини ҳам. Ва хотинини ва ака-укасини ҳам. Ва уни ўзига олган қабиласини ҳам. Ва ер юзидаги жамики кимсаларни ҳам фидо қилишни хоҳлайди. Сўнгра ўзи нажот топса. Йўқ! Албатта, у (жаҳаннам) кучли алангадур” (*“Маъориж” сураси, 8-15-оятлар*).

Ҳадиси шарифда эса кофирларнинг Қиёмат кундаги аҳволи шундай тасвирланади:

“Қиёмат кунда бир кофир келтирилади ва унга: “Айтчи, сенинг дунё тўла олтининг бўлсаю шу тобда уларни ўзингни қутқариш учун фидя сифатида берган бўлармидинг?” дейилганида: “Албатта” жавобини беради. Шунда унга “Сендан бундан ҳам осони сўралди (фақат бундан қочдинг!)” дейилди” (*Бухорий, Риқоқ, 49; Муслим, Мунофиқин, 52*).

Солиҳлардан бири шундай деган: “Тушимда ўзимни жаҳаннам кўприклари устида кўрдим. У ерга улкан қўрқув ва хавотир билан қарадим. Ўзимга ўзим:

“Булардан қандай ўтаман?” деётганимда, у ердагилардан бири менга: “Эй Аллоҳнинг қули! Юкингни ташлаб ўт!” деди.

“Юким нима экан?” деганимда у шундай жавоб берди:

“Дунёни ташла!” (*Рухул баён II, 470*)

Қалбдан чиқарилиши керак бўлган дунёнинг қай маънога келганини эса ҳазрати Мавлоно Румий қуйидагича ифодалайди:

“Шуни билгинки, дунё аёл, пул-мол, кийим-кечак, тижорат эмас. Дунё Аллоҳдан ғофил бўлмоқдир”.

Яъни, қалбни машғул қилиб, бандани ғафлатга солган ва Роббини унуттирадиган ҳар нарсани кўнгилдан чиқариш керак.

Роббимиз ҳаммамизни омонат берган неъматларини охираат сармоясига айлантира олган солиҳ ва содиқ бандаларидан айласин! Бизларни Қиёмат куни махзун ва маҳрум қилмасин!

Амин...

Инсон Наслининг Зийнати - Солиҳа Аёл - 1

Аёл фақат ҳақиқий аёл, хоним ўлароқ яшасагина асл саодатни ҳис қила олади. Аёл асл вазифасидан бошқа ишларга йўналтирилса, оила ўчоғи қуриydi. Аёлнинг ташқи дунёга аралашиши фақат зарур сабаблар ва фитратига уйғун ишлар учун маъқул кўрилади. Бу зарур сабаблар ҳам жамият эҳтиёжлари мезонида кўрсатилиши, маъқул ва маишуъ чегаралардан ошиб кетмаслиги керак. Аёл ёлғиз бошига на гул гунчаси, на-да тикон бўла олади. Руҳоний ҳаётда камолга етса гул бўлади, омма ва кўча ихтиёрига ташлаб қўйилса, заҳарли тикон бўлади.

ИНСОН НАСЛИНИНГ ЗИЙНАТИ – СОЛИҲА АЁЛ - 1

Шундай қилиб, бу суҳбатимизда инсониятнинг ярмини ташиқил қилган аёллар мавзуси атрофида мушоҳада юритамиз. Келинг, аввало, “Махлуқотлар нега “эркак” ва “аёл” сифатида жуфт яратилганлар?” деган савол билан мулоҳазаларимизни бошлайлик.

Ёлғизлик ва яккалик – Аллоҳга хос. Чунки Улуғ Яратган якка ва бир бўлишни фақат Ўзига хос ҳолат қилган. Ва шунинг учун барча мавжудотларни жуфт қилиб яратган. Инсон, ўсимлик ва жониворларда бу ҳолат “нар-мода”, жонсиз мавжудотларнинг кимёвий таъсирларида эса мусбат (+), манфий (-) шаклида юзага келган. Чунончи, Қуръони каримда бу масала билан боғлиқ ояти карималар марҳамат қилинади: **“Ва Биз ҳар бир нарсани жуфт яратдик. Шояд-ки, эсласангизлар”** (“Зориёт” сураси, 49-оят).

“Ер ўстирадиган нарсалардан, уларнинг ўзларидан ва улар билмайдиган нарсалардан, барчасидан жуфтларни яратган Зот пок бўлди” (“Йаасин” сураси, 36-оят). Жуфт бўлгани сабабли барча махлуқот бир-бирига мухтождир. Чунки бирида бўлган хусусият, иккинчисида йўқ. Ҳаммаси бир-бирини тугал қилиб, бир бутун бўлади.

Бир эркакнинг аёлга, бир аёлнинг эркакка бўлган эҳтиёж ва мойиллиги эса, насл давомийлиги нуқтаи назаридан зарур. Аммо биргина мақсад бу эмас! Чунки мустаҳкам оила барпо қилиш билан шахсларнинг руҳий ва ижтимоий хотиржамлик, сакинат ва ҳамоҳангликда яшаш ҳам одам боласи учун ниҳо-

ятда зарур бўлган мақсад ва муддао ҳисобланади. Бу маънавий хотиржамлик, сакинат ва ҳамоҳангликка эса фақатгина “муҳаббатуллоҳ” билан етиб бориш мумкин.

Одам боласининг яратилиш сабаби ҳам “маърифатуллоҳ” ва “муҳаббатуллоҳ”, яъни Аллоҳни билиш ва севиш, дея ламизми?

Барча махлуқотларнинг яратилиш замирида, албатта, муҳаббат ётади. Бу оламлар яратилмасдан аввал Аллоҳ таоло “махфий хазина” эди. Билинишга муҳаббат қилди ва муҳаббат билан бутун борликни яратди. Шунинг учун ҳам барча муҳаббатларнинг негизи – илоҳий муҳаббат бўлди. Ҳақ субҳонаҳу ва Таоло бандаларига берган бошқа севги-муҳаббатларнинг барчасини ҳақиқатда ўз муҳаббатига тайёрландиган ва юксалтириладиган бир васила ўлароқ эҳсон айлади. Унга муҳаббат чўққисига чиқа олишнинг энг қийматли поғонаси сифатида эркак ва аёл орасидаги муҳаббат ва эътимодни баҳшида этди.

Ундай бўлса, демак, эркак ва аёл ўртасидаги муҳаббатнинг илоҳий муҳаббат даражасига олиб чиққан бир жиҳати бор.

Ҳа, бироқ муҳаббатуллоҳ кўнгилларни камраб олиши учун никоҳ илоҳий буйруқларга кўра бўлиши керак. Фақатгина нафсоний истак, ҳавас ва майллар билан боғланган никоҳда аксарият ҳолатда муҳаббат меваси ҳосил бермайди. Шунинг учун бундай турмушларда никоҳдан кўзда тутилган маънавий баркамоллик ва кўнгилнинг муҳаббат тарбияси кутилгандек бўлмайди. Яъни, кўнгиллар муносиб тарзда истеъфода қилмайди. Чунки бундай никоҳда кишилар нафсо-

ний иштаҳаларининг асирига айланган бўлишади. Маънавиятда илгарилаш нари турсин, кўнгил дунёлари янада таранг тортиб, куриб, қотади ва ҳаттоки аслиятдан узоқлашиб, бузилишгача боради. Баркамоллик ва маънавий юксалишга, яъни, диннинг ярмини тугаллашга васила бўладиган никоҳ эса энг идеал даражага эришишни тақозо қилади. Бу борада биз учун барча пайғамбарларнинг оилавий ҳаётлари ўрнак ва идеал ҳаёт ҳисобланади. Зеро, ҳазрати Одам алайҳиссалом ва ҳазрати Момо Ҳаво онамизнинг жаннатда бошланган оилавий ҳаёти Аллоҳ тақдир қилган турмуш қонуни билан Одам болаларигача етиб келган, ислом дини эса билан абдийлаштирилган. Ҳақ субҳонаҳу ва Таоло жаннатда бошланган бу оилавий ҳаётни дунёда ҳам жаннат иқлимида давом эттиришни инсон фитратига жо қилган. Ҳар бир киши мана шундай ҳузур ва саодат манбаини ҳаёти давомиди излайди. Шунинг учун никоҳ пайғамбарларнинг йўли, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг суннатлари, насл баҳор, эркак ва аёлнинг шарафу одоби, номус ва иффат кўрғони, одамзотнинг ҳайвонлардан имтиёзи, яъни, устунлигидир. Зеро, никоҳ бошқа маҳлуқотлар учун баҳсли мавзу. Хуллас, барча хусусиятлари билан никоҳ инсон фитратидаги хусусият ва аслиятини асраш учун бизга туширилган илоҳий қонун ҳисобланади. Шундай экан, исломга кўра никоҳ – насл етиштириш, фарзанд тарбияси, насл муҳофазаси, кишилик шахсиятининг ҳимояланиши нуқтаи назаридан муаззам ва воз кечилмас оила пойдеворидир.

Оилаларнинг жамиятдаги мавқеини янада очикроқ изохлаш мумкинми?

Оилалар – жамиятнинг уруғлари каби. Чунончи, тарихий бир ҳақиқат шуки, мустаҳкам пойдевор узра бунёд этилган

оилалар жамият асосини ҳимоя қилиш орқали гўзаллашти-
рар экан, бир-бирларига маънавий жихатдан қувув, яъни,
тенг бўлмаган жуфтлар ва бузук муносабатлар билан ёхуд
янглиш тарзда қурилган оилалар жамиятни барбод қилади.

Мавлоно Румий ҳазратлари бу борада шундай дейдилар:
“Завж ва завжа бир-бирига ўхшаши керак. Пойабзал жуфтига
бир қара! Пойабзал бир оёққа тор келса, иккинчиси ҳам керак
бўлмайди (Мажбур киймоқчи бўлсанг, оқсоқланиб юрасан)”.

Шунингдек, ҳазрати Мавлоно никоҳда нафсоний ҳис-
ларга мағлуб бўлмаслик учун шундай огоҳлантирадилар:

“Кўриниши гўзал, (афт-ангори хуш ёқувчи), лекин ички
дунёси хунук бўлганлардан узоқ туриш керак. Чунки Пай-
ғамбар алайҳиссалом «Зинҳор!.. Зинҳор!.. Ахлатхонада очил-
ган гўзал гулга, насаби ёмон, феъли ёмон аёлларга зинҳор-
ба-зинҳор яқинлашма!» дея марҳамат қилдилар”.

Бу хусусиятларни назарда тутмасдан қурилган оилалар
жамият учун ҳузур ва саодат манбаи бўлиши керак бўлган
жойда фожиалар уясига айланади.

Оилани бунёд этиш ва оилавий саодатнинг давом этишида аёлнинг роли қанчалик?

Аёл – оиланинг саодат ва ҳузур шифтига осилган биллур
қандил мисоли. Никоҳнинг файз ва нури билан жамиятни
ёритади. Оиланинг ифбат ва номусини асрайди. Гуноҳ гир-
доби ва яраларига, таъбир жоиз бўлса, тўсиқ бўлиши керак.
Акс ҳолда насллар увол бўлади, одам касофати ҳолига кела-
ди.

Насл бузилиши эса қариндош-уруғлик риштасининг
бузилишига ва бу билан жамият гўёки шиша синиқларига

тўлгандек хавфга қараб боради. Бундай ҳолатда фитна кучаяди. Зариф ва нозик ҳислар ўлади. Разолат ва беҳузурлик туғён қилади. Булар жамият учун таназзул аломатлари ва ҳалокат сигналлари бўлади.

Аёл – никоҳ билан барпо этилган рўзғор шарофати билан яп-янги дунёга қадам қўяди. Аввал ўзига нотаниш, буткул мажҳул бўлган бир эркак билан бирга яшай бошлайди. Аллоҳнинг оилавий турмушга лутф қилган ўзига хос бир хусусият борки, никоҳ шарофати билан жамланган жуфт аввал икки бегона киши бўла туриб, бир лаҳзада дунёда бир-бирига энг яқин икки инсонга айланади. Рўзғорлари ҳам кўп ҳолларда тарк этган ота уйларида тафтли кела бошлайди. Чунончи, Роббимиз: **“Ва сизларга сокинлик топишингиз учун ўзингиздан жуфтлар яратгани ва ораларингизда севги ва марҳаматни солиб қўйгани (ҳам) Унинг оят-белгиларидандир. Албатта, бунда тафаккур қиладиган қавмлар учун оят-белгилар бордир”** (“Рум” сура-си, 21-оят), дея марҳамат қилади.

Қуръон ва суннат руҳониятида яшайдиган ҳаловатли оила хонадони дунё саодатининг пойдевори ва Роббимизнинг энг буюк неъматларидан биридир. Бу неъмат ва саодатнинг давоми эса икки томоннинг руҳоният иқлими, ўзаро фидойилиги ва тушунишига боғлиқ.

Устоз, бугун аёллар эркалар билан ҳар соҳада рақобатга киришишлари ташвиқ этилмоқда. Бу жамиятимизда ҳар хил муаммоларга йўл очади. Бу борада нималар деган бўлардингиз?

Давримизда эркак-аёл орасида уйдирма тенглик мусобақаси бошланган.

Яратилиш хусусиятларига зид бўлган бу беллашув сабабидан рафиқалик ва оналик вазифаларига путур етиб, оиладан ҳаловат ва сакинат ариди, жамият ҳаёти издан чиқиб, кишилар шахсиятидан узоқлашди. Аёл ва эркакнинг жисмоний тузилиши, руҳий яратилиш ва фитратлари бир хил эмаски, амалий ва ҳуқуқий тенгликка зарурат туғилса! Муҳими, ҳар соҳада тенглик эмас, балки бурч ва вазифалар орасидаги мувозанатдир! Аллоҳ таоло аёл ва эркак ўртасида бир-бирларини тўлдирадиган ниҳоятда гўзал вазифаларни тақсимлаган бўлиб, шунга яраша ҳар иккисига алоҳида қобилиятлар берган. Аёл ва эркак моддий-маънавий жиҳатдан бирлашгандагина яратилиш ғоясига уйғун баркамоллик ва ҳамоҳанглик юзага келади, натижада оила ва жамият ҳаловатли бўлади. Аёл ҳақиқий аёл, рафиқа сифатида яшаш билангина саодат топади. Аёл асл вазифасидан ташқарига йўналтирилса, оила ўчоғи сўна бошлайди. Аёлнинг ташқи дунёга аралашиши, фақат зарур сабаблар ва фитратига уйғун ишлар учун маъқул кўрилади. Бу зарурий сабаблар объектив тарзда шакллантирилиши лозим. Яъни, жамият эҳтиёжлари ўлчовида белгиланиши керак, маъқул ва машруъ чегаралардан ошиб ўтилмаслиги зарур. Бир неча беҳуда ҳою ҳаваслар ва баҳоналар билан поймол қилинган чегаралар фақатгина ўзимизни алдаш ва чалғитиш бўлади, оқибатлари хусронга олиб боради.

Қанчадан-қанча хотин-қизлар шу ҳолатда охирзамоннинг ғафлат гирдобида ғарқ бўлиб кетган. Шармандалик ва разолатнинг устини ёпган зарҳал ёпинчиқларга алданган кўзлар илоҳий ҳақиқатларга келганда сўқир бўлган ва ўз саодатининг илдизига болта урган.

Аёлларни фарзанд тарбияси билан машғул бўлишдан узоқлаштириб, яратилишларига зид ишларга йўналтириш

иймонга ҳам, мантиқ мезонига ҳам сигмайди! Чунки оиладаги ҳаловат, саодат фақат ва фақат аёл ва эркакдаги ўзига хослик, қобилиятларнинг ўрнида қўлланилиши ва асраб-авайланиши билан эришиладиган насибадир. Аёлнинг ахлоқий, ижтимоий ва миллий қиёфаси ва улуғворлиги фақат никоҳ руҳониятида яшаш орқали шаклланади.

Бугунимизда оиланинг унга боғлиқ сифатида жамиятнинг ўзанидан йироқлашишига энг муҳим сабаблар аввалида **“аёлнинг эркакка айланиши, эркакнинг аёлга айланиши”** келади. Аллоҳ таоло аёлга бошқа, эркакка бошқа хусусиятлар инъом этган. Бу сифатлар ҳар иккиси ҳам жамиятдаги вазифаларини муносиб адо этишлари учун илоҳий чегара билан белгиланган. Эркак ва аёлда жисмоний яратилишидан, маънавий хусусиятларигача барча фитрат ва яратилиш сифатлари Аллоҳ уларга юклаган масъулиятларга кўра шаклланган. Ҳақ субҳонаҳу ва таоло аёлни ҳис-туйғу жиҳатдан эркакка нисбатан бой яратган. Бу ҳис-туйғу бойлиги Аллоҳ аёлга юклаган асосий вазифанинг талабидир. Бу вазифа – насл муҳофазаси ва фарзандларни динга, ватан, миллат учун хайрли инсон қилиб тарбиялаб, етиштириш. Бу илоҳий чегарадан четга чиқилса, аёл фитратига хиёнат қилинган бўлади.

Оила тирикчилиги ва таъминоти билан вазифаланган эркакда эса бошқача хусусиятлар бор. Бу вазифаси ундан маънавий соғломлик, руҳий баркамоллик, чидамлилик каби жисмоний ва руҳий хусусиятларни олдинга чиқаради. Бу хусусиятлар эркакнинг оила бошлиғи бўлишига ва оиласи учун ҳаётий курашга киришиб, уни моддий таъминлаш йўлидаги масъулиятини ҳис эттиради.

Яратилишдан келган ўзига хос хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда аёл оиланинг моддий таъминотидан масъул

қилинмаган! Бундай масъулият унга юкланганида эди, аёл учун азият ва машаққат бўларди. Чунки у яратилиши, руҳий ва жисмоний жиҳатлари билан ҳаёт ва тирикчилик курашига йўналтирилмаган. Унга аввало фарзандларни дунёга келтириш, бола туғилгандан бошлаб уни парваришлаб, асраб-авайлаш каби ҳиссиётлар билан боғлиқ муқаддас вазифа юклангандир. Лекин имконияти ва шароити тўғри келса, машруъ ва аёллигига путур етказмайдиган бирор хизмат вазифасида ишлаши мумкин. Масалан, қиз-аёллар Қуръон курси муаллималиги каби...

Илоҳий тайин асари бўлган бутун яратилиш хусусиятлари аёл ва эркакка алоҳида ва бир-бирини бутунлаштирган шахсият қозонтиради. Лекин оиладаги эркак авторитети “таҳаккум”, яъни зўравонлик кучи билан ҳукм суриш ва аёлнинг итоати **“асорат”** тарзида тушунилмаслиги керак. Бу роллар ислом ҳассослик билан тайинлаган ўлчовлар билан амалга оширилса, оилада “золим” ҳам бўлмайди, “мазлум” ҳам.

Аёл иффат ва итоат доирасидан чиқиб, эрига зулм қилиши, шунингдек, эринининг мавқеидан нафсоний орзулари йўлида фойдаланиши оилавий ҳаётни хароб қилади. Ташки оламда ҳаётий кураш учун масъул бўлган эркак вақт-вақти билан бир неча зиддиятли ҳодисаларга дуч келади. Шундай пайтларда унинг уйида рафикасидан таскин берувчи меҳрни ва муҳаббатли итоатни кўриши ҳам ҳаққи, ҳам эҳтиёжидир.

Шунингдек, кечгача уйида эрининг ишдан келишини кутган аёл хожасидан меҳр-эътибор кўришга табиий равишда ҳақли ва унинг ҳам бу ҳисларга эҳтиёжи бор. Шунинг учун ҳам оилада ҳар бир киши Аллоҳ буюрган бурч ва масъулиятни билиши керак. Оилада эркак марҳаматли, бурчига содик

ва масъулиятли, аёл эса итоаткор, эҳтиромли ва сариштали бўлиши керак. Айрим оилаларда томонларнинг ўзини бахтли хис қилмаслиги замирида аёлнинг эрига ёхуд эрининг аёлига эътибор бермаслиги, қадрламаслиги ётади.

Ҳолбуки, эр-хотин бир-бирининг жаннати бўла олмайдик, жаҳаннами ҳам бўлиши мумкин, Аллоҳ асрасин. Аллоҳга итоат қилса, бандалигини муносиб тарзда адо этса ва эрининг машруъ истакларига жавоб бериб, розилигини қозонса, бу солиҳа аёл жаннат йўлидадир. Хулласи калом, бир хонадонни ҳаловат ва саодат масканига айлантиришнинг ягона йўли – ўзаро ҳурмат ва муҳаббатдир. Аммо шуни ҳам унутмаслик керакки, аجدодларимиз: “Уяни мода куш қуради”, деганлар. Шу жиҳатдан, рўзғорни хонадонга, саодат кўрғонига айлантириш, оиласини асраб-авайлаш борасида аёл эркакдан кўра муҳимроқ рол ўйнайди ва асл масъулият унинг зиммасига тушади.

Шунинг учун ҳам бу хусусда эркакка нисбатан аёлдан кўпроқ фаросат, ғайрат ва фидойилик талаб этилади. Чунки Ҳақ субҳонаҳу ва т аоло онага отадан кўра кўпроқ лаёқат ва ҳиссиёт бағишлаган. Ва шуни ҳам таъкидлаш керакки, бундай меъёр ва маром яратилишидаги улуг қобилиятини йўқотмаган ҳақиқий оналар учун. Зеро, масжид, қабристон четларига гўдақларини ташлаб кетган виждонсиз, юраксиз ва ғаддор “она”лар ҳам бор. Лекин улар яратилишидаги асосий фазилатларидан мосуво бўлган руҳияти харобалардир.

Она фақат жисмоний хусусиятлари билангина она бўлолмайди, у юксак маънавий хусусиятлари билан ОНА-ликка мушарраф бўлади.

Агар аёл бу хусусиятлар, шунингдек, аёллик ва оналик ўзанидан узоқлашса, энди у меҳр маъбудаси эмас, балки

ҳиссиётсиз овчига айланади! Фарзандларини маҳв этади. Шунинг учун ҳам аёллар оналик хазинасини маҳкам тутиб, уни бошқа махлуқотлардан ҳам юқори савияда муҳофаза қилишлари керак.

Чунки бошқа жонзотлар оламида болалари билан юзлаштириб, ҳисоб-китобга тортилиш йўқ, фақат инсонлар учун ҳисоб сўралиш мавжуд. Яъни, фарзандлар Маҳшар куни ё хайр, ёхуд шаър (ёмонлик) ўлароқ одамларнинг қаршисига чиқарилади ва улардан ҳисоб сўралади.

Шу жиҳатдан болаларга кўрсатиладиган энг шафқатли ва ҳақиқий оналик – уларни жаҳаннам оловидан асрайдиган ҳолатда вояга етказиш ва жаннатга васила бўладиган фазилатлар жамланмасини қозонтира олишдир.

Бунинг учун диний таълим, гўзал одоб, яъни, ахлокий тарбия ва бандалик шуури, онанинг фарзандига бериши керак бўлганларнинг энг аввалида келади. Бир ҳикматда *“ал-умму мадрасатун – она мактаб”* дейилади. Аёл уйда болалар билан кўп вақт бирга бўлгани учун болаларига гўзал ўрнаклар кўрсатиб, уларнинг руҳиятида ўчмас излар қолдириш орқали **“илк ва буюк тарбиячи”** бўлади.

Ислом онага фақатгина биологик борлиқ сифатида қарамайди. Онанинг маънавий яратилишида тарбиялаш хусусияти ҳам бўлади. Яъни, ҳаёли ва одобли наслни етиштириш хусусияти. Наслни вояга етказишдаги масъулиятга бепарволик билан қаралса, бунинг оқибати хайрли бўлмайди. Бундай насллар маънавий жиҳатдан бегона кимсаларнинг фарзанди ва ворисига айланади. Ҳаттоки, уларнинг биологик мансубияти ҳам йўқолади. Охир-оқибат вазият шу ҳолатга етиб борадики, оналарнинг фарёду нолаларидан фойда бўлмай қолади. Шундай экан, комил фарзанд ўстиришни истаган

киши комил ота-она бўлиши керак. Онанинг оғзидан чиққан ҳар бир сўз, гўёки, бола шахсиятининг биносига қўйилган бир гишт демақдир. Она қалби – бола таълим оладиган синф. Меҳр-шафқатнинг энг буюк манбаи – оналардир. Она тарбиясидан маҳрум бўлган болаларнинг тарбияси қийинлашади. Юксак феъл-атворли, гўзал хулқли кишилар – солиҳа оналар томонидан вояга етказилган болалардир. Уй ишлари, фарзанд тарбияси, хожасига хизмат қилиш каби қийматли вазифаларни жафокаш елкасига ортган солиҳа она ҳақиқатдан ҳам чексиз меҳр, чуқур эҳтиром ва умрбоқий миннатдорчиликка муносибдир. Шуни яхши билиш керакки, миллатлар эркаклари билан юксалади, лекин аёллар бу юксалишни маромига етказади. Эркаксиз илгарилаш бўлмаганидек, аёлсиз ҳам олдинга силжиш ва баландларга юксалиш мумкин эмас, бу рўй берган тақдирда ҳам нуқсонли бўлади. Шу боисдан ҳам оиласида ҳаловати ва ҳузури бўлмаган эркак кўп ҳолларда ишида, касбий фаолиятида муваффақиятга эриша олмайди. Демак, мамлакат аёлнинг комиллиги ва ақли расолиги шарофати билан тараққий этади, дея бемалол айтишимиз мумкин. Албатта, бунинг акси ҳам худди шундай. Яъни, мамлакат ва миллат аёлнинг қадрсизланиши, ўзлигини унутиши туфайли ўзлигини ва қувватини йўқотади. Тарих саҳифалари бу ҳақиқатнинг саноксиз мисоллари билан тўла. Мана шунинг ўзи ҳам мустаҳкам оилаларга эҳтиёжимиз борлигидан далолат қилади.

Инсон Наслининг Зийнати – Солиҳа Аёл - 2

Роббимиз барчага ўрнатқилиб юборган Пайгамбар алайҳиссаломнинг хонадонлари бутун инсоният учун энг идеал хонадон ҳисобланади. Ҳеч қайси аёл хожасини волидаларимиз Аллоҳнинг Расули саллаллоҳу алайҳи васалламни севганларичалик сева олмайди. Ҳеч қайси эркак рафиқасини Аллоҳнинг Расулидаги муборак аёлларига бўлган муҳаббат савиясида севоолмайди. Ҳеч қайси фарзанд отасини Фотима онамиз оталарини севганчалик сева олмайди. Ҳеч қайси ота ҳам фарзандини Аллоҳнинг Расули қизи Фотимани яхши кўрганларичалик яхши кўролмайди. Хонадонидан ҳаловат ва саодат истаган киши Пайгамбар алайҳиссаломнинг муштароф муборак хонадонларидаги руҳоний чашибалардан насибаланиши зайратида бўлиши керак.

ИНСОН НАСЛИНИНГ ЗИЙНАТИ – СОЛИҲА АЁЛ - 2

Илк инсондан бугунимизга қадар жуда кўп оила қурилди. Бу оилалар ичида бизга ўрнак бўладиган энг идеал оилавий турмушлар ҳақида гапириб берасизми?

Роббимиз барчага ўрнак қилиб юборган Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи васалламнинг оилавий ҳаётлари ҳар жиҳатдан энг идеал ва ўрнак хонадондир. Бу хонадон дунёдаги энг ҳаловатли ва хайрли рўзғор эдики, бир неча кун иссиқ овқат пиширилмасда, бу маскандан саодат ифори тараларди. Боз устига, бу муқаддас хонадонда аёлларнинг хонаси фақат бошларини суқадиган мўъжаз бир макондан иборат эди. Бироқ бу хонадоннинг ризки – розилик, сабр ва таслимият эди. Аллоҳнинг Расули саллаллоҳу алайҳи васалламнинг оилавий ҳаётда қўллайдиган тарбия усуллари уларнинг кўнгилларига мустаҳкам боғланиш, ҳурмат ва муҳаббат тўлдирган эди.

Роббимиз ўрнак шахсият сифатида юборган Пайғамбар алайҳиссаломнинг хонадонлари бутун инсоният учун энг идеал хонадон бўлади. Ҳеч қайси аёл хожасини волидаларимиз Аллоҳнинг Расули саллаллоҳу алайҳи васалламни севганларичалик сева олмайди. Ҳеч қайси эркак рафикасини Аллоҳнинг Расулидаги муборак аёлларига бўлган муҳаббат савиясида севолмайди. Ҳеч бир фарзанд отасини Фотима онамиз оталарини севганчалик сева олмайди. Ҳеч қайси ота ҳам фарзандини Аллоҳнинг Расули кизи Фотимани яхши кўрганларичалик яхши кўролмайди. Хонадонидан ҳаловат ва

саодат истаган киши Пайғамбар алайҳиссаломнинг мумтозу муборак хонадонларидаги руҳоний чашмалардан насибала-ниш ғайратида бўлиши керак. Севимли Расулимиз саллал-лоҳу алайҳи васаллам мўминлар оналари мақомидаги аёл-лари орасида адолатга ниҳоятда риоя қилганлар. Бу борада қўлларидан келганча ғайрат қилишга тиришган, лекин мут-лақ адолатни таъминлаш мушкул эканини эътироф этиб Ҳақ субҳонаҳу ва Таолога ёлворганлар.

Оилавий ҳаётда **“муштараклик”** деганимиз **“бирга баҳам кўриш”** хисси ҳаётнинг ҳар лаҳзасида руҳоният ва муҳаббат билан давом эттирилиши керак. Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам бу муҳаббат иқлимини шундай тавсифлаганлар: *“Бир киши тунда хотинини уйғотиб, бирга ёхуд иккиси алоҳида икки ракат намоз ўқиса, Аллоҳни зикр қилсалар, номаи аъмоллариға Аллоҳни зикр қилган эркаклар ва аёллардан дея ёзилади”* (Абу Довуд, Татавву 18, Бирп 13).

“Тунда уйғониб намоз ўқиса, аҳли аёлини ҳам уйғотган, уйғонмаса юзига сув сепиб уйғотган кишиға Аллоҳнинг раҳ-мати ёғилсин! Худди шундай, тунда уйғониб намоз ўқиган, эрини ҳам уйғотган, уйғонмаса, юзига сув сепиб уйқуси-ни қочирган аёлға Аллоҳнинг раҳмати ёғилсин!” (Абу Довуд, Татавву 18, Бирп 13).

Бу ҳадиси шарифлардан шуни англаймизки, одам бола-сининг саодати икки шартга боғлиқ:

1. Эр-хотин орасидаги яқинлик, самимият;
2. Бир-бирини тақвога ташвиқ қилиш.

Саодатга аёл ва эркак бир-бирининг кадр-қийматини араб-авайлаш билан эришади.

Умр йўлдошларининг масъуд кунлари – инжа ва теран хотиралар, самимий нашгалар, фароғат, хотиржамлик ва лаззат фақат никоҳ соясида таъминланади.

Аммо шуни ҳам унутмаслик керакки, севинч ва бахтиёрлик баҳам кўрилганидек, қадар, қайғу ва ташвишлар ҳам баҳам кўрилиши керак.

Томонлар ҳар доим ва бевосита маънавий масалаларда бир-бирларини қўллаб-қувватлаши, бир-бирини ювадиган икки қўл каби бўлиши ва бир-бирларига энг яқин тасалли манбаини, яъни ўзлигини ташкил этишлари керак.

Чунки ҳаёт ҳар доим баркут булутлар устида учиш билан давом этмайди. Ҳаётнинг пасту баланди, бўрону пўртаналари, ўнқир-чўнқир бўлишини эсдан чиқармаслик керак. Олдиндаги кунлар одамлар учун мажҳул ва қутилмаган воқеаларга тўла бўлади. Қадар сирри илоҳийдир. Шу жиҳатдан энг улкан куч ва қувват манбаи, аввало, Аллоҳга эътимод ва иймондадир. Иккинчи улкан дастак эса бир-бирлари билан иноқлашиб, бир руҳга айланган жуфтлардир. Унутмаслик керакки, чорасиз ва ғамгин кишилар бошларига тушган мусибат ва фалокатларда оиласи томонидан қўллаб-қувватланмаса, ундан ҳам бадтарроқ афтодаҳоллик ва паришонликка учрайди. Ёхуд оила ташқарисидан тасалли излашга киришадики, бу ҳам оилани синдириш ва барбод қилишнинг илк қадами бўлиши мумкин.

Фақат маънан етук, бир-бирини тушунган шахслардан ташкил топган хонадон аъзоларининг бошига тушган ёмонликлар оила мустаҳкамлиги мезонида осонгина бартараф этилади. Оила мустаҳкамлиги – маънавий етуклик билан бирга, ўзаро тушуниш ва ҳамжиҳат бўлишга ҳам боғлиқ.

Ислом шартларига кўра, никоҳ ва оила муассасаси насл етиштириш, фарзанд тарбияси ва кишилиқ хусусиятларининг асраб-авайланиши жиҳатидан муаззам ва воз кечиб бўлмайдиган қадриятдир. Ислом бу қадриятга ниҳоятда улкан эътибор беради ва уни йўқотишга қасд қилган чириган ва бадбахт муносабатларни буткул рад этади. Шу нуқтаи назардан, никоҳдан ташқари разолатларнинг энг ёмони ҳисобланган зиндонан энг оғир ҳаром сифатида қайтаради. Зеро, бу хунук иш никоҳнинг зарифлиги, гўзаллиги ва ҳалоллигига телбаларча чанг солиш, наслни йўқ қилишга қаратилган шафқатсиз гуноҳдир.

Никоҳдек саодат ва ҳаловат дунёсини фаҳшнинг ифлослигига алмаштиришдек аҳмоқлик ва нодонлик бўлиши мумкин эмас. Фазилатли миллат ва мамлакатнинг кўчалари шармисорлик манзараларига ташлаб қўйилмаслиги керак. Майдонлар ахлоқсизлик тўлиб-тошадиган жойлар эмас. Аёлнинг энг бебаҳо ва энг қийматли бойлиги – унинг иффатидир. Аёллик шарафи ва кадр-қиймати фақат иффат сабабли асраб-авайланади. Муқаддас динимиз аёлнинг иффатига ниҳоятда аҳамият беради. Масалан, Марям онамиз иффатлари юзидан Қуръони каримда мадҳ этилганлар ва у кишининг исмлари Каломуллоҳнинг ўттиз тўрт ерида зикр қилинган. Қуръонда исмининг бунчалик зикр қилиниши бошқа ҳеч қайси аёлга насиб бўлмаган шарафдир. Бу ҳолатдан англашимиз керак бўлган ягона нарса шуки, аёлнинг кадр-қийматини орттирадиган хусусияти – иффати, иффати ва яна иффати. Аёл рафиқалик қийматидан мосуво бўлса, кўнгилхушлиқ матоҳи, ўйинчоқ ва энг бадбахт мавжудотга айланади.

Ҳазрати Фотима розияллоху анху онамизнинг яна бир сифатлари **“Бетул”**, яъни, мудом тоза ва покиза эди. Шунинг учун ҳам ислом тасаттурга катта эътибор қаратган. Чунки

тасаттур – аёлни ҳам жсмоний, ҳам маънавий жиҳатдан муҳофаза қиладиган қалқон кабидир. Тасаттурдан бўйин товланган аёл аёлликка хос қанчадан-қанча фазилатлардан маҳрум бўлиб қолмоқда. Лекин ҳижоб кийган, иффатини муҳофаза қиладиган виқорли хоним умр бўйи иффат маъбудаси сифатида яшайди. Тасаттур амри исломда аёлга берилган юксак мавқе ва қийматнинг бир тазоҳиридир. Чунончи, энг қийматли хазиналар энг муносиб тарзда қўриқланади, ўғриларнинг кўз ўнгиди очик-сочиқ ташлаб қўйилмайди. Муслиманинг кадр-қиймати юксак бўлгани боис ундан бегона назарлардан ҳижоб воситасида ўзини сақлаши талаб қилинган.

Тасаттурнинг энг улуг ҳикматларидан бири мана шу бўлади.

Аммо афсуски, бугун жамият ёнғин майдонига айланган. Болаларимизни бундан онгли, идрокли, заковатли ва ҳақиқатдан ҳам оналик таълим-тарбиясини ўзлаштирган ёш кизларимиз кутқариб қолади. Бугун бир мамлакатнинг истикболини кўриш каромат эмас. Ёшларнинг орзу-истаклари келажакнинг оёқ товушларидир. Шунинг учун болаларимизни “қашқирлар макони”га айланган муассасалар васвасасидан ҳимоя қилиш зарурдир. Бугун медианинг аксарияти шу ҳолда. Болаларимиз биз учун, иншааллоҳ, садакаи жория бўладилар. Лекин уларнинг ҳол-аҳволига парво қилмаслик, Аллоҳ асрасин, саййиа жория бўлади ва охиратдаги мусибатимизга айланади.

Онанинг маҳорати ва санъати у тарбиялаб ўстирган фарзандида намоён бўлади. Худди таъмирчининг санъати таъмирлаган буюмида кўринганидек, оналарнинг санъати ҳам жамиятга қўшган болалари билан ўзини намоён этади. Шу жиҳатдан бевосита оналар болаларини салбий таъсир

қилувчи нарсаларга жалб этилишидан ҳимоялаши, уларнинг гўзал хулқли, иймонли авлодлар бўлиб вояга етиши учун аввало ўзлари етук бўлишлари лозим.

Баъзи ота-оналар бирор мажбурият, зарурат бўлмаган ҳолатда нафсоний тинчлиги ва комфорт ҳаёт истагида қотилларча бола олдиришга киришмоқда. Қиз фарзандларини тириклайин тупроққа кўмган ярим ваҳший жоҳилият кишилари билан гўёки ваҳшийлик мусобақасига киришишгандек, ҳали она корнида бўлган масъум гўдакларни беҳудага парчалаб, уларни замонавий қотиллик қурбонига айлантираяптилар. Бу авваламбор, илоҳий лутфга нисбатан онкўрлик ва ношукрлик бўлади! Қолаверса, бу жинойтга қўл урганлар ҳаётнинг қандай қутилмаган воқеаларига дучор бўлишидан беҳабардирлар. Бу жинойтчилар балки эртага ёлғиз қолганида қўлидан тутадиган ўша бола бўлишини яхши тушунишлари керак. Ўз вақтида ўз ота-оналари ҳам уларни хоҳламай, шу оқибатни уларга раво кўрганларида эди, бугун улар ҳам ҳаётда яшамаётган бўларди. Буларнинг ҳисобини олиш керак.

Дин ва иймондан маҳрумлиги учун фақат жисм режалари билан яшаган, эгоси ва нафсоний истакларини қондиришдан бошқа ўй-хаёли бўлмаган, кишилиқ шараф ва қадр-қиймати билан умрбод видолашган худбин насл қанчалик фалокатли ва ҳалокатли оқибатларга дуч келганига дунё кўп бор гувоҳ бўлган.

Фаҳш ва гиёҳвандлик, маънавиятдан узоқлашиш фалокатига дучор бўлган халқларнинг ҳоли улкан ва даҳшатли зилзила офатига йўлиққан мамлакатлардан ҳам бадтардир. Бундай жамиятлар қайғули саҳро касалхонасига ўхшайди.

Сўзларимни шу дуо билан тугатишни афзал кўрдим:

Бутун дунёда оилалар ахлоқсизлик, эътиборсизлик ва меҳрсизлик офатларидан путур кўраётган шу дамларда Роббимиз оиламизни мустаҳкам пойдеворлар узра бунёд этишни ва унда офиятда яшашни насиб айласин!

Уйларимиз муҳаббат, ҳаловат ва саодат нурлари билан мунаввар дунё жаннати бўлсин! Оила жаннатимизнинг эшигини Жамолуллоҳга қовушиш бўлган абдий жаннатларга очилишини насиб айласин!

Амин!..

Асри Саодатдан Солиҳа Аёл Сиймоси

Солиҳа она илоҳий қудрат одам боласига насиб этган раҳмат қучогидир. Оила аъзоларининг тўлиб-тоишиши, айниқса, болаларнинг ҳолдан тойдирувчи ишхликларини эритувчи фазилат жавҳари – она қалбидир. Фидойи ва солиҳа она, ҳақиқатдан ҳам, чексиз меҳрга, чуқур эҳтиромга муносиб. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи васаллам Ўзларига уч нарса Аллоҳ томонидан севдирилганини ва улардан бири солиҳа аёл эканини марҳамат қилганлар. (Қаранг: Насоий, “Ишратун нисо”, 10; Аҳмад, III, 128, 199)

АСРИ САОДАТДАН СОЛИҲА АЁЛ СИЙМОСИ

Саҳобалардан Муоз ибн Жабал розияллоҳу анхунинг аммаларининг қизи бўлган Асмо розияллоҳу анҳо мадиналик кўзга кўринган аёл саҳобиялардан эдилар. Оқила, нозик таъб, ўз вақтида ва ўз жойида сўзлашни билган, мароми маъносини чиройли тасвирлаганлари учун у муборак хонимга “Аёллар вакиласи” маъносида **“Ҳатибатун Нисо”** номи берилганди.

У кишидан саксон бир ҳадиси шариф ривоят қилинган. Мадиналик аёллар ниҳоятда фасоҳатли ва балоғатли хитоби бўлган Асмо розияллоҳу анҳога келиб маънавий дардларини айтар, ўз ҳолатлари ҳақида ҳукмлар сўраш учун Пайғамбар алайҳиссаломнинг ҳузурларига элчи қилиб юборардилар. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи вассаллам Асмо розияллоҳу анҳони кўриб, ёнларидаги кишиларга:

“Асмо ҳеч кимнинг ҳаёлига келмаган нарсаларни сўрайди”, дея марҳамат қилардилар.

Бир куни Асмо розияллоҳу анҳо ҳузури набавийга чиқиб, севимли Расулимизга яқинлашдилар ва одоб билан:

– Эй Расулуллоҳ! Аёлларнинг нима айби бор? – деб сўрадилар ва сўзларини шундай давом эттирдилар: - Ота-онам Сизга фидо бўлсин, эй Расулуллоҳ!.. Мен Сизга аёлларнинг элчиси бўлиб келдим. Шарқу ғарбда яшаётган барча аёллар менинг бу ерга чиққанимни эшитсин ё эшитмасин, барчаси мен билан бир хил қарашни баҳам кўрмоқдаки, Аллоҳ таоло Сизни бутун эркагу аёлга пайғамбар қилиб юборган.

Биз Сизга ва Сизнинг Роббингизга иймон келтирдик. Аёл бўлганимиз учун уйимизнинг чегаралари ортида яшаймиз. Жуфтимишга ҳаловат ва сакинат манбаи бўламиз, болаларимизни ўстириб, тарбиялаймиз. Лекин Ҳақ субҳонаҳу ва таолога яқинлашиш учун эркаклардан фарқли равишда, бизда баъзи маҳрумиятлар бор. Эркаклар жума намозини адо этади, масжидга ва жамоатга қўшилади, беморларни биздан кўра кўпроқ зиёрат қилади, жанозаларда қатнашади, ҳажга биздан кўра кўпроқ борадилар. Булардан энг муҳими, эрлар душман билан жанг қилиш учун уйларида чиқиб кетади ва Аллоҳ йўлида жиҳод қилади. Биз бўлсак эримизнинг молларини асраймиз, ип йиғириб кийим-кечак қиламиз, болаларимизни боқамиз. Шундай экан, биз эримиз эришган хайр ва савобларда уларга шерик бўла оламизми?

Ҳазрати Асмо розияллоху анҳонинг басирот ва фаросат барқ урган бу сўзлари Расулulloҳ саллаллоху алаҳи васалламга ғоятда хуш ёқди. Асхоби киромга қараб:

“Сизлар дин масаласида савол берган бирор аёлдан бундан маънолироқ сўзларни эшитдингизми?” дея сўрадилар.

– Эй Аллоҳнинг Расули! Биз бирор аёлнинг бу қадар фаросат ва қобилиятга эга бўлишини ҳаёлимизга ҳам келтирмаган эдик, - дея жавоб қилдилар саҳобаи муборақлар.

Расули Акрам саллаллоху алайҳи васаллам Асмо розияллоху анҳога хитоб этиб:

“Эй Асмо! Шунинг яхши билгин ва сени бу ерга юборган аёлларга ҳам етказиб қўйгинки, аёлнинг эрига яхши муносабатда бўлиб, унинг розилигига эришиши савоб жиҳатидан сен юқорида санаб ўтган устунликларнинг барчасига мусовий (баробар)дир”, дея марҳамат қилдилар.

Асмо розияллоҳу анҳо бу жавобдан бениҳоя мамнун бўлдилар. Орқаларига кетаётиб, севинчдан таҳлил ва такбир келтирдилар (Ибн Асокир, *Тарихи Дамашқ*, VII, 363-364, XXIX, 65-67; Байҳакий, *Шуаб*, VI, 421; Ҳайсамий, IV, 305; Ибнул Асир, *Усдул Фабо*, VII, 19).

Шунга ўхшаган яна бир ривоятда эса қуйидагича мисол бор:

Саҳобия аёллардан Умму Риъла розияллоҳу анҳо Пайгамбар алайҳиссаломнинг ҳузурларига келади ва уйини саранжом-саришта тутиш, эрига хизмат қилиш, болаларини парваришлаш каби уй ишлари билан машғул бўлишини таъкидлаб:

– Эй Расулуллоҳ! Бизнинг ғазога бориб буюк ажрларга ноил бўлиш имконимиз йўқ. Бизга шундай бир нарса ўргатингки, у билан Аллоҳга яқинлашайлик! - дедилар.

Аллоҳнинг Расули саллаллоҳу алайҳи васаллам у кишига:

“Туну кун тинимсиз Аллоҳни зикр қилинглар, қўзларингизни бегонага тушишдан ва овозингизни бегоналарга эшитиришдан муҳофаза қилинг”, дея марҳамат қилдилар (Ибн Ҳожар, *ал-Исоба*, VIII, 204).

Бу икки ривоятдан шуни англаш мумкинки, аёл саҳобаларнинг қалбида уй ишлари ва фарзанд тарбияси билан бўлиб, Аллоҳнинг йўлида хизмат қилиш ва улкан ажр-савоблардан маҳрум қолиш хавотири бўлган. Саҳобиялар эрлари улардан ортиқроқ ибодат, инфоқ ва жиҳод қилиш орқали аёллардан ўтиб кетишгани, ҳолбуки, улар уй ишлари ва

фарзанд тарбияси билан андармон бўлиб бир жойда қотиб қолганлари, худди эркаклар сингари улкан савобу ажрлар олишдан маҳрум бўлаётганларини ўйлардилар. Бу хайр ва хизмат ҳаяжони уларни Пайғамбар саллаллоҳу алайҳи васалламга тез-тез вакилалар юборишга ундарди.

Бу ҳодисалар юзасидан мушоҳада юритсак, уларда ғоятда кўп ибрат ва ҳикматлар борлигига гувоҳ бўламиз. Яъни-ким, Ҳақ субҳонаҳу ва таоло одамларни бир-бирига муҳтож қилиб яратган ва ҳар бирига алоҳида-алоҳида қобилиятлар эҳсон айлаган. Фақир киши дунё ҳаётида бадавлат кишига муҳтож бўлади. Бадавлат киши эса, охират саломатлиги учун фақирнинг дуосига муҳтождир. Беморликдан азият чекаётган кишига ўзига қараб, ҳол-аҳволдан бохабар бўладиган соғлом одам керак. Сихҳатли киши эса дуоси билан Робби орасида ҳеч қандай парда бўлмаган беморнинг дуосига муҳтож. Фарзанд дунёда ота-онаси берадиган тарбияга муҳтож. Шу жиҳатдан ота-онадан фарзандини хайру ҳасанот билан тарбиялаши талаб этилади. Охиратда эса ота-она фарзандидан келадиган садақаи жорияга муҳтож бўлади. Шунингдек, дунё ҳаётида эр билан хотин бир-бирига муҳтож бўлади. Икковининг ҳам фитрий қобилиятлари ҳар хил. Шу жиҳатдан улар бир-бирларини бутун қиладиган унсурлар ҳисобланади. Икки томон ҳам бир-бирини ҳақ ва хайрга ташвиқ қилишлари ва вазифаларини Аллоҳ розилиги учун адо этишлари керак. Шундай қилганларидагина бир-бирларининг солиҳ амалларидан насибадор бўладилар. Аёл яратилиш хусусиятларига мос шартларда яшаса, жамиятни жаннат ҳаловати қамраб олади. Тарих саҳифаларини varaқлар эканмиз, шунга гувоҳ бўламизки, жамиятлар солиҳа аёллар билан

обод, фожира аёллар билан барбод бўлган. Зеро, жамият уруғини ташкил қиладиган оила даргоҳида ўзига хос роли билан аёл жамиятнинг биллур қандили кабидир.

Агар аёлга бахтни кўчадан топиш йўли кўрсатилса, бу биллур қандил юқоридан қулайди ва ҳаёт йўллариini шиша синиқлари қоплайди. Шунинг учун, айниқса, ёш қизлар жамиятда муслима шахсияти, фазилати ва қиёфасини намоён қилиб, атрофга чиройли ўрнак бўлишлари керак. Унутмасинларки, барча валиюллоҳ ва фотиҳлар илк файзиёбликни фазилатли оналаридан олганлар.

Оилада эркак марҳаматли ва масъулиятли, аёл эса итоаткор ва эҳтиромли бўлиши керак. Аёлнинг такво ва истиқомати эрини, болаларини, қариндошлари ва ҳатто қўшниларини хайр ва ҳасанотга ташвиқ қиладиган тарзда бўлиши керак. Солиҳа аёл – атрофига саодат тарқатган жаннат ифори гулдир. Солиҳа она илоҳий қудрат одамзодга луфт этган раҳмат кучоғидир. Оила аъзоларининг тўлиб-тошиши, айниқса, болаларнинг ҳолдан тойдирувчи шўхликларини эритувчи фазилат жавҳари – она қалбидир.

Саодат чечакларининг уруғлари оналарнинг кўнгилларига қадалган. Шунинг учун Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васаллам: *“Жаннат оналарнинг оёғи остидадир”*, дея марҳамат қилганлар ва она муҳаббатини қайта-қайта талқин этганлар. Чунончи, Ул зотдан кимга кўпроқ яхшилик қилиш кераклиги сўралганида, уч қарра “Онангга!”, кейин “Отангга!” дея марҳамат қилганлар (Бухорий, Адаб, 2; Муслим, Бир 1, 2).

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васалламнинг руҳониятларидан файз олган солиҳа аёл қиёфаси Абдуллоҳ ибн Масъуддан келган куйидаги ривоятда чиройли тасвирланган: Саҳобаи киромлардан бири ўз уйига кирганида хотини ундан

икки нарсани сўрарди: «Биринчиси - бугун Қуръондан нечта оят нозил бўлди?»

Иккинчиси – «Аллоҳ Расулининг ҳадисларидан нечта-сини ёд олдингиз? Ёдлаганларингизни менга ҳам етказинг!»

Саҳобалар уйларида чикаётганларида аҳли аёллари уларга:

– Аллоҳдан қўрқинг ва ҳаром луқма топманг! Зеро, биз дунёдаги машаққатларга тоқат қиламиз, лекин Қиёмат кунининг охират азобига чидай олмаймиз», - дея насихат қиларди” (Абдулхамид Кошк, *Фи Риҳобит Тафсири*, I, 26).

Бу каби сифатлар билан безанган солиҳа аёлни Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай тавсифлаганлар: *“Солиҳа аёл эри юзига қараганида уни севинтиради, эрининг машруъ истакларини бажаради, эри бўлмаган жойда унинг молини ҳамда номусини муҳофаза қилади”* (Ибн Можа, Никох, 5/1857).

Илоҳий қадар дастури доирасида имтиҳон қилиниш учун юборилганимиз бу дунёда насибалар ҳар хил тақсимлангандир. Шунинг учун бир қанча оилалар саодат ва ҳаловат гўшасига айланган. Уларнинг залворли шукр синови бор. Бир нечта оилаларда эса ҳузун ва бадбахтликлар ҳукм суради. Улар ҳам жуда зарур бўлмаса, ажрашишни чора сифатида кўрмасдан, Ҳақ субҳонаҳу ва таолога сифиниб, турмушларини давом эттиришга ҳаракат қилишлари керак. Чунки уларнинг ҳам сабр отли вазмин синови бор. Лекин давримизга келиб ажрашишлар сони беҳад кўпайди, айрилган кўнгишлар ортидан гўдаклар маҳзун қолди. Яъни, ажрашишлар ортидан фақат алам, изтироб ва кўз ёши қолдираяпти. Баъзи оилалар-

да илоҳий тақдир иродаси билан эр-хотиннинг фарзанди бўлмапти. Улар ҳам Оиша розияллоҳу анҳу волидамиздан ўзларига ўрнак олишлари керак. Зеро, ҳазрати Оиша розияллоҳу анҳу онамиз опа-укаларининг қизларини ўз тарбияларига олиб, уларни чиройли ҳимоя қилганлар (*Мувотта*, Закоат, 10).

Қолаверса, Пайғамбар алайҳиссалом етимни ҳимоя қилиб, ҳақ йўлида етиштирганлар учун ишорат ва ўрта бармоқларини ёнма-ён қилиб: “(Улар билан) жаннатда шундай бирга бўламиз”, дея марҳамат қилганлар (Бухорий, Адаб, 24).

Баъзи аёл ва эркаклар муносиб жуфти чиқмагани учун турмуш қуролмаяптилар. Улар ҳам бу ҳолни сабр ва розилик билан қарши олишлари керак.

Ояти каримада шундай марҳамат қилинади:

“Никоҳ(имкон)ни топа олмаганлар, то Аллоҳ уларни Ўз фазлидан бой қилгунича, иффатларини сақласинлар...” (“Нур” сураси, 33-оят)

Шунингдек, бошқа бир ояти каримада ҳам:

“...Шоядки, ёқтирмаган нарсангиз сиз учун яхши бўлса. Ва шоядки, ёқтирган нарсангиз сиз учун ёмон бўлса. Аллоҳ билади, сиз билмассиз” (“Бақара” сураси, 216-оят), дея марҳамат қилинади.

Кимларгадир никоҳланишга монелик қиладиган баъзи ҳоллар ва имконсизликлар тақдир этилган.

Хуллас, қандай ҳолат ва шароитда бўлган тақдирда ҳам, ҳар бир киши Аллоҳ таолодан доимо рози бўлиб, исломий фазилатларини баркамолликка етказиш йўлида ғайрат қилиши, қандай воқеа-ҳодисага дуч келса ҳам, ундан Аллоҳнинг

розилигини излаши керак. Ояти каримада шундай марҳамат қилинади:

“...Ким Аллоҳга таваккал қилса, бас, унга У зотнинг Ўзи кифоядир...” (“Талок” сураси, 3-оят)

Эй, Роббимиз! Асри саодатнинг кўнгилларни ислом нури билан мунаввар қилган эзгуликларидан муносиби билан истеъфода этиб, бу гўзалликлар билан Сенга юзланишни барчамизга насиб айла!

Амин!..

Солиҳа Онанинг Қизига Насиҳатлари

Ислом онага фақат биологик мавжудот сифатида қарамайди.

Унинг назарида “Она – мактаб”. Агар ота-она фарзанд тарбиясига бепарволик билан қараса, оқибати хайрли бўлмайди. Фарзанд – оиласига бегона бўлади. Агар ота-оналар болаларнинг маънавий қобилият ва ҳассосиятларини ривожлантиришмаса, боз устига уларни салбий нарсалар, ёмон дўст ва нафсоний масканларнинг ихтиёрига ташлаб қўйишса, улар билан бирга ўз охирашларини ҳам маҳв этган бўладилар.

СОЛИҲА ОНАНИНГ ҚИЗИГА НАСИҲАТЛАРИ

Фарзандлар ота-оналарнинг улардан кейин давом эта-
диган бўлакларидир. Шунинг учун ота-она болаларининг
умр бўйи бахтли, хотиржам яшашини истайди. Болалари-
нинг роҳати ва хузури учун кечаю кундуз тиним билмасдан
ишлайди, ўзи емайди, энг яхши нарсани боласига едира-
ди, ўзи киймайди, боласини ҳаммадан чиройли кийдиришга
ҳаракат қилади.

Боласи бетоб бўлиб қолса, бошида кутиб туради,
шафқат ва марҳамат қанотлари билан унинг атрофида пар-
вона бўлади. Фарзанд улғайиб, оила қурадиган ёшга етгани-
да эса ота-оналар уларнинг саодати давомли бўлиши учун
бошларидан ўтказган тажрибалардан келиб чиқиб, боласи-
га насиҳатлар қилади. Тарбияси, одоб, андиша ва ахлоқи
даражасида ўз қарашлари бўйича тўғри йўлни кўрсатишга
ҳаракат қилади. Лекин надоматлар бўлсинки, бугунимиз-
да маънавий тушунчалари заиф ота-оналар турмуш қуриш
арафасидаги болаларига аввало севги, ҳурмат, сабр-сабот ва
фидойилик фазилатларини тавсия қилиш ўрнига, “Ўзингни
оёқости қилдириб қўйма! Ортиқча гап қилса, паст кетма,
сен ҳам икки хиссасини гапир, тўйнинг ҳашаматли саройда
ўтказишини айтиб оёқ тираб ол, сен бунга муносибсан!..”
каби сўзлар билан боласининг келажакдаги бахтли кунларига
заҳар қўшадилар.

Йўл бошидаёқ кўнгилни салбий хиссиётлар билан тўл-
дирган бу каби “насиҳат”лар оила даргоҳини бунёд этишдан

кўра барбод бўлишига олиб келмоқда. Бугун ортиб бораётган турмушдаги зиддиятлар, аламзадалик, рухий тушкунликлар ва ажрашишларнинг бир сабабини шу ва шунга ўхшаш гап-сўзларнинг онгостини заҳарлаган асоратларидан излаш керак.

Ҳолбуки, ислом анъаналарига кўра, насихатларнинг моҳияти ҳаёт ва саодат бахш этадиган бўлиши керак. Оилавий ҳаёт насихатлари – аввал ўзини эмас, умр йўлдошини ўйлашга мажбур қиладиган, худбинликни эмас, дигарғамликни тавсия қиладиган ва қалбларни муҳаббат билан бир-бирига яқинлаштирадиган тушунчадир. Масалан, солиҳ оталар ва солиҳа оналар келин бўлаётган кизларига:

– Қизим, уйимиздан оппоқ либос билан чиққанингдек, эрингнинг уйидан ҳам оқ кафанда чиқасан!..” тарзида садоқат ва фидойилик ўғитини бериб, кириб бораётган хонадонига кўнглини иситадилар. Қолаверса, ҳаётнинг кутилмаган аламли воқеалари билан юзма-юз келганда ҳам сабр қилишини тавсия этиб:

– Қизим, оғзингдан қон келса, олча шарбати ичдим, - дейсан, деган сўзларни айтадилар.

Полапонларнинг пати хурпайиб, катта бўлгани сари туғилган инлари уларга кичиклик қила бошлайди. Тоза ва ўзларига маъқул шох топиб, бағридан учирма бўлган инга ўхшаган уя қуриб, амал ва яшаш тарзини айни хусусиятлар билан янги гўшасида давом эттиришга мажбур бўлади. Худди шунингдек, фазилатли оиладан келган жуфтлар ҳам ўзлари чиқиб келган масканнынг тафтини янги оилаларида давом эттирадилар. Туғилиб ўсган хонадонидан чиқиб, янги рўзгорини қуришга қадам қўйган ёшларга қилинадиган насихатлар ўша хонадоннинг ҳаловат масканига айланиши учун тамал

тошлари бўлиши керак. Биз аждодларимиздан бугунгача етиб келган бу исломий саодат урфини келажак наслларга чиройли қилиб етказишга масъулмиз. Келинг, бирга тарихнинг теран уфқларига саёҳат қиламиз ва бутун умр миннатдор бўлиб, қўли тавоф қилинадиган солиҳа онанинг қизига қилган насихатларни жон қулоғи билан эшитайлик.

Уммома бинту Ҳорис қизлари Уносни турмушга узатаётганларида, унга шундай насихат қилганлар:

“Болажоним! Бир кишига насихат ва тавсия бериш сўзловчининг одоби, тарбияси, ўзлиги ва феъл-атворида кўра тарқ этилганида эди, ҳозир менинг ҳам сенга бу тавсияларни беришимнинг ҳождати бўлмасди. Лекин тавсия – билганга эслатма, билмаганга айтиб, ўргатиш демакдир. Шунинг учун ҳам ҳамма учун фойдалидир.

Қизим! Агар бир қиз ота-онасининг бойлиги ва мол-дунёси сабабли эрга муҳтож бўлмаса эди, сен ҳаммадан зиёда мастағний бўлишинг керак эди. Лекин бундай бўлмасдан, эркаклар биз учун яратилганидек, биз ҳам улар учун яратилганмиз.

Қизим! Сен ота-онанинг уйидан, туғилиб-ўсган, жасажжи қадамчаларинг билан юрган хонадондан чиқиб, билмаганинг ва сенга буткул бегона бир кишининг уйига бораёпсан. Шундай экан, у кишининг розилигини кутиб, хизматкордек унга итоат қилгинки, эринг сенга асиру банди бўлсин, сени севсин ва хушнудлигинг учун қўлидан келадиган ҳамма ишни бажарсин! Сенга айтадиган муҳим ўнта насихатим бор. Буларни ёд ол ва имкон қадар уларга риоя қилгинки, эринг билан гўзал турмуш кечиршига муваффақ бўласан.

1. Сенга қандай егулик ва кийим-кечак олиб келса, уни жону дилдан қабул қиласан.

2. Буюрганини бажарасан, тақиқлаб, “қилмайсан”, деганларини қилмайсан. Сўзига қулоқ тутиб, унга итоат қиласан.

3. Уст-бошини ва уйини тоза, озода тутишига диққат қаратасан.

4. Кўзига хуш ёқмайдиган ёхуд ҳиди бурнига ўтирмайдиган нарсалардан тийиласан. Ўзингдан нохуш ҳид келмаслигига ва уст-бошингга эътибор берасанки, эринг сендан ирганиб, кўнгли қолмасин.

5. Эрингнинг ухлайдиган, овқатланадиган вақтларига диққат қиласан. Яъни, бу ишларни қачон бажаришига одатланган бўлса, ўша вақтларга кўра овқати ва ётогини ҳозирлайсан. Зеро, очлик одамни ёқади, уйқусизлик газаблантиради.

6. Эрингнинг молини ҳимоя қилиб, исроф ва уволдан асрайсан.

7. Эрингнинг обрў-эътиборини ўрнига қўйиб, унинг қариндошлари, яқинларига ҳурмат кўрсатасан.

8. Ҳар қандай ҳолатда ҳам эрингга исён қилиб, истагига хилоф ишларни қилмайсан.

9. Оила сирини ҳеч кимга айтмайсан. Агар жуфтингга исён қилсанг, уни сендан нафратланишига сабабчи бўласан. Оила сирини бегоналарга очсанг, бошингга келадиган жабру жафолардан омон қолмайсан.

10. Қизим, зинҳор-базинҳор эринг гамгин бўлган вақтда унинг ёнида хурсанд ва хотиржам кўринма, унинг шод ва хотиржам ониди эса ўзингни қайгули кўрсатмайсан!”

Бу қийматли насихатларни бироз изоҳлаш керак бўлса, шуларни айтиш мумкин:

Ҳақ субҳонаҳу ва таолонинг барча мавжудотлар орасидаги мувозанатининг тақозосига кўра, эркаклар ва аёллар бир-бирларига муҳтождирлар. Бир-бирларини тўлдириб борадилар. Насл ва шунингдек, ҳаётнинг давомийлиги эркак ва аёл орасидаги бирлик, яъни, оила муассасига муҳтож. Энг қуйи табақадан энг юқори табақагача бўлган ҳар бир жуфт оила маскани саодатга эҳтиёжмандир. Аллоҳ таоло эркакларни аёллар, аёлларни эса эркаклар учун ҳаловат ва сакинат манбаи сифатида яратган ва жамиятнинг давоми, саодатини бу муносабатга боғлаган. Шундай экан, бу икки жинс орасида қуриладиган турмуш қандай асос ва қоидаларга таяниб барпо этилиши керакки, исталганидек ҳаловат ва саодат масканига айлансин? Бу борада энг кўп риоя қилиниши керак бўлган асос Ҳақ субҳонаҳу ва таолонинг буйруқ ва наҳийларига риоя қилишдир. Зеро, саодатни эҳсон қиладиган – Аллоҳ таоло. Оила қай даражада Аллоҳ таолонинг қоидалари ва қонунларига кўра шаклланса, шу даражада масъуд ва ҳузурли бўлади. Шунингдек, ҳар икки жинс ҳам умрларининг охирига қадар Аллоҳ таолога бандалик вазифаларини унутмасликлари талаб этилади. Ҳатто оилавий турмушни бу бандалик вазифаси ва шуурининг бир қисми сифатида кўриш керак ва шу йўлда яшаш керак. Оилада риоя қилинадиган энг муҳим хусусиятлардан яна бири эса, эркак ва аёл ўз масъулиятини ҳис қилишлари ҳамда уни бажаришларидир. Ҳар бир киши ўз ҳақи ва масъулиятини билиб, шунга кўра ҳаракат қилса, турмуш ҳаётидаги тенглик ва ҳамжиҳатлик давомли бўлади. Агар томонлардан бири ўз вазифаларини унутса ёки бажаришдан бош тортса ёхуд ҳаддидан ошиб, иккинчи кишига зулм қилса, бу оилада беҳузурликлар бошланади. Оиланинг энг катта душмани – фидойи-

ликни фақат қарама-қарши томондан кутишдир. Ҳар бир киши кучи етганча ва имконияти борица фидойилик қилса, бу буюк ва қутлуғ маскан фақат оила аъзолари учун эмас, балки атрофидагилар учун ҳам бахт манбаига айланади. Оилавий ҳаётнинг энг улкан мақсадларидан бири эса, ислом фитрати билан туғилган болаларни хайр билан тарбиялаб, солиҳ ва солиҳа авлодлар қилиб етиштиришдир. Ота-она фарзандларининг маънавий истикболини ҳамма нарсадан кўра кўпроқ ўйлаши керак. Фарзандлар, айниқса, болалик ва ўсмирлик пайтларида ота-онанинг маънавий тарбиясига муҳтож бўлади. Бу тарбияни чиройли бериб, орқасидан солиҳ ва солиҳа фарзандлар қолдира олган ота-оналар учун мана бу ҳадиси шариф нақадар гўзал хушхабардир: *“Аллоҳ таоло солиҳ банданинг жаннатдаги даражасини кўтаради, бундан ҳайратланган банда: «Эй Роббим! Бу ҳиссалар менга қандай сабаб билан берилди?» дея сўрайди. Аллоҳ таоло эса: «Фарзандингнинг сенинг ҳақингда айтган истиғфор ва дуолари сабабли», дея марҳамат қилади”* (Аҳмад, II, 509; Ибн Можа, Адаб, I).

Лекин аксинча, фарзандларининг маънавиятлари унутилган ва шу сабаб билан улар ботил саргузаштларга берилган бўлса, қиёмат куни бу болалар ота-онага даъво қилишади. Ояти каримада марҳамат қилинади:

“Эй иймон келтирганлар! Ўзингизни ва аҳлингизни ёқилғиси одамлару тошдан бўлган ўтдан сақланг...”
(“Таҳрим” сураси, 6-оят)

Бу ояти каримани изоҳ мақсадида Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам шундай марҳамат қилганлар: *“Аҳлингизни Аллоҳ сизни қайтарган нарсалардан узоқлаштиринг ва буюрганларига тарғиб қилинг. Мана шу уларни жаҳаннамдан муҳофаза қилишидир”* (Алусий, XXVIII, 156).

Бугун, айниқса, телеканалардаги салбий таъсир қилувчи дастурлар ва интернетдаги ёлғончи манбалар ёшларни нафсоний жозиба оғушига тортаяпти ва бунинг оқибатида келиб чиқаётган ахлоқий жароҳатлари билан жамият гўёки қашқирлар маконига айланмоқда. Бугунги глобаллашув шаротида, айниқса, қиз фарзандларнинг маънавий тарбиясига ва келажакка тайёрганишига янада чуқур эътибор қаратилиши керак. Зеро, замоннинг салбий шартлари ва ота-оналарнинг маънавий-ахлоқий нуқсонлари фарзандларнинг таълим ва тарбияни нотўғри жойлардан олаётгани билан бирга кечмоқда. Дунёвий диплом ва карьера ташвишида фақат зоҳиран баркамолликка эришишга аҳамият берилмоқда. Бу билан эса, ҳаловат ва саодат боши берк кўчалардан изланыпти. Ҳолбуки, мўминнинг энг муҳим таълим-тарбия китоби – Қуръони каримдир. Қўнгиллар аввало Қуръони карим ва унинг амалий изоҳи, сўнгра унинг шарҳи ҳисобланмиш суннат билан комилликка эришиши шарт. Аллоҳ таоло Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васалламни биз мўминларга **“усвон ҳасана”**, яъни “энг гўзал ва тенгсиз ўрнатқич” сифатида юборган. Қиз фарзандларимизнинг таълим-тарбияси борасида ҳам Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи васаллам бизга ўрнатқич олишимиз керак бўлган энг буюк раҳбардир. Шу ўринда Пайғамбар алайҳиссалом Фотима розияллоҳу анҳо онамизни қандай тарбиялаганларини яхши тушунишимиз талаб қилинади. Оила аъзолари ичида Фотима онамизга бошқача муҳаббатда бўлганлари ва у кишини азиз билишларига қарамай, қизларини дунёвий неъматлардан оз даражада ва тежамкорлик билан фойдаланишга йўналтиришлари, доим тақво ҳаётига бошлаб, ухровий саодатни биринчи навбатда тушунишга ташвиқ қилишлари биз учун муҳим мезон саналади. Бу набавий таълим баракати билан жаннат саййидаси Фотима розияллоҳу анҳо волидамиз аҳли байтнинг ва олтин силсиланинг онаси бўлдилар. Яъни, **Расу-**

луллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам қизларининг таълим ва тарбияси хусусида шундай марҳамат қилганлар: *“Кимки уч қиз фарзандини ёки опа-сингисини ҳимоясига олиб, ўстирса, чиройли тарбия берса, уларни турмушга берса ва лутфу марҳаматда давомли бўлса, у киши жаннатидир”* (Абу Довуд, Адаб, 120-121/5147; Термизий, Бир, 13/1912). Ёки: *“Кимда-ким икки қиз фарзандни балоғатга етгунича ўстириб, тарбия қилса, Қиёмат куни бу одам Мен билан ёнма-ён бўлади”* (Муслим, Бир, 149). Шунингдек: *“Кимда-ким қиз фарзандларини ўстиришида қийналса ва уларни яхши тарбиялаб, яхши қараса, қиз болалари уни жаҳаннам оташидан асрайдиган совут бўлади”* (Бухорий, Закоат 10, Адаб 18; Муслим, Бир 147). Бу ҳадиси шарифларда қиз фарзанд дея аниқ-тиниқ зикр қилиниши, ўша даврнинг жоҳилият урф-одатларига кўра қизларга бўлган хунук муносабатни йўқотишга даъват қилиш билан бирга, қиз фарзанд тарбияси жамият камоли учун аҳамиятли экани таъкидланган. Зеро, қиз фарзанд бир шахс эмас. Қиз бола янги наслнинг гўшаси, мактаби ва муаллимасидир. Келажакдаги насллар баркамол ва етук солиҳа қизларнинг шафқат ва марҳамат тўла қалбида барқ уриб вояга етади. Агар ота-оналар қизларининг маънавий қобилият ва хусусиятларини инкишоф эттирмасалар ва уларни ташқарининг кўлига ташлаб, ғаддорларча томоша қилсалар, улар билан бирга ўз келажакларини ҳам барбод қилган бўладилар.

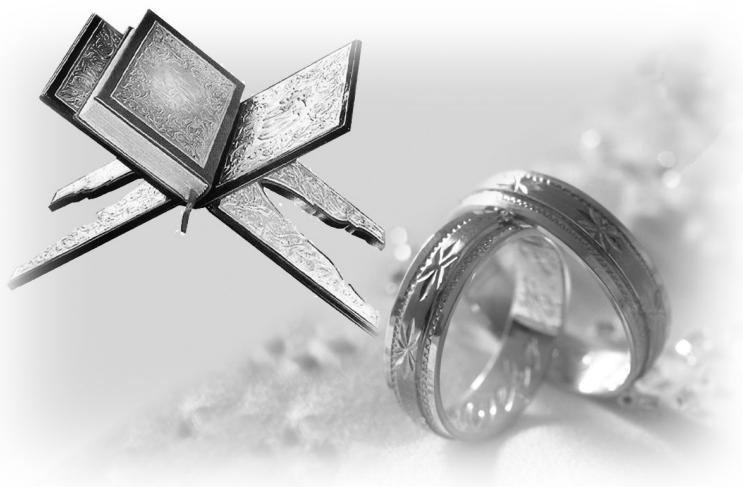
Эй, Роббимиз!

Бизни Қуръон ва суннатнинг файз ва руҳонияти ичра умр кечирिशга муваффақ айла! Наслларимизни ҳам исломий гўзалликлар билан зийнатла! Уларни ота-оналари учун ёруғ юз, ойдин кўз ва кўнгил сурури қил!

Амин!..

Ана Шундай Маҳр!..

Афсуски, даврамизга келиб никоҳладиган кишилардан изланадиган сифат ва ҳолатларда дунёвий манфаат биринчи ўринга чиқмоқда. Ҳолбуки, Пайгамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам “Динида ва ҳуққи сизга ёққан киши сизга келса, унга қизингизни никоҳлаб беринг. Агар ундай қилмасангиз, ер юзида фитна-фасод келиб чиқади (Яъни, оила муассаси ва унга боғлиқ жамият зарар кўради)”, дея танбеҳ берганлар ва бу сўзни уч бора такрорлаганлар.

АНА ШУНДАЙ МАҲР!

Яратилиши ҳикматларига биноан аёлларнинг табиати қутлуг вазифа ҳисобланган оналик тақозо қилган ўзига хос теран ҳиссиёт билан бойитилган. Шунинг учун улар ниҳоятда ҳиссиётли ва назокатли мавжудотлар саналади. Моддий кўринишлари ҳам эркакка нисбатан заифдир. Оммавий ҳаётда аёл эркакдай чидамли ва бақувват эмас. Ишлаб пул топиш ва тирикчилик борасида аксарият ҳолларда эрига қарам ҳолатда бўлади. Шу жиҳатдан никоҳ руҳониятида машруъ оила тамаллари қўйилаётганида, аёлларнинг бу заифликларига муқобил равишда Аллоҳ таоло томонидан уларга ўзига хос икром сифатида **“маҳр”** ҳаққи жорий қилинган. Маълумки, маҳр бир аёл билан никоҳланмоқчи бўлган эркакнинг аёлнинг шахсан ўзига, унинг истаги ва ўзининг имкониятлари даражасида берган **“никоҳ таъминоти ёҳуд инъоми”** ҳисобланади. Аёл бу маҳрни ажрашишга тўғри келганида ёҳуд эри вафот этганида бир муддат бўлса-да ўз эҳтиёжлари учун сарфлайди. Маҳр – қалин пули эмас. Чунки қалин пули аёлнинг отаси ёҳуд бирор волийсига тўланади, маҳр эса бево-сита аёлнинг ўзига берилади. Зеро, исломда қалин пули деган нарсa йўқ! Маҳр – моддий ва дунёвий таъминот. Лекин бутун инсониятнинг ҳақиқий ва энг катта эҳтиёжи, охирати учун фойдали маънавий таъминотидир. Моддий имкон берилишидан мақсад ҳам аёлнинг маънавий ҳаётини ҳимоя қилиш, яъни иффат сифати ва аёллик қадр-қийматини муҳофаза қилишдан иборатдир. Шу жиҳатдан Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васаллам никоҳда имкони бўлганларни ҳам моддий, ҳам маънавий маҳр билан аёлларга ҳақини беришни тавсия

қилганлар. Лекин моддий имконсизлик шароитида ҳолати руҳияси изн берган такво аҳли аёлларга дунёвий матоҳлардан зиёдарок, ухровий фойда сифатида бирор маҳрга рози бўлишларини талқин этганлар. Асри саодатда бўлиб ўтган мана бу воқеда бунга яққол мисол бўлади:

Бир аёл **Пайғамбар саллаллоҳу алайҳи васаллам**га мурожаат қилиб, уни **“ҳиба”** қилиш йўли билан Ул зот билан никоҳланиш истагини билдирди. Аллоҳнинг Расули индамай қолгандилар, саҳобаи киромлардан бири чиқиб бу аёлга талабгор бўлди. Пайғамбар алайҳиссалом талабгор бўлган саҳобага: *“(Маҳр сифатида) беришга бирор ниманг борми?”* дея сўрадилар.

– Ҳеч нарсам йўқ, - деди саҳобий. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васаллам унга:

“Бор, оддий бир узук бўлса ҳам топиб кел!” дедилар. У киши кетди ва бироздан кейин қайтиб келди:

– Аллоҳга қасамки, йўқ, ҳеч нарса тополмадим. Оддий узук ҳам йўқ. Аммо шу устимдаги изорим бор, ярми уники бўлсин, - деди. У кишининг белдан юқорисини ёпадиган кийими ҳам йўқ эди. Шунда Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васаллам дедилар:

“Биргина изоринг билан нима ҳам қила олардинг? Уни ҳам сен кийсанг, бу аёлга нима ҳам қолади? Бу кийса сенга нима қолади?..” У киши жойида ўтириб қолди. Анча ўтириб қолгач, ниҳоят ўрнидан турди. Пайғамбар алайҳиссалом уни ёнларига чақирдилар.

“Қуръондан нечта сура ёд олгансан?” дея сўрадилар. У киши:

“Бу сурани, мана бу сурани ёд олганман, - дея ёддан биладиган сураларини санади. Шунда Аллоҳнинг Расули саллаллоҳу алайҳи васаллам:

“Қуръондан ёдлаганларинг эвазига уни сенга никоҳладим”, дея марҳамат қилдилар (Бухорий, Никоҳ, 49). Бу қиссадан икки муҳим сабоқни олиш мумкин. Биринчиси, бир аёл саҳобиядаги Аллоҳнинг Расулига бўлган муҳаббат, тобеълик ва таслимияти. Чунки бу муҳаббат ва тобеълик ҳеч бир моддий нарса кутмасдан ўзини Аллоҳнинг Расули саллаллоҳу алайҳи васалламга **“ҳиба”** қилишгача боради. Маълумки, Ҳақ субҳонаҳу ва таоло фақат Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васалламга ҳиба қилинган аёллар билан никоҳланишларига изн берган. Бу мавзуда шундай ояти карима бор:

“Эй Набий, Биз сенга махрларини берган жуфтларингни Аллоҳ сенга ўлжа қилиб берган қўл остингдаги(чўри)ларни, амакингнинг қизлари, аммаларингнинг қизлари, тоғаннинг қизлари, холаларингнинг қизларидан сен билан ҳижрат қилганларини ҳалол қилдик. Ва агар бир мўмина аёл ўз нафсини Набийга ҳадя этса, Набий уни никоҳлаб олишни ирода қилса, сен учун маҳсус ҳалол қилдик” (“Аҳзоб” сураси, 50-оят).

Бу ояти каримага кўра, ўзини Аллоҳнинг Расули саллаллоҳу алайҳи васалламга ҳиба қиладиган даражада Ул зотни яхши кўрган бу аёл Пайғамбар алайҳиссаломнинг сукутларига дуч келди. Шубҳасиз, бу сукут аёлнинг ҳассос юрагини яраламаслик учун эди. Аллоҳнинг Расули саллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу сукутларини эътиборга олган саҳобаи киромлардан бири Пайғамбар алайҳиссаломдан изн сўраб, у аёлга талабгор бўлди. Бу ерда яна ул кўнгли буюк аёлнинг Пайғамбар алайҳиссаломга нақадар улуғ таслимиятда бўл-

ганини кўриш мумкин. Аёл Аллоҳнинг Расули саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хоҳиш-иродаларини ўзи учун амр дея қабул қилиб, фақир саҳоба билан никоҳланишга рози бўлган. Қиссадаги иккинчи муҳим жиҳат эса, бу аёл билан никоҳланишга рози бўлган шахснинг дунёвий жиҳатдан ҳеч нарсага эга бўлмагани. Ҳатто оддий бир узуги ҳам йўқ...

Моддий жиҳатдан бунчалик машаққатда бўлган бир киши учун никоҳланиш, айниқса, бизнинг давримиз шартларига кўра **“ақл ва мантиққа тўғри келмайдиган”** иш бўлиши мумкин. Чунки бугун ҳамма дунёсини кафолатлаш пайида. Уйи, машинаси, яхши даромадли иши бўлмаган бир эркак нақадар солиҳ киши бўлсада, мурожаат қилган кўп эшигидан қайтарилаяпти. Ҳолбуки, Пайғамбар саллаллоҳу алайҳи васаллам: *“Дини ва ахлоқини ёқтирганингиз киши билан қизингизни никоҳланг. Агар бундай қилмасангиз, ер юзида фитна ва фасод чиқади”*, дея марҳамат қилганлар. Шунда асҳоби киром:

– Эй Расулуллоҳ! Агар у киши фақир ёхуд куйи насабдан (кимсасиз, ғариб ёхуд маъруф сулоладан бўлмаслик ҳолати) бўлсачи? - дея сўраган эдилар, шунда ҳам *“Дини ва хулқини маъқул кўрганингиз бир киши келса, қизингизни унга никоҳлаб беринг! Агар бундай қилмасангиз, ер юзида фитна-фасод чиқади”*, дея марҳамат қилганлар ва бу сўзни уч бор такрорлаганлар. Яъни, никоҳланишда изланиши керак бўлган илк шарт – **“диндорлик”**. Чунончи, **Аллоҳнинг Расули** саллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам қизлари **ҳазрати Фотима** розияллоҳу анҳони **ҳазрати Али** розияллоҳу анҳуга никоҳлар экан, диндорлик ва гўзал хулқнинг моддий имконлардан ҳам муҳим эканлигини бевосита амалларда кўрсатиб қўйганлар. Қиссада келтирилган ул муборак саҳоба аёл ҳам бўлажак эрининг фақир ва эҳтиёжманд эканини кўриб,

била туриб ҳам у билан никоҳланишга рози бўлган. Чунки никоҳланаётгани саҳобий Қуръони карим ўқишни билади ва унга ҳам ўргатишни қабул қилди. Яъни, аёл саҳобия ўзини дунёвий ўлароқ эмас, ухровий таъминот остига олиш ҳаракатида эди. Чунки ул муборак аёл дунёнинг ўткинчилигини, бу дунёда хотиржам, фаровон яшаса, алал-оқибат уни ўлим ва охират кутаётганини билади. Охират ўлкаси шундай диёрки, у ерда биргина пул бирлиги – иймон ва солиҳ амалдир. Бу саҳобия эса аввал ҳеч қандай дунёвий манфаат қутмасдан ўзини Аллоҳнинг Расулига ҳиба қилишни ўйлади, ортидан Ул зотнинг ишоратлари билан яна ҳеч қандай моддий талаб қилмасдан Қуръон ўрганишни махр ўлароқ қабул қилган. Жисм хотиржамлиги ва нафсоният режасида ҳаёт хоҳловчилар бу аёлнинг никоҳ пайтидаги фидойилиги ва таслимият мулоҳазасини ғалати ва ғаройиб дея қабул қилиши мумкин. Чунки давримизга келиб руҳоний ва маънавий қиймат ҳукмлари поймол қилинган ва баъзи нотўғри қарашлар жамиятда илдиз отгандир. Шунинг учун фидойилик унутилаяпти, ҳатто гўл ва овсарлик сифатида кўрилаяпти. Маънавиятдан узоқ ва моддий асосларга қурилган бундай тушунчанинг ухровий саодат жиҳатидан тўғри ҳукмлар беришини кутиш қийин. Бошқа тарафдан, мисолдаги саҳобия кўрсатган фазилатга қараб бутун аёлларнинг махр каби энг муҳим ҳақлари бўлган нарсадан воз кечишларини тарғиб қилиш ҳам нотўғри.

Чунончи, **ҳазрати Умар** розияллоҳу анҳу даврида бўлиб ўтган шу ҳодиса ҳолатга фарқли жиҳатдан қарашни талаб қилади.

Ҳазрати Умар халифалик йилларида аёллар баланд махрлар талаб қила бошлагани учун кўпчилик эркаклар уйланомайдиган ҳолга келганди. Бу борадаги шикоятлардан сўнг халифа ҳазрати Умар розияллоҳу анҳу қонуний тартиб

ўрнатиш кераклигини ўйлаб, Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи васалламнинг минбарларига чикдилар ва шундай дедилар:

– Аёллар жуда қиммат маҳрлар сўраётганини кўраяпман. Бу никоҳни машаққатли қилаяпти. Мен маҳрни 400 дирҳамдан ортиқ бўлишини муносиб кўрмайман! - дедилар. Умар розияллоҳу анҳу сўзларини тугатиб улгурмаган ҳам эдиларки, ул зотни эшитаётган жамият орасидан курайшлик бир аёл эътироз қилиб:

– Эй халифа! Бунга сизнинг ҳаққингиз йўқ! Аллоҳ таоло Қуръони каримда маҳр учун ҳеч қандай юкори ҳад тайин қилмаган. Шундай экан, қандай қилиб сиз аёлларнинг маҳрини 400 дирҳам билан чеклаб қўя оласиз? – деди ва шу билан боғлиқ ояти каримани ўқиди: **“Ва агар хотин ўрнига бошқа хотин олмакчи бўлсангиз ва уларнинг бирига ҳаддан зиёд маҳр берган бўлсангиз ҳам, ундан ҳеч нарсани қайтариб олмаг. Уни бўҳтон ва катта гуноҳ ҳолида олаверасизми?”** (“Нисо” сураси, 20-оят)

Аёлнинг ҳақли эътирози ва ояти каримадан мисол келтириши, ҳазрати Умарни хатоларидан қайтишларига кифоя қилди. Минбарда туриб тақрор шу тарихий мурожаатни қилдилар:

– Аллоҳим, мени кечиргин! Барча кишилар Умардан олимроқдир! Эй одамлар! Мен сизларга 400 дирҳамдан ортиқ маҳрни тақиқлагандим. Истаганингизча маҳр бераверинглар! (Ибн Ҳожар, *Матолиб*, II, 4, 5) Бу қиссада ҳазрати Умар розияллоҳу анҳунинг илоҳий ҳадлар қаршисида намоён қилган ҳассосияти эътирофга муносиб. Ул зот гавжум жамоат қаршисида қилган хатосини тузатишни ғурур масаласига айлантирмаган ва Аллоҳ таолонинг ҳукмига бутун қалби билан бўйсунган.

Хулласи калом, маҳр учун моддий куйи чегара бўлмаганидек, унинг юкори ҳадди ҳам йўқ. Истаган бошида келтирилган мисолимиздагидек фақат ухровий фойдани маҳр сифатида қабул қилиши мумкин.

Шунингдек, эътироф этиш лозимки, бугунимизда ҳам кўпгина қийматли қизларимиз никоҳланганда дунёвий миқдорга аҳамият бермасдан, озгина дунёвий матоҳга кўшимча, кўп ҳолларда ҳаж ва умра харажатларини маҳр сифатида таклиф қилмоқдалар. Бу билан ўзларига берилган бу ҳақни маънавий фойдага айлантириш фурсатини намоён қилмоқдалар.

Аллоҳ таоло қалбларимизни ҳар қандай шайтоний ва нафсоний васвасадан муҳофаза этсин! Бизни ҳеч қандай машаққатсиз ва кўнгил хотиржамлиги билан илоҳий ҳукмларга таслим бўладиган бандалардан айласин!

Ўзининг ҳузури илоҳийсига покиза виждон билан боришни насиб айласин!

Амин!

МУНДАРИЖА

Сўзбоши.....	5
Бир Насиҳат – Минг Бир Ибрат.....	15
Иймон Исбот Истайди.....	29
Ихлос Ва Тақво Баракоти.....	39
Калимаи Тавҳид Калитининг Тишлари	53
Ҳақиқат Қарама- Қаршиликларда Ойдинлашади	65
Китоби Коинот – Қуръони Карим	79
Тасаввуф – Илоҳий Тақдирдан Мамнунлик Санъати	89
Қайғу - Ғамдаги Ҳикмат Ва Каромат.....	99
Ислом Шахсиятини Намоён Қилиш	109
Сени Ўлдиргани Келган Сенда Тирилсин.....	119
Иймоннинг Илк Меваси – Марҳамат.....	129
Пешқадамлар Масъулияти	135
Ёшлик Сири	143
Шундай Яшагинки,	
Ўлимни Мамнунлик Билан Қарши Ол!	151
Юкингни Ташлаб Кет	157
Инсон Наслининг Зийнати – Солиҳа Аёл - 1.....	165
Инсон Наслининг Зийнати – Солиҳа Аёл - 2.....	179
Асри Саодатдан Солиҳа Аёл Сиймоси	189
Солиҳа Онанинг Қизига Насиҳатлари	199
Ана Шундай Маҳр!.....	209

